

પરમગુરુ શ્રીઆત્મ-કમલ-દાન-પ્રેમસૂરીશ્વરેભ્યો નમઃ ।
 શ્રીઆત્મ-કમલ-દાન-પ્રેમ-વિજયજ્ઞમ્સૂરિ જૈન
 ગ્રન્થમીલનમબ્જેષ્ય ૩

નિત્ય નિયમવતી
 જય
 યાને

આદર્શ જીવનની
 ચાવીઓ

ચોજકે

પૂજ્યપાદ પરમગુરુ આચાર્યભગવન્ત
 શ્રીમદ્ વિજયપ્રેમસૂરીશ્વર પદ્મ-
 પ્રભાકર પૂજ્ય આચાર્યદેવ શ્રીમદ્
 વિજયજ્ઞમ્સૂરીશ્વરજી મહારાજ

વીર મ ૨૪૬૦] અનુર્ધાવૃત્તિ ૨૦૦૦ [પિ સ ૨૦૨૦

: પ્રકાશક :

આચાર્યજીવસુવામિ
જૈન મુક્તાબાર્ધ
આગમમંદિર-ઉલોધ

*

પ્રથમાવૃત્તિ	૧૦૦૦ સં. ૧૯૮૭
દ્વિતીયાવૃત્તિ	૨૦૦૦ સં. ૨૦૦૩
તૃતીયાવૃત્તિ	૨૦૦૦ સં. ૨૦૧૧
ચતુર્થાવૃત્તિ	૨૦૦૦ સં. ૨૦૨૦

*

: મુદ્રક :

મણિલાલ છગનલાલ શાહ
ધી નવપ્રભાત પ્રિ. પ્રેસ,
ધીકાંટા - અમદાવાદ.

નિવેદન

વિશ્વના પ્રાણિગણુમા મનુષ્યજન્મ ઉચ્ચ કોટિનો છે એમા મત નથી ઉચ્ચતા મનુષ્યના નામ કે દેહ માત્રથી સિદ્ધ થતી નથી તેને સિદ્ધ કરી બતાવવાની મહાન્ જવાબદારી મનુષ્યના શિર ઉપર ગહેલી છે આ જવાબદારી જો મનુષ્ય ન ચિતારે તો તેને પશુપણાથી બદલતો થઈ જતા કોઈ અટકારી શકતો નથી

મનુષ્યજીવનને પતિત થતો બચાવી લઈ દેવપૂજ્ય બનાવી દેનારી વ્રત-નિયમોની પાસમાંથી ૩૫ સુરર્ણમુખલા પૂર્વાચાર્ય મહર્ષિઓએ બહુ જ વ્યવસ્થિત યોજેલી છે તેઓના આપણે ખૂબ જ ઝાણી છીએ આ સાંજનુ બધન આપણે રવેચ્છાએ ગ્રીકાન્તુ જોઈએ તો જ આપણે આપણા મનુષ્યજીવનની ઉન્નતિ સાધી શકીએ જોએ આ ધ્યુ તેજો મનુષ્યજીવનની ખરી જવાબદારી સમજી લીધી ગણાય અને બજારી ગણાય

કેટલાકો વ્રત-નિયમોને બધન ૩૫ માની ઉભજે છે આ તેઓની મોટામા મોટી ભૂલ છે ઉપકારક વસ્તુને બધન ૩૫ માની ઉભગરા જેરી મૂર્ખામી મનુષ્ય કેમ કરી નકતો દગે, એ અમે સમજી શકતા નથી અનેકવિધ બધનોમા સપડાયેના આપણે પામતો જીવો છીએ તે કુલ બધનોથા મુક્ત કરાવનાર વ્રત-નિયમો છે તેનુ બધન બધન ૩૫ માની રાગય જ નહિ વ્રત-નિયમ મનુષ્યજીવનની અમૂલ્ય મુડી છે એના નિયત્રણથી જ મનુષ્ય-જીવનની પ્રતિષ્ઠા વધે છે

પૂજ્ય પરમોપકારી, આગમપ્રજ્ઞ, ગુરૂવર્ય, શાસનાદવાકર
આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજયજમ્બૂસૂરીચરણ મહારાજ સાહેબે
આવા આવશ્યક વ્રત-નિયમો સંબંધી સાહિત્ય પ્રથમ સં.
૧૯૯૭ ના વઢવાણ શહેરના ચાતુર્માસમાં લખીને આત્મા-
ર્થિઓને સમર્પ્ય હતું. નિશ્ચયોને તેનાથી અત્યંત ઉપકાર
થયો હતો. એ આવૃત્તિ દૂંક સમયમાં ખલાસ થઈ હતી.
તે પછી આ પુસ્તકની બીજી આવૃત્તિ, જરૂરી સુધારા-
વધારા સાથે પૂજ્યશ્રીએ સં. ૨૦૦૨ ના પાદરા ચાતુર્માસમાં
શ્રી પાદરા સંઘની વિનંતિથી તૈયાર કરી હતી. તે સં. ૨૦૦૩
માં પ્રકાશિત કરવામાં આવી હતી. તે બાદ ત્રીજી આવૃત્તિ
સં. ૨૦૧૧ ના બીજાપુર (કર્ણાટક) ચાતુર્માસમાં શ્રી
બીજાપુર સંઘની ખાસ વિનંતિથી તેમજ પૂ. પં. શ્રી કાન્તિ-
વિજયજી ગણિવરની પ્રેરણાથી ત્રીજી આવૃત્તિ પણ તૈયાર
કરી આપી હતી. તેનો પણ સુંદર ઉપયોગ થઈ જતાં અને
ભાવુકોની ખાસ માગણી થતાં, આ ચોથી આવૃત્તિ પ્રગટ
કરવામાં આવે છે.

પૂજ્યપાદશ્રીનું સં. ૨૦૧૭નું ચાતુર્માસ ઉભોઈમાં થયું
હતું. ત્યાં તેઓશ્રીની નિશ્રામાં સં. ૨૦૧૮ માં આર્યજમ્બૂ-
સ્વામિ જૈન મુક્તાબાઈ આગમમંદિર-સ્થાપનાની પ્રથમ પચી-
સીનો સુંદર રૌપ્ય ઉદ્ઘાપન મહોત્સવ શેઠ શ્રી જગનલાલ લક્ષ્મીચંદ
મુખર્જીવાળા તરફથી ઉજવાયો હતો, તેમજ શ્રી સાગર જૈન સંઘે
શ્રાવિકા બેનેના નિર્ણય થયેલા ઉપાશ્રયનો નિર્ણોદ્ધાર કરવાનું
કાર્ય હાથમાં ધરીને શેઠ જગનભાઈના શુભ હસ્તે તેનું ખાતમુહૂર્ત

હગચ્છુ હતુ બાદ પૂજ્યશ્રીએ ડોહાઈથી નિહાર કરી અમદાવાદ
 પધારીને પૂજ્યપાદ ગચ્છાધિપતિ ગુરુભગવતની સેવાનો લાભ
 ઉઘાડી, ત્યાંથી અનાઉ (મૌરાપુર) પધારી ચર-ચિથ્થ મુનિશ્રી
 મદાચાલવિજયજી મની મહોત્સવપૂર્વક દોલા કરી ત્યાંથી
 તેઓશ્રીએ આપા ગામે (સૌગપુર) પધારી ધર્મપ્રેમી રોક જીવન
 બાઈ તરફથી શ્રી રામપૂજ્યશ્રી આદિ શ્રી જિનબિચ્છ-જિન-
 ચૈત્યાદિની પ્રતિગ હગી અને ચારકુડનામા ચાતુર્ભાસ ચુ-
 હતુ આ ચાતુર્ભાસમા પૂજ્યપાદશ્રીની નિશ્રામા ગિધગત પ
 ન્યોતિરિંધ પ શ્રી રતવિજયજી ગણિયે પર ઉપાસની મદાન
 તપશ્ચો નિરિંધને સપૂર્ણ રી દતી શીસધે શી શાતિઆન-
 મિદ્ધસદ્મદત્ત પત્રનાદિ મદમચ અષ્ટાદિના મહોત્સવ ઉજવ્યા
 દનો ચોમામાબાદ પૂજ્યશ્રી ઉના-અનગ-દીન-પ્રમાસ પેગવળ-
 છુ ઠાગ શી ગીનાજી વચની માગેયવરેન પોગમ દગ-ગમભા-
 ૧૧૨-ગમનગર નમન ચની ગજકોટ વગેરે ધ્યયોને લાભ આપી,
 પશીતાલુ-આરીમા ભુવનની ખાસ મિનનિથી શ્રી નાનિનાથ
 આદિ શ્રી જિનબિચ્છ-અનગનાકા-પ્રતિગાદિ મિધિમહોત્સવ
 નિરિંધને મારદ મપન કરાવી ત્યાંથી નિહાર વળાડીને, પ પ
 શ્રી રતવિજયજી જાનિને મમાનુ બોલી પડતુ દોઈ અને આપા
 મિનોર થી મપના ઉપચરનો નિજોદાર ચરામા પૂજ્યપાદશ્રીનો
 ખાસ દપકાર દોઈ, પૂજ્યશ્રીના પ્રથમ ચતુર્ભાસનો લાભ વેરાનો
 શીસધનો ઉકટ ભાવ દોરાથી, પૂજ્યશ્રી ચતુર્ભાસવે બાવામિનોર
 પદ્યો અને સ ૨૦૧૬નુ ચાતુર્ભાસ ત્યા ચયુ ચારકુડનાની
 માફક આ ચાતુર્ભાસમા પથુ પૂજ્યશ્રીના વીમુખેથી શ્રી લમરતી-

સૂત્રની તેરમી વાંચનાનો લાલ લેવાયો હતો. તેનો વિધિ શેઠ અંબાલાલ લલ્લુભાઈ તરફથી કરાયો હતો. પૂજ્યશ્રીની અમૃતમય વાણીથી ત્યાંના શ્રીસંઘમાં પણ અમૃતપૂર્વ આરાધના અને શાસનપ્રભાવનાઓ થઈ હતી. પૂ. જ્ઞાનાનંદી પં. શ્રી વર્ધમાનવિજયજી ગણિવરે અદ્વાઈ કરી હતી. પૂ. મુનિ શ્રી દેવલદ્રવિજયજીને એકાંતરે ૫૦૦ આંગેલનો તપ ચાલુ હતો. પૂ. મુનિ શ્રી મનોગુપ્તવિજયજીએ શ્રી વર્ધમાન તપની ૪૯ તથા ૫૦મી ઝોળીઓ કરી હતી. પૂ. મુનિ શ્રી સિદ્ધાચલવિજયજી તથા પૂ. મુનિ શ્રી મહાશાલવિજયજીએ એકાંતરે ચોમાસી કરી હતી. મુનિ શ્રી મહાશાલવિજયજીએ ચોમાસીમાં દશ ઉપવાસ કર્યા હતા. શ્રીસંઘમાં અદ્વૈતો, અદ્વાઈઓ, શ્રી નવકાર-મંત્ર, અરિહંતજ્ઞપ, અક્ષયનિધિ આદિ ઘણી આરાધનાઓ થઈ હતી. એ સર્વના ઉપસક્ષમાં આઠ નવકારશીઓ-નવ છોડતું ઉદ્યાપન-શાંતિસ્નાત્ર-સિદ્ધચક્રમૃદતપૂજનાદિ યુક્ત ભારે અદ્વાઈ મહોત્સવ પણ ઉજવાયો હતો. સાધુઓને પૂજ્યશ્રીએ શ્રી ભગ-વતીજી, કલ્પસૂત્ર, દશવૈકલિક તથા તત્ત્વાર્થસૂત્રની ભાષનાઓ આપી હતી.

આ વખતે પૂ. ગ્યાન્યાયી શ્રી વિજયચરોદેવસૂરિજી મહા-રાજ, દેજેઓશ્રી ઉપયુક્ત અંજનશલાકાદિ મહોત્સવમાં પાલીતા-ણામાં વિનંતિ સહ પધારેલા હતા, તેઓશ્રી પોતાના તપસ્વી શિષ્યરત્ન પૂ. પં. શ્રી ત્રિલોચનવિજયજી ગણિવરાદિ સાથે ઉંઝામાં ચાતુર્માસ સ્થિત હતા. ઉઝાના વ્રતાભિલાપી શ્રાવકો વગેરેના લાલ માટે પૂ. પં. શ્રી ત્રિલોચનવિજયજી ગણિવરે આ

પુસ્તકાઓ મગાની હતી, પરંતુ એની નકલો ખલાસ થવાથી તેઓને ખીણ પુસ્તકાઓ મોકલી હતી તેના કરતા આ પુસ્તક વધારે ઉપયોગી અને ઉપકારક હોવાથી, તેઓશ્રીએ “કયા સૂચ” અને કયા ‘અધોત’”ની ઉપમા લખીને, આ પુસ્તકની પુનઃ આવૃત્તિની ભાગપૂર્વક જરૂરીઆત બતાવી હતી, તેમજ ઘણા પૃ સાધુ-સાધ્વી મહારાજ પણ ચોચ આત્માઓના લાભાર્થે આ પુસ્તક મગાવતા હતા એટલે સૌની પ્રેરણાથી તત્કાલ મન ઉપ લઈને, પૂજ્યપાદશ્રીએ ટૂંક સમયમાં તપાસીને આતુ પુનઃ સંકલન કરી આપવાની અમારા ઉપર અસીમ કૃપા કરી છે, તેનું ઋણ ખરેખર ભલાય તેનું નથી જ

આ પુસ્તકમાં આપેલા પ્રતો અને નિયમોનું મહત્ત્વ કેટલું અમાધાન્ય છે, તે આજના કેટલાકો એનું અનુકરણ કરી, જે ‘સમન્વયાત્મક આધુનિકતા’ વગેરે નામે પ્રચાર કરે છે તે ઉપરથી સમજી શકારો પરંતુ વાચકોને અમારે ખાસ યાદ કરાવવું જોઈએ કે—સમ્યક્દર્શનરૂપ પાયા વિનાના તે પ્રચારે મુદ્દર શબ્દોમાં ડરાતા હોવા છતાં, ગભ્ય સરકારો વગેરેને પ્રિય થવા માટે કેવળ ભ્રમજન્ય સિદ્ધાંત વિરોધ વાઈ નથી આ પુસ્તકમાં સમજાવેલા નિયમો, જે અમર માનવજાતનું નક્કર કલ્યાણ કરનારા શ્રી જિન પરમાત્માઓએ બક્ષીસ કરેલા મુદ્દર નિયમો છે એમાં શંકાને સ્થાન નથી

અમે આશા રાખીએ છીએ કે—સુઝ વાચકો આ પુસ્તકાને મુદ્દર લાભ ઉઘાડે આ આવૃત્તિના પ્રકાશનમાં જે મહાનુભા-

વોએ દ્રવ્યસહાયતા કરી છે, તેઓના અમે ઉપકૃત છીએ. પ્રસ્તુત પ્રકાશનમાં પ્રેસદોષ વગેરેથી જે કોઈ ક્ષતિ માલુમ પડે, તેની ક્ષમાઅર્પવા સાથે વાંચકો સુધારીને વાંચશે, એવી વિનંતિ સાથે વિરમું છું.

વીર સં. ૨૪૯૦ વિ. સં. ૨૦૨૦ પોપ સુદ ૨-સુધવાર તા. ૧૮-૧૨-૧૯૬૩	} <div style="display: inline-block; vertical-align: middle; margin-left: 10px;"> લિ. શ્રીસંધ્યેવક- શાહ જયન્તીલાલ ખાપુલાલ માનદ મત્રી- આ.જં.જે.મુ.આગમમંદિર-ડભોઈ </div>
--	--

હું અરિહંત ભગવન્તના શરણે જાઉં છું.
 હું સિદ્ધ ભગવન્તના શરણે જાઉં છું.
 હું સાધુ ભગવન્તના શરણે જાઉં છું.
 હું શ્રી સર્વજ્ઞપ્રણીત ધર્મના શરણે જાઉં છું.

*

હું ખ્યાલું છું સર્વ જીવોને, સર્વ જીવો ખમો મને;
 સર્વ સાથે મૈત્રી છે મારે, નથી વૈર મારે કોઈશું.

ધન્યનામધેય દ્રવ્ય-સહાયકો

નકલ ૧૦૦૦

૩૧ ૭૫૧) બામડના સ્વર્ગમ્થ શેઠ લલ્લુભાઈ નાથજીભાઈનાં
સ્વર્ગસ્થ ધર્મપત્ની શ્રીમતી અમથીબેનના પુત્ર-
અમણાથે તેમના સુપુત્રો શેઠ જગજીવનભાઈ, શેઠ
કાન્તિભાઈ તથા શેઠ રમણુભાઈ મુ બાપડ

નકલ ૧૦૦૦

૩૧ ૧૦૧) શેર અબાલાલ લલ્લુભાઈ વાઝાસિનોર
૩૧, ૧૦૧) રવ શાહ રમણુલાલ વીરચ દના
રમણાથે શાહ ચીમનલાલ વીરચ દ. વાઝાસિનોર
૩૧ ૧૦૧) શાહ ગાન્તિલાલ ચક્રલાલના અદ્દાઈ
તપ નિમિત્તે તેમના ધર્મપત્ની અ સૌ
કચનબેન તથા સુપુત્ર નરેન્દ્રકુમાર વાઝાસિનોર
૩૧ ૧૦૧) શા અરતલાલ બીખાભાઈ. વાઝાસિનોર
૩૧ ૧૦૧) શેઠ જોડાલાલ વેલાજી. બાપડ

શુદ્ધિ પત્રક

અશુદ્ધિ	શુદ્ધિ	પૃષ્ઠ	પંક્તિ
વિચારવાનું	વિચરવાનું	૪૫	૧૨
ઉવાણું	ઉવાણું	૪૮	૮
પ્ર.	પૃ.	૫૧	૨૦
ક્ષશ	ક્ષય	૬૩	૭
ખમાસમણમાં	ખમાસમણ	૬૯	૧૧
ઉપયોગીશીલ	ઉપયોગશીલ	૭૬	૭
ગૃહ ચૈત્યન્યની	ગૃહચૈત્યની	૯૪	૧૭
આસાવિચારાદિ	આસાવિચારાદિ	૧૦૦	૫
નતિક	નૈતિક	૧૨૦	૧૨
ખેવતા	ખોવના	૧૨૫	૬

આ સિવાય કાના, માત્રા, બિન્દી, આધા-પાછા અક્ષર
ચગેરે જે કાઈ ભૂલ જણાય, તે સુધારીને વાંચવા વાચકોને વિનંતિ
છે. બાકી શ્રી જિનાસાવિરૂદ્ધ જે કાઈ ભૂલચૂક થઈ હોઈ તે
મિચ્છા મિ દુઃકરું.

પુણ્યની પરખ

ધર્મ તણો . અવસર લહી,	કરશે જેહ વિલંબ;	
તે પસ્તાવો પામશે,	પાકી ચાંચે અંબ. ૧	
સુખને આહે સહુ જના,	પણ સુખ પુણ્ય પ્રમાણ;	
લૌકિક સુખ અનેકધા,	લોકોત્તર નિરવાણ. ૨	
પૂજા કરે જિનરાજની,	શુભ ધ્યાને ત્રણ ટંક;	
સાહમી વચ્છલ બહુ કરે,	ટાલે પાપનો પંક. ૩	
વન-રણ-શત્રુ જલાગ્રિમાં,	એકાકી ગિરિ શંગ;	
હરિ-કરિ-સાગર કેસરિ,	પુણ્યે તંસ લય લેજા. ૪	

*

*

*

સમકિત મૂલ સોહામણા,	અહે વ્રત જે બાર;	
તેહને દેવતા નિત્ય નમે,	ગંતિ નહિ જ અંસાર. ૧	
છેદન ભેદન નહિ લહે,	પામે દીરઘ આય;	
દેવ તણી ગતિ તે લહે,	વહેલા સુકિતમાં જન્ય. ૨	
વિરતિ વિહુણો દેવનો,	લવે ભોગમાં જન્ય;	
જીવ અપ્યાસ જેહવો કરે,	તેહવો આંગલ થાય. ૩	
જેણે વ્રત પાળ્યા નિર્મલા,	આંગલ વ્રત સંયોગ;	
વ્રત વિના કદિ નિવિ રજે,	વિષમ કર્મના રાજ. ૪	

-કવિ રૂપલદાસ

બાપડ (સાળગ્રહા) ગામના ૨૧ ગેઠ શ્રી
 લલ્લુભાઈનાથજીસાધના ૨૧ ધર્મપત્ની શ્રીમતી
 અ મ થી બા ઈ

નિર્ગમ મં ૨૦૦૬-માગશવ સુદ ૧૩-શનિવાર
 આ પુનસાવિની માતૃશીના ૨૨ સ્વાર્થે તેમના
 મુત્રો શ્રી જગજીવનદાસ, શ્રી કાન્તિસાલ
 તથા શ્રી જમાનસાલે આ પુનક-પ્રદાશનની
 એક દત્ત નમનો નામ સાબ થીધો છે

ॐ अहं-प्रकटप्रभायि-श्रीदमायती पाश्वनाथ
स्वामिने नम ।

तपोनच्छगाननिमणिपूज्यपादपरमगुरुजैनाचार्य-
धीनद्विजयप्रेमसूरिपूरन्दरेभ्यो नम ।

नित्य नियमप्रतो यान आदर्श

उपननी यावीथो

२२ २२

१२१ वाथो

२२

ગૃહસ્થોને જો સમ્યક્ત્વપૂર્વક કોઈ પણ લાંગે વિરતિમાં આવવું હોય, તો તે અતીવ સહેલું છે.

ધણા ગૃહસ્થોનું એમ માનવું હોય છે કે-‘ ભલે, જીવનમાં અમે વર્તીશું ખરા, પરંતુ નિયમ ગ્રહણ નહિ કરીએ. ’ તેઓની આ માન્યતા બહુ જ ભૂલભરેલી છે. નિયમ ગ્રહણ કર્યા વિનાનું આ જીવન અવિરતિ જીવન રહે છે. અવિરતિમાં મરણ એ બાલમરણ કહેવાય છે. એવું મરણ અધન્ય મરણ ગણાય છે. તેનાથી બીજાં અનન્ત મરણો વધે છે અને આત્માની ભવમુસાફરીનો અંત આવતો નથી. નિયમગ્રહણ તો આત્માને જીવનવ્યવહારમાં આવતાં ધણાં પાપસંકટોથી બચાવનાર અંગરક્ષક છે. તમે જીવનમાં નિયમ પ્રમાણે વર્તતા હો, છતાં યદિ નિયમગ્રહણ ન કરેલ હોય, તો તમોને વિરતિનો લાભ મળતો નથી. માટે જ દરેક ખપી જીવે શ્રી ગુરુમુખે ઉપકારી નિયમો અવશ્યમેવ ગ્રહણ કરી લેવા જોઈએ. જીવનમાં પાપના બધા વ્યવહાર કોઈ કરતા નથી, તો પછી શા માટે તેના ત્યાગના નિયમો ગ્રહણ કરીને વિરતિગુણમાં ન આવવું ? કેટલાકો કહે છે કે-‘ નિયમો લઈએ ને તૂટી જાય તો ? ’ પણ આ કહી રાખવો બીલકુલ નકામો છે. ‘ વેપારમાં નુકશાની જશે ’-એ બીકથી કોઈ વેપાર કરવાનું છોડી દેતા નથી, તેમ નિયમ તૂટવાની બીકથી નિયમ લેતાં અટકવું જોઈએ નહિ; કારણ કે-નિયમ નહિ લેનાર કરતાં લેનારને શાસ્ત્ર-કારોએ આરાધક કહેલો છે. હા, નિયમ લીધા પછી બરાબર પાળવા માટે અને તેમાં અતિચારાદિ કોઈ દોષ ન લાગી જાય તે માટે ખૂબ ચીવટ રાખવી રહી.

આમા જે કલમો નોધી છે, તેમાંથી નિયમ વગેરે અદલ
કનારે જેટલા અધિક નિયમો અધિક ત્યાગના ભાગે અદલ કરી
નકાય તેટલા તે રીનિયો જે અદલ કર્યા, જે મુધાગે-સંચાગ કરે
તે નોધી લેવો, ન કઈ ગદાય તેમાં નિયમો વગેરે માટે નિનાની
કરી ભરિખ્યામાં શાંત લેવાની લાવના ગખરી આ પ્રયામનો
ઉદ્દેશ રાચકોને વિગતિગુણમાં લાવનાનો જે, એટલે આમાં ગદી
જતી વસ્તુ ગુરુગમથી ઉમેરે તો વાધો નથી શક્તિ, સામગ્રી કે
સંયોગોની પ્રતિકૃતિથી જેમણે છટકાગે ગખરી હોય, તેમણે
નિયમોની બાલુમાં તે નોધી પેરી આ તો એક દિના છે
આત્મસાધના માટે જેઓએ મુદ્દલ પ્રવેશ કર્યો ન હોય, તેઓએ
આ નિયમોના દર-સાજેથી પ્રવેશ કર્યો, જેઓએ પ્રવેશ કર્યો
હોય તેઓએ તેનાથી આગળ વધવું, એરી આ વેખકની રાચકો
પ્રત્યે ખામ લવામણ છે લેખકને ખાતરી જે ક-આ નિત્ય
નિયમનતો યાને આદર્શ હસનની ચારીઓ અદલ કરવાથી,
મનુષ્યનું હસન સમાગમાં ઉચી શ્રદ્ધિનુ-આત્મ-નીતિમય-નિયમ
મનુષ્યને ધાન્ય પાપ વિનાનું પવિત્ર બનવું પ્રત્યેક ધર્મ
ભિનારી મનુષ્યના હસનમાં નિયમો અને વ્રતોમાં લખ્યા પ્રમાણે
ધાન્ય પાપ તે મનુષ્ય પેલો છે, તથાપિ કાઈક ભિક્ષતા, મન-
ભિનતા અને તૃપ્તિના માર્યા પણ માળમે નિયમો અદલ કરતા
નથી તેઓ જે આવાચીને-સનુ-શુભ-ગિણીના વેગને ગળી નિય
માદિ અદલમાં ઉચ્છ્વન થવું, તો આ અત્ય પ્રયાત્ન સદા થયેનો
માની રાકારો આ પુનઃક્રમા દેરેરી નિયમો વગેરેની મદનતા
અદલ જેતોને જ ઉપયોગી કે એમ નહિ, નિત્ય-સહસનને આદર્શ

ભાગ પહેલો

નિયમાવલી

- ૧ હંમેશાં શ્રી જિનપૂજા કરવી અથવા જિનદર્શન કરવા. તે સામગ્રી ન હોય તો પૂર્વદિશામાં શ્રી વિરહમાન પ્રભુને ધારીને વાંદવા.
- ૨ શુદ્ધ પ્રૌપક પંચમહાવ્રતધારી ગુરૂમહારાજ ને ગામમાં હોય તો તેઓને વાંદવા.
- ૩ સવારમાં ઓછામાં ઓછું નવકારસીતું પચ્ચખખાણુ કરવું.
- ૪ ધર્મદેશના સાંભળવાનો ને યોગ હોય તો તે ા કલાક પણ જરૂર સાંભળવી.
- ૫ કંદમૂળ, રીંગણા, બટાકા, શકરીયાં, ગાજર, આદુ, લસણ, મૂલા, વાસી અન્ન, દહીં-છાશ-શીખંડ સાથે પાતરાનાં ભણ્યાં વગેરે દ્રિદલ; યરફ ઈત્યાદિ અલક્ષ્ય ખાવું નહિ.
- ૬ મેથીનાં તથા લીલાં બોળ અથાણાં ખાવાં નહિ.
- ૭ ચા, પાન સોપારી, ખીડી, હુકો, અફીણુ આદિ દુર્વ્યસનોનો ત્યાગ કરવો.

- ૮ દોરેલના આ, નાન્તો, મોડા, લેમન, રામખરી, છછર
નજેરે વાખવા નહિ
- ૯ વેપારમા કે વાતચીતમા ધર્મના મોગન ખારા નહિ
- ૧૦ કાઈની પડી ચીજ ખાત્રી વિના લેવી નહિ
- ૧૧ રોજ એક સામાયિક કરવું
- ૧૨ હમેશા એક બાધા પાગની નસકારાવી ગણવી
- ૧૩ રોજ એક ગાથાનો અભ્યાસ કરવો અથવા ૦૧ કયાક
પણુ ધર્મનું વાચન કરવું
- ૧૪ રોજ એકાદમા એકાદા એક પંચો અથવા પાંચનું અનુકરણ
દાન કરવું
- ૧૫ માગે સૂર્યાન્ન થતા ચોરિદાર અથવા તિરિદાર, અગર તો
ખપતી દવાના કાગળે દદાય દુરિદાનનું પણુ પચ્ચાખખાણુ
કરવું
- ૧૬ મિત્રોનનો ત્યાગ કરવો ગરે આ, પાન, ખીરી, મોપામી
પણુ લેવી નહિ
- ૧૭ નાટક, નીતિમા, સ્વ-સ્વ, કુઠિન તથા તેરા ૯૨ અન્ય નમાશા
અને કાંઈ નેરા ૯૨ નહિ
- ૧૮ પાતાં, નોપાટ, મેન-જ જેવી રમનો પેચા મૂળેને કે એમ
ને એમ પણુ રમવી નહિ
- ૧૯ નિપજામી વસ્તુ છોડેને મા તાની બુદ્ધિથી નાપૂરી વસ્તુને
નિષ્ક્રમણે મા-રા નહિ

- ૪૨ પરિગ્રહમાં રાખેલ પ્રમાણ ઉપરાન્તની વ્યાપાર આદિ પ્રવૃત્તિ કરવી નહિ.
- ૪૩ પરિગ્રહના ધારેલ પ્રમાણમાં નામ વગેરે બદલીને અવલ-સવલ કરવું નહિ.
- ૪૪ જીવહયા જાળવીને તૈયાર વસ્તુના વેપારથી આજીવિકા ચાલી શકે તેમ કરવું.
- ૪૫ શૅર, સદ્દા, રેસ, આંકફરક આદિ જુગારના ધંધા કરવા નહિ.
- ૪૬ સાત વ્યસનો-શિકાર, માંસભક્ષણ, મદિરાપાન, ચોરી, જુગાર, પરસ્ત્રી અને વેશ્યાસેવનનો ત્યાગ કરવો.
- ૪૭ જે પરિગ્રહ પરિમાણથી અધિક થાય, તો તેનો ધર્મકાર્યમાં સહવ્યય કરવો. તૃણાથી થતી પ્રવૃત્તિઓમાં 'સહવ્યય કરીશ'—એવું ધ્યેય જરૂર રાખવું, કિન્તુ 'સહવ્યય કરીશ'—એવી બુદ્ધિથી તૃણપ્રવૃત્તિ વધારવી નહિ.
- ૪૮ લેણુ-દેણુનો વ્યત્કાર ચોખ્ખો રાખવો. કાઠનું દેવું પોતે અગર બાપદાદાનું કરેલું હોય, તે આપી દેવું. તેમાંય ધર્માન્નાનું દેવું તો પહેલું જ આપી દેવું.
- ૪૯ કાઠના આજીવિકાનાં અંતિમ સંધનો પડાવી લઈ લેણું પતાવવું નહિ.
- ૫૦ જે કાઠ પાસે લેણું ન પડે તો તે વેસિરાવી દેવું, ધર્મના સારા ઉપયોગમાં જાય તેની અનુમોદના ઇચ્છવી.

૫૧ કોઈતું ઉચ્છેદીયું-અનારમીયું ધન ગ્રહણ કરવું નહિ (જો
તે આવે તો તેના નામથી ધર્મોર્થ કરવું)

૫૨ કોઈના મગણના દાંડા-પાણી જમના નહિ

૫૩ દરિયાપાગ મુસાફરી કરી નહિ, ચાગેય દિગા, વિદિશા,
ઉર્ધ્વ અને અધોદિશામાં અમુક ગાઉવી વધારે જવું નહિ
(ધર્મના કારણે છૂટ)

૫૪ ખાનામાં અમુક સખ્યાથી વધારે દ્રવ્યો મોટામાં નાખના નહિ.

૫૫ ડુવા-તળાવ-નદીમાં ન્હાવા પડતું નહિ (જો અત્યાનંદ
પડી જનાય અથવા ઝાડે ઉતરવું પડે તો તેની જયણા)

૫૬ પાણી અણુગળ નાપરવું નહિ

૫૭ પાણી પીતે એક પનાયુ ગોળામાં બોળતું નહિ અને
પીધેલું પનાયુ લુછીને મગવું

૫૮ જમ્યા પછી થાળી વગેરે ઘોઈ પીની

૫૯ અમુક સખ્યાથી રંધારે લીલોતરી ખાની નહિ (સિન્દૂર
કરી લેતું) પરંતિથિએ તો તે મુદલ ખાની નહિ

૬૦ મધ, મામ, મદિગ, માખણ ખાવા નહિ

૬૧ રડ, પીપળ, ઉદુબ્ધ આદિના ટેટા ખાના નહિ

૬૨ વજ્ર, પગખા, અમુક જોડીથી રંધારે વાપરના નહિ

૬૩ મીન, ઘાણી, શસ્ત્ર, ત્રિપ, ભટ્ટી, ચામડા, દ્વિપદ-ચતુષ્પદના
વેપાર, જગન કપાનના, કોનસા પડાવના, પાણી નુકરવા,

- ૮૦ સ્વધર્મી ભાઈ-બહેનોનું વાત્સલ્ય કરવું. તેમાં સંકટ વગેરે સમયે સહાય આપીને તે કરવામાં કયાશ ન રાખવી.
- ૮૧ તપશ્ચર્યા વગેરેનો વર્ષમાં એકાદ રાત્રિજગો ભણાવવો.
- ૮૨ ચારિત્ર લેવાના ભાવ રાખવા. જે કાઈ તે લે તેને રોકવા નહિ, તેમને બનતી સહાય કરવી. બની શકે તો સ્વ-પુત્રાદિના દીક્ષા મહોત્સવ ઉજવવા.
- ૮૩ જ્યાં મુધી ચારિત્ર ન લેવાય, ત્યાં મુધી અમુક પ્રિય વસ્તુનો ત્યાગ કરવો.
- ૮૪ જીવનમાં એકાદ કે તેથી પણ વધુ જિજ્ઞોદ્ધાર, જિનમંદિર, પૌષ્ઠશાળા, જ્ઞાનમંદિર અને પાઠશાળા જરૂર કરવાં. જે ન થાય તો તે કરવાના ભાવ રાખવા, તેમ જ તે કરનારની અનુમોદના કરવી.
- ૮૫ શ્રી જિનમૂર્તિ ભરાવવી, પ્રાચીનનો ઉદ્ધાર કરવો અને આશાતના થતી હોય તેનું નિવારણ કરવા તત્પર રહેવું.
- ૮૬ જીવનમાં બની શકે તો શ્રી સંઘલક્ષિત, પ્રતિષ્ઠા, અંજન-શલાકા, ગુરૂપદારોહણના મહોત્સવો સ્વ-દ્રવ્યવ્યયથી કરવા અને છ'રી પળતા શ્રીસંઘો કાઢવા.
- ૮૭ શ્રી-જ્ઞાનપંચમ્યાદિના તપો કરવા અને તેનું યથાશક્તિ ઉદ્ધાપન વગેરે કરવું.
- ૮૮ શ્રી જિનભાષિત આગમસાહિત્ય લખાવવું, પૂજ્ય ગુરૂ-મહારાજના ઉપદેશ અનુસાર તેનો પ્રચાર કરવો અને જરૂરી સ્થલે સુરક્ષિત જ્ઞાનભંડાર બનાવવો.

- ૮૯ કુટુંબીજનોને તથા અન્યને બને તેટલી ધર્મકરણી કરવાની હમેશા પ્રેરણા કરી
- ૯૦ ધર્મકરણી કરનામા પૌર્ણવિક આરા, લાવયા કે નામ- નાની ઇચ્છા વગેરે એવી નહિ
- ૯૧ દિગમ્બર તથા જતિના કૈવ્ય તેમ જ અન્ય દેવ-દેવીની મર્તિને વાદનાની ઇચ્છા કરી નહિ
- ૯૨ મિથ્યાત્વી લોકના પર્વો તથા કુશુલ્લોચને ધર્મની દૃષ્ટિએ માનવા નહિ
- ૯૩ ધર્મની રોલા અને લાલ વગેરે તે પ્રમાણે આર્વજનિક કાચોમા મદદ કરી દીન-દુષ્ટીપાતો ઉદાર કરવો
- ૯૪ કુલ, સીન, જાતિ, દેવ, મત્સ્ય અને ધર્મવિરુદ્ધ વાગે તે કશું નહિ તથા ધર્મના વિગાધી વગેરેને હિતેષન આપવું નહિ
- ૯૫ મતાનોએ માના-પિતાને તથા સ્ત્રીઓએ મામુ-અમન અને પતિને હમેશા વિનયથી 'નમસ્તે' નમસ્કાર કરી તેઓના આશીર્વાદ લેવા
- ૯૬ રાઈમા એક રાગ ગીતાર્થ શુભમદાગત પામે રા-પાપોલુ પ્રાયશ્ચિત્ત કરી આત્મશુદ્ધિ કરી
- ૯૭ ઉપકારી શુશુભ મદાગતને પ્રતિ સર્વે રક્ષન કરવા જવું
- ૯૮ મધ્યરાત્રિએ અથવા રહેલી મરાગે ઉઠીને પચપ-મેટિલુ ધ્યાન કરવું પચાત્ 'હુ પ્રાણુ છુ ? કયાથી આવ્યો છુ ?

- (૧૫) નિરંતર ધર્મ સાંભળે.
- (૧૬) એક પચ્યા વિના બીજું ભોજન ન કરે.
- (૧૭) સંતોપથી ભાણે બેસીને તબીબતને અનુકૂળ ભૂખ પ્રમાણે જમે. (ઉભા-ઉભા ફરતાં ફરતાં આચરકુચર, તામસી કે અભક્ષ્ય પદાર્થો ન ખાય.)
- (૧૮) ધર્મ-અર્થ-કામને પરસ્પર આધારહિત સેવે. (ધર્મને આધ કરીને અર્થ-કામ ન સેવે.)
- (૧૯) સાધુ સંત, મહેમાન, અભ્યાગત, દીન, અનાથ, અતિથિ-જનોની ભોજનાદિથી યથાયોગ્ય સેવા કરે.
- (૨૦) અભિનિવેશ-મતાગ્રહથી દૂર રહે. (‘સાચું એ માઈ’ માને, પણ ‘માઈ એ સાચું’ એમ પકડી ન રાખે.)
- (૨૧) ગુણનો પક્ષપાત કરે.
- (૨૨) નિપિદ્ધ દેશ-કાળચર્યાનો ભાગ કરે.
- (૨૩) દરેક કાર્યારંભમાં પોતાની શક્તિ આદિનો ખ્યાલ કરે. (કુલણુજી અથવા સાહસિક થઈને આંધળીયાં ન કરે.)
- (૨૪) વ્રતમાં રહેલા અને જ્ઞાનથી મોટા પુરૂષો આદિનું સન્માન કરે.
- (૨૫) માતા-પિતાદિ સેવ્ય અને સ્ત્રી, પુત્ર, ભગિન્યાદિ પોષ્ય-વર્ગનું પાલન કરે.
- (૨૬) સારા-માહા પરિણામ આદિનો દીર્ઘદષ્ટિથી વિચાર કરે.

- (૨૭) સારા-નગસાના બેઠ ૩૫ તથા હેતુગ્વૃત્તપના તાગતન્ય ૩૫
વિગેષને જાણનાગે હોય
- (૨૮) જ્ઞાત હોય-ઉપકારીના ઉપકારને જુએ નહિ
- (૨૯) ઉચિત વર્તીયથી લોકોનો પ્રેમ અપાવન કરે
- (૩૦) અત્યારે મેરાય અને અકાર્યથી બચાય, એ માટે લક્ષ્ય-
ગુણ ગણે
- (૩૧) દયાળુ હોય-માગ કામમા ઉદારતા ગણે
- (૩૨) શાત પ્રકૃતિ એટલે ક્રોધ ન કરે, મુખ-દુઃખમા મનને
સદા પ્રમત્ત ગણે
- (૩૩) દાઈતુ લલુ-પગપદ્મ કરામા નત્ય ગહે
- (૩૪) કામ-ક્રોધાદિ આત્મ ગત્તુઓનો નિગ્રહ કરે (કામ, ૧
ક્રોધ, ૨ લોભ, ૩ મોહ, ૪ મદ, ૫ અને મત્સર, ૬ અથવા
દર્પ-એ ૭ આત્મગત્તુઓ છે)
- (૩૫) અધર્મિય સમક્ષને કાણુમા ગણે, એટલેચાગી થવા ન દે.
આવો ગુણુનાન ગૃહ્ય શ્રી રીતગગ પગ્માત્માના દેગવિગતિ
૩૫ વિગેષ ધર્મને માટે ગોચ્ય અને છે, નાગરિક છત્રનના આદર્શને
પગે પાડનાગે થાય છે અને ગણ્ની પ્રતિષ્ઠા રવાગનાગે અને છે.

इति श्रीनित्यनियम जीवनग्रंथेषु प्रथमो विभाग
समाप्तः ।

વિભાગ બીજો

શ્રાવકનાં શ્રી સમ્યકત્વમૂલ બાર વ્રતો, તેના
અતિચારો વગેરે નોંધ સાથે.

“અરિહંતો મહા દેવો. જાવજીવં સુસાહુણો ગુરુણો ।
જિનપન્નતં તત્તં દશ, સમત્તં મપ ગહિઅં ॥”

—‘જીવનપર્યંત અરિહંત મારા દેવ છે, સુસાધુ મારા
ગુરુ છે અને કેવલીપ્રણીત મારો ધર્મ છે,—એ સમ્યકત્વ મેં
ગ્રહણ કર્યું છે.’

“યા દેવે દેવતા બુદ્ધિ-ગુરૌ ચ ગુરુતામતિઃ ।
ધર્મે ચ ધર્મધીઃ શુદ્ધા, સમ્યક્ત્વમિદમુચ્યતે ॥૨॥”
યો. શા. દ્વિ. પ્ર.

—‘શુદ્ધ દેવમાં જે દેવતાબુદ્ધિ, ગુરુમાં ગુરુપણાની બુદ્ધિ
અને ધર્મમાં ધર્મબુદ્ધિ—એનું નામ સમ્યકત્વ કહેવાય છે; એથી
વિપરીત બુદ્ધિનું નામ મિથ્યાત્વ છે.’

મિથ્યાત્વ મોટો શત્રુ છે, મિથ્યાત્વ મોટો રોગ
છે અને હિતાહિતમાં બ્રાન્ત બનાવનાર મિથ્યાત્વ
એ મહા મોહનો નશો છે. આ સમજીને મિથ્યાત્વનો
ત્યાગ કરો અને સમ્યકત્વને અંગીકાર કરો.

શ્રી સમ્યક્ત્વ—

વ્યાખ્યા—‘ શ્રી જિનેશ્વર કેવલી ભગવતોએ જે દરમાબધુ છે, તે જ સાચુ અને શઠ વિનાનુ છે—એવી શ્રદ્ધાપૂર્વક શ્રી અરિહત અને મિદ્ધ પરમાત્માને દેવ, ત્યાગી—શુદ્ધ ધર્મપ્રરૂપક—પચમહાવ્રતધારી શુદ્ધ મહાગજને ગુરુ અને શ્રી કેવલી ભગવાનના વચ્ચેનો નિરૂપણ કરતા જૈન પચાગી શાસ્ત્રોથી ઉપદેશ ક્રમતા ધર્મને ધર્મ માનવો, અને એ રીતિએ શ્રી જિને કહેલા—જીવ—અજીવ આદિ પદાર્થોની તત્ત્વ ઉપે શ્રદ્ધા કરવી, તેનુ નામ સમ્યક્ત્વ છે ’ વ્રતપ્રાસાદનો આ પાથો છે મોક્ષમહેલમા પ્રવેશ કરવાનો આ દગ્વાળો છે આ વ્રતમા આવીને દરેકે માચા જૈન ધનવુ એ યાદ ગાખરું કે—“ સદ્દહમાનો જીયો વચ્ચદ અચરામર ઠાણ ” —‘ શ્રદ્ધા રાખતો જીવ જ મોક્ષ પામી રાકે છે, ’ ધર્મભાર્ગની શ્રદ્ધા અડગ રૂપી

(પેટા નિયમો)

૧ ગેજ શ્રી જિનપૂજ્ય કરી, અનુક્રમતાના અભાને દર્શન ગયવો પૂર્વદિશામા નિત્યવદન કરવુ (સરાને દર્શન કર્યો વિના દાતણ ન કરવુ, બપોરે પૂજ્ય કર્યો વિના ભોજન ન કરવુ અને સાંજે દર્શન કર્યો વિના નિદ્રા ન કરી)

- ૨ એક બાંધી નવકારવાળી ગણવી.
- ૩ વાર્ષિક એક તીર્થયાત્રા કરવી.
- ૪ અમુક ફુલ, અંગલુંજણાં, કેસર-મુખડ, ઘી, ધૂપ, અગર-બત્તી, ધોતીયાં વગેરે અર્પણ કરવાં.
- ૫ સુગુરવંદન કરવું. (યોગ ન મળે ત્યાં પ્રતિકૃતિને વાંદવી.)
શુદ્ધ પ્રરૂપક-પંચમહાવ્રતધારી-કંચન-કામિનીના ત્યાગી મુનિરાજને અભુક્રીયાના પાઠથી વંદન કરવું. [જેની પ્રરૂપણા શાસ્ત્રવિરૂદ્ધ હોય, ક્રિયાકાંડ છૂટી ગયાં હોય, મૂલગુણથી પતિત થયા હોય અને પાપારંભમાં પ્રવૃત્ત હોય, તેને માનવાની કે વંદન કરવાની આજ્ઞા નથી. છતાં કોઈ લોકમાન્ય હોય તેવાને ફેટાવંદન કરવું પડે તેની જયણા.]
- ૬ સાધર્મિક મળે તેમને ' જયજિતેન્દ્ર ' વચનપૂર્વક પ્રણામ કરવાનો ઉપયોગ રાખવો. (તેમનું સેવા, ભક્તિ, સહાય, કુશલ વાર્તા વગેરે રૂપ વાત્સલ્ય કરવું.)
- ૭ સાત ધર્મક્ષેત્ર, (૧જિનમંદિર, ૨જિનમૂર્તિ, ૩જ્ઞાન, ૪સાધુ, ૫સાધ્વી, ૬શ્રાવક, ૭શ્રાવિકા) સાધારણ અને જીવદયામાં અમુક રૂપિયા આપવા.
- ૮ ચારિત્ર લેવાના પરિણામ રાખવા. તે કોઈ લે તેને રોકવા નહિ. (ધર્મમાં કોઈને અંતરાય કરવો નહિ.)
- ૯ શીકારાદિ (૧શિકાર, ૨માંસલક્ષણ, ૩મદીરાપાન, ૪ચોરી, ૫જુગાર, ૬પરસ્ત્રીગમન અને ૭વેશ્યાગમન) સપ્ત દુર્વૃક્તિનો સેવવાં નહિ, ઇત્યાદિ.

(જયણી)

અનાબોગ, અજ્ઞાનતા, પગવશતા, વ્યવહારિક દાક્ષિણ્યતા,
 યોગ્યાચાર, કુટુંબાદિ ડાંગરો અન્ય અનલિખત દેવ-ગુર્નાદિનો
 બાળ રિવેક ઠરવો પડે, વિદ્યાદાતાદિનું ઉચિત સાચનવું પડે અને
 લૌકિક અનુકૂળાદિ કાર્યોમા લાગ વેવો પડે, તેની જયણી
 ધર્મભુક્તિથી વધુ ન હો

(દ્યેય)

શ્રી અગ્નિદત દેવ, નિર્ઝન્ય ગુરુ અને શ્રી નિર્ઝન્ય પ્રવચનનો
 કાર્ત્તવ્ય ધર્મ એ જ અન્ય છે, એ જ મોક્ષમાયક છે, બાકી સર્વ
 અમન્ય છે, ભરમા ભમારના છે, —એવી મારી મ પૂર્ણ શ્રદ્ધા છે
 નાનું શ્રી નિલગામનની મેરામા માડ તન, મન, ધન, કુટુંબ
 પતિરાં અને પ્રાણ મરંજી મમર્ણુ જે નિર્ઝયથી પગપુદ્ગલ
 ભારને ઝાડી શુદ્ધ આત્મચરપમા ગમલુના પામી અવજનમા
 સમગ્રન ન-દર્શન-આગિની એમતા માધરા રૂપ મન્યકલ્પ
 પામવાનું ધ્યેય ગમવું

અતિચારો-

મન્યકલ્પના પાત્ર અનિચાર છે. તે નીચે પ્રમાણે-

- (૧) નાંકા-શ્રી નિલગામ રાદા ગમ્પરી તે
- (૨) કાદા-અન્ય મનો વગેરેની અભિન્યાસ કરી
- (૩) વિચિદ્રિતમા-મર્મરૂણમા મદદ ગમ્પવો અચરા માધુ-
 નની આદિની નિદા કરી

છે, તે પરિણામી નિત્ય છે, કર્મનો કર્તા છે, કર્મ-ફલનો ભોક્તા છે, મોક્ષ છે, મોક્ષનો ઉપાય રત્નત્રયી રૂપ ધર્મ છે,—આ ષટ્સ્થાનોની નિરંતર શ્રદ્ધા રાખવી. ‘પરમાર્થસંસ્તવ’—તત્ત્વપદાર્થની સાચી શ્રદ્ધા—પરિચય કરવો. ઇત્યાદિ સમ્યક્ત્વ આચરણના જે ૬૭ નિયમો શાસ્ત્રમાં બતાવ્યાં છે, તેનો જીવનમાં શુદ્ધ અમલ થાય તેમ કરવું.

આગારો ૬—

- (૧) રાજાલિયોગ—રાજા અગર નગરસ્વામિના હુકમથી વિપરીત કરવું પડે તે.
- (૨) ગણાલિયોગ—જનસમૂહના કારણે વિપરીત કરવું પડે તે.
- (૩) બલાલિયોગ—ચોરાદિના કારણે વિપરીત કરવું પડે તે.
- (૪) દેવાલિયોગ—ક્ષેત્રપાલાદિ દેવતાઓના વશથી વિપરીત કરવું પડે તે.
- (૫) ગુરૂનિગ્રહ—માતા-પિતાદિ વડિલ જનોના આગ્રહે વિપરીત કરવું પડે તે.
- (૬) વૃત્તિકાંતાર—મુશ્કેલ આજીવિકાના કારણે વિપરીત કરવું પડે તે.

સમ્યક્ત્વ આચારના આ અપવાદો છે. તે અશક્તિએ, ગાઢ કારણે, બાહ્યવૃત્તિથી સેવાયા હોય, તો તેથી સમ્યક્ત્વના નિયમનો ભંગ થતો નથી.

નોંધ —

શ્રાવકનાં બાર વ્રતો

(પાંચ અણુવ્રતો)

(૧)

“પદ્મ કુષ્ઠિ-કુણિત્વાદિ, દષ્ટ્વા હિસાફલં સુધી ૧
નિરાગ્રસજન્ત્વનાં હિંસા, સકલ્પતસ્ત્યજેત્ ॥૧૯૥॥”
થો ગા દિ પ્ર.

—‘પાગળા, નદિયા તથા નિદ્રેન્દિયપણુ વગેરે હિમાનુ
દળ છે,’ એમ જાણીને જુદિમાને નિરપગધી વ્રમ જીવેલી જાણી
જેંઠને થતી દિનાનો ત્યાગ કરવો’ મુખ-દુ ખતી દષ્ટિએ અર
જીએને પોતાની સમાન જાણી નૌના ઉપર પ્રેમ રાખો

પહેલું સ્થૂણથી પ્રાણાતિપાત વિરમાણુ વ્રત

વ્યાખ્યા-નિરપગધી વ્રમ જીવને જાણી જેંઠને
માગવાની જુદિયાં નિરપેક્ષપણે માગવો નહિ

(ચેટા નિયમો)

૧ માગવા દિનાનું પાણી ન ચાપરતું

૨ થતું પાંડ પીરી

૩ પદ્મીના જેવા વર્ગેમા એક પચાણુ જોણવું નહિ.

- ૪ સડેલાં ધાન્ય, લાકડાં, શાંક, પાન વાપરવાં નહિ.
- ૫ ઘરમાં ચંદરવા, પુંજણીઓ વગેરેનો ઉપયોગ કરવો.
- ૬ રસ્તો મૂકીને લીલા ઘાસ, પાણી વગેરેમાં ચાલવું નહિ તથા રસ્તે ચાલતાં ઝાડ, પાન વગેરે તોડવાં નહિ.
- ૭ કોમ લેધર વગેરે અતિ હિંસાથી ઉત્પન્ન થયેલ વસ્તુઓ અને તેવી દવાઓ વાપરવી નહિ, ઇત્યાદિ.

(જયણા)

વ્યાપારમાં તથા ઘરકામમાં થતા આરંભ-સમારંભ, તેમ જ ઔષધાદિ પ્રયોગ અને શરીરાદિ કારણે થતી હિંસામાં પણ જયણા રાખવી.

(ધ્યેય)

ભગવાને પૃથ્વી, પાણી વગેરેમાં પણ જીવ કહ્યા છે. શ્રદ્ધા-પૂર્વક સૌ જીવો ઉપર કરુણા રાખવી. અપરાધીનું પણ ખરાબ ન ચિંતવવું. શ્રાવકની અહિંસા-દયાનું ક્ષેત્ર સવા વસો-એક આની છે, જ્યારે સંપૂર્ણ અહિંસક-પટ્ટજીવનિકાયરક્ષક સાધુ સુનિરાજની દયા વીસ વસા-સોલે સોલ આની છે. ગૃહસ્થે દર્મ્યેશાં તે જીવન પામવાનું ધ્યેય રાખવું અને હિંસાથી બચાવ તેટલું બચવું. સત્ય વગેરે પ્રતો પણ અહિંસાની વાડ સમાન હોઈ અહિંસા સાચવવા માટે જ પાળવાના છે.

અતિચારો—

- (૧) વધ-ક્રોધ કરીને માણસ, કુતરા, ગાય, વૉડા પ્રમુખ જનનરો આદિને નિર્દયતાથી મારવા તે
- (૨) બધા-માણસ, ગાય, બળદ પ્રમુખ જનનરો આદિને સખત-ગાદ બંધનથી બાંધવા તે
- (૩) હિંસ્ર-માણસ, બળદ પ્રમુખના નાક, કાન, પુચ્છ વગેરે તરીંગલાગ કાપવા તે
- (૪) અતિ ભાગ્યેપાણુ-મનુષ્ય, બળદ વગેરે ઉપર શક્તિ ઉપગત્તનો ભાર મૂકવો તે
- (૫) ભાત-પાણીનો વિચ્છેદ-મનુષ્ય, બળદ આદિના આહાર-પાણીનો નિષેધ કરવો તે

આ પાંચ અતિચારો છે. તે ક્રોધ-લોભ-હાસી કે ગોખ વગેરેથી પણ ન કરાય તેનું ખાત્ર દયાન ગણવું

નોંધ—

(૨)

“ મનમનત્વં કાહલત્વં, મૂકત્વં મુશ્વરોગિતામ્
વીક્ષ્યાસત્યફલં કન્યા-લીલાદ્યસત્યમુત્સૃજેત્ ॥૫૩॥”
ગો. શા. દિ. પ્ર.

—‘ બોળડા, તોતડા, મુંગા અને મોંઢાના અતેક રોગો, એ
બધું અસત્યનું ફલ છે. તે જોઈને કન્યાલીલકદિ મૂળવાદનો
ત્યાગ કરો.’

ખીજું સ્થૂલથી મૂળવાદ વિરમણુ મત

વ્યાખ્યા—કોઈનો જીવ બચાવવાના હેતુ સિવાય
દુષ્ટ વિવક્ષાથી, પેટમાં પાપ રાખીને, પાંચ મોટાં
જુદાં બોલવાં નહિ. જેમ કે—

(૧) કન્યાલીકે—કન્યા સંબંધી સગપણુ વગેરેમાં,
તેના ઉપલક્ષણથી જો પગવાળા દરેક મનુષ્ય અને
પંખી સંબંધી વ્યવહારમાં જાણી જોઈને ઈરાદા-
પૂર્વક જુદાં બોલવું નહિ.

(૨) ગવાલીકે—ગાય, પશુ વગેરે ઉપલક્ષણથી દરેક
ચાર પગવાળાં જાણી સંબંધી દૂધ વગેરે વિષય-
માં જુદાં બોલવું નહિ.

- (૩) ભૂમ્યાલીક-ભૂમિ, ખેતર, મકાન, ફકાન, ઉપ-લક્ષણથી અપગા સ્થાવર વૃક્ષાદિ દરેક વસ્તુ સળધી જુદું જોલણ નહિ
- (૪) થાપણુમોસો-પારકી થાપણુ જોળવવા માટે જુદું જોલણ નહિ
- (૫) ફકી શાખ-ખોટી સાક્ષી પૂરવી નહિ

(ચેટા નિયમો)

- ૧ ધર્મના મોગન ખાના નહિ અગ્રનસા અને પગનિદા ન કરી
- ૨ મનમા હોય તે નયો અને ન હોય તે છે-એનું અમદ-લિધાન-મોટકુ પાને હજકતું જુદું જોલણ નહિ
- ૩ પર-પીડાડે વચન મન્ય હોય તો પણુ હામી કે આકોશ વગેરેવીય ન જોવાય તેનો ઉપયોગ ગખવો
- ૪ ખોટી મનાદ, દુર્ગાઈ તથા વિશ્વાસનાતક વચનો ખેટમા પાપ ગખીને કદી ન જોવાના
- ૫ ધર્મના વિપયમા કે સિદ્ધાન્તની સાતમા ન વળણુતા હોય તો મીન ગહેયુ, પગ્નુ અમન્ય પ્રતિપાન્ન કરવુ નહિ કે મન્યને ખડુ નહિ હમેશા આગમાનુસારિ વચન જોનાનો ઉપયોગ ગખવો, ઇત્યાદિ

(જયાણા)

અજાણપણથી, પરાધીનતાથી; આજીવિકાસંબંધથી, ચાડી-ચુગલી કરનારથી, ઘરપ્રસંગાદિ કારણથી અને સ્વ-પર રક્ષણ-હેતુથી જુદેકું બોલાય તેની તથા માલિકના અભાવે થાપણનો સદુપયોગ કરવાની યોગ્ય જયાણા કરવી.

(ધ્યેય)

કોઈ, લોભ, લય વગેરેથી પણ જુદેકું ન બોલવાનું ધ્યેય રાખવું. પ્રિય, હિતકર, સત્ય અને તે પણ અદપ એવું વચન પ્રયોજન હોય તો સમજી-વિચારીને બોલવું, અન્યથા દ્રવ્ય અને ભાવથી મૌન કૃણવું. બાહ્ય વસ્તુઓમાં જેમ ઓછું બોલાય તેમ સત્યની વધારે રક્ષા છે.

અતિચારો—

- (૧) સહસાત્કાર વિના વિચારે ઉતાવળા થઈ કોઈના ઉપર ‘આ ચોર છે’ ઇત્યાદિ અસહોપારોપ મૂકવા તે, અથવા સાકાર અભ્યાખ્યાન-આકાર વિશેષથી જાણેલ ખાનગી અભિપ્રાય પ્રગટ કરવો તે.
- (૨) રહસ્યભાષણ-કોઈની ગુપ્તવાત જાહેરમાં મૂકવી તે, ચાડી ખાવી તે અને સ્ત્રી-પુરૂષ કે અન્યની હાંસી-મશ્કરીમાં લંભેરણી કરવી તે.
- (૩) વિદ્યસ્ત મંત્રલેહ-પોતાની સ્ત્રી વગેરે વિશ્વાસુની કરેલી વાત પ્રગટ કરવી તે.

ધર્મના કેવા કાર્યો કર્યા હતા, તે આત્માર્થિઓને માર્ગદર્શક હોઈ નીચે આપીએ છીએ

મમ્યદેવ-તેમણે શ્રી અરિહત દેવ, નિર્ઘન્ય શુક અને દેવલીપણીત ધર્મને જ દેવ, શુક અને ધર્મ તરીકે માનવાનું સ્વીકાર્યું હતું તથા સઘળું મિથ્યાત્વ વોમિગળ્યું હતું પોતાના દેવમદિગ્મા પૂજતી પોતાના પૂર્વજોએ કરાવેલી મહાદેવાદિની પ્રતિમાઓ તેમણે બ્રાહ્મણોને આપી દીધી હતી અને તેને સ્થાને ચોવીસ જિનપ્રતિમાઓ અને શુક શ્રી હેમચન્દ્રમૂર્તિની પાદુકા સંપાદન કરી હતી તેઓ શ્રી જિનપૂત તથા શુકપૂજા ત્રિકાલ કરતા હતા. મવાગ-માજ પોતાના ઘરદેગ-મગમા પુષ્પાદિથી અને મદયાદ્ય કાળે ૭૨ મામતો, વાઝમટાદિ મત્રીઓ તથા ૧૮૦૦ કોઠ્યાધીગો માથે આડળગપૂર્વક અનર્ગલ દાન આપતા શ્રી ત્રિભૂવનપાલ વિદ્યારમા અષ્ટપ્રકારી પૂજા કરતા હતા ત્યાં મુખી સર્વ કાતુના પુષ્પોથી પ્રબુલદ્રિત કરવાનો મનોરથ પૂર્ણ ન થાય, ત્યાં મુખી તેમણે અન્ન-જલત્યાગ કરવાનો અભિવ્રત લીધો હતો તેનાથી ગ્રાસનદેવીએ તુલમાન ઘઈ, તેમના જાગીચામા હાથેલાને માટે સર્વ કાતુના પુષ્પો આવના દરી આપ્યા હતા તેમને પૂ શુક-

મહારાજનાં ચરણકમલમાં વન્દન કર્યા વિના લોજન ન કરવાનો નિયમ હતો. ચન્દન, કર્પૂર અને સુવર્ણ-કમલોથી તેઓ નિત્ય ગુરૂપૂજા કરતા હતા. તેમણે તારક દેવ-ગુરૂ-ધર્મના નિન્દકોને ઠંડપૂર્વક નિવાર્યા હતા અને પૂજકોને સન્માનપૂર્વક નવાજ્યા હતા. નવરાત્રિઓમાં રાજ્યની કુલદેવતા કંટકેશ્વરીને પરા-પૂર્વથી બકરાં, પાડા આદિનો ભોગ આપવામાં આવતો હતો તે અને તેવી જ રીતરિવાજોના નામે બીજી થતી મહામિથ્યાત્વની હિંસક ક્રિયાઓ શ્રી કુમારપાળ રાજાએ બંધ કરી દીધી હતી. વિશેષમાં તેઓ દેવ-પૂજના અવસરે શ્રી યોગશાસ્ત્ર અને શ્રી વીતરાગસ્તોત્ર ગ્રંથોની પણ પૂજા હંમેશાં કરતા હતા.

(૧) અહિંસાવ્રત-આ વ્રતમાં મન-વચન-કાંયાથી કોઈ પણ નિરપરાધી વ્રસ જીવને મારવાની બુદ્ધિથી નિર-પેક્ષપણે ન મારવો-ન મરાવવો, એવો નિયમ હોય છે. શ્રી કુમારપાલ મહારાજાએ ગુજરાત, કાઠીયાવાડ, કચ્છ, સિંધ, કેંકણ, માલવા, મારવાડ, મેવાડ આદિ પોતાના ૧૮ દેશોમાં અમારિ પ્રવર્તાવી હતી. જૂ, લીળ, માકડ કે મંકેડાને પણ કોઈ મારી શકે નહિ. કાશી, ગીજની આદિ ૧૪ દેશોમાં તેમણે મિત્રાચારી આદિથી જીવરક્ષા

કરાવી હતી તેમના રાજ્યમા મૈન્યના હાથી-ઘોડા ઉપ-
રાન્ત તેઓના અગત પાચ લાખ ઘોડા, એક હજાર
હાથી, એ શી હજાર ગોધન અને પચાસ હજાર ઊંટને
તથા પ્રભના પશુઓને પણ ગાળેલુ પાણી પાવામા
આવતુ હતુ મૈન્યના ૧૧ લાખ ઘોડાઓ વગેરેના
પલાણે ઉપર પુજણીઓ બધાવવામા આવી હતી
એક વખત ઘોડાનુ પલાણુ પુછને બેમતા શ્રી કુમાર-
પાલને જોઈને તેમના સામતો અદરોઅદર હસ્યા
આ જોઈને શ્રી કુમારપાલે એક બાણુપ્રહારથી સાત
લોહકટાહો ભેદી બતાવીને, તેમજ ૧૬ મણની ગુણી
ઉપાડીને અહિસાનુ મામથ્ય દેખાડયુ હતુ જીવ-
દયાની દૃષ્ટિએ અહિંમક બનવું એટલે ‘શરીરબળની
દૃષ્ટિએ કાયર બનવું’ એમ થતુ નથી, કિન્તુ તે
બળનો ઉપયોગ નિરપગધી જીવજતુની નિરર્થક
હિંસામા નહિ જતા તેમની રક્ષામા કરવાનો હોય
છે જો ‘માર’ અક્ષર બોલાય, તો તેના પ્રાયશ્ચિત્તમાં
તેઓ ઉપવામ કરતા હતા એક વખતે કાઉન્સિલમા
પોતાના પગે મકોડો ચોંચ્યો તે જીવને દુખ ન થાય
તે માટે તેમણે પોતાના પગની આમડી કાપી હતી
એક મહેશ્વરી વળિકે રાજાની આજ્ઞાવિરુદ્ધ જઈને
એક જૂ મારી હતી, તેના ઠંડમા તેના સરીગ વગેરેને

હુઃખ નહિ આપતાં, તેની પાસેથી તેમણે જગત-
જીવોને અભયદાન ઉપદેશનાર શ્રી જિનેશ્વર પરમાત્માનું
મંદિર બંધાવ્યું હતું. નવરાત્રિઓમાં કુલદેવીને
બકરાં-પાંડાઓનું બલિદાન નહિ આપવાથી, કંટકેશ્વરી
દેવીએ કોપાયમાન થઈ રાજા કુમારપાલને કષ્ટ આપ્યું
તે તેમણે સહન કર્યું હતું, કિન્તુ જીવહિંસા તો
તેમણે ન જ કરાવી. કંટકેશ્વરી દેવી પણ આ તપો-
બળને નમી પડી. અંતે જે જીવહિંસામાં રસ લેનારી
આ દેવી હતી, તે અહિંસાપ્રેમી બનીને રાજ્યમાં
કોઈ હિંસા ન કરે તેની ચોકીદાર બની.

(૨) સત્યવ્રત-ત્રીજા વ્રતમાં ‘સત્ય-સરલતામાં
ધર્મ છે’-એમ જાણતા, શ્રી કુમારપાલે, કઠોરતા,
ચાહી, ઈર્ષ્યા, અસહ્યતા, રાગ-દ્વેષયુક્ત આત્મસ્તુતિ
અને પરનિન્દાનો ત્યાગ કર્યો હતો; તેમ જ મધુર,
તથ્ય, હિત અને મિત આગમાનુસારી વચન બોલવાની
પ્રતિજ્ઞા કરી હતી. આથી તેમને ‘સત્યવાચ્ય ચુધિ-
ઞ્ઞિર’નું બિરુદ મળ્યું હતું. કદાચ કોઈ વખતે કોઈ
પણ આકારે જે મૃષાવચન વદાય, તો તેની શુદ્ધિ
માટે વિશેષ તપ કરવાનો દંડ પણ તેમણે રાખ્યો હતો.

(૩) અસ્તેયવ્રત-ત્રીજા વ્રતમાં શ્રી કુમારપાલ

મહારાજાએ સતોષ ધારણ કર્યો અને રાજ્યમા લેવાતા અપુત્રીયા-અવારત્રીયા ધનનો ત્યાગ કર્યો આ રીતિએ દર વર્ષે ૭૨) લાખ દ્રવ્યનું આવતું ઉત્પન્ન તેમણે જતું કર્યું હતું કુબેરગેઠની ૭ કોડ સોનું વગેરે અતુલ સપત્તિ સાબળવા છતાં, તે લેવાને તેઓ લોભાયા નહોતા તેમણે પોતાના રાજ્યમા અદત્ત પરધન નહિ લેવાનો નિયમ કર્યો હતો.

(૪) બ્રહ્મવ્રત-ચોથા વ્રતમા શ્રીકુમારપાલ રાજાએ પરનારીસહોદરતા અને સ્વસ્ત્રીસતોષનો નિયમ અગી-કાર કર્યો હતો વ્રત ગ્રહણ કરતી વખતે રાજાને એક જ લોપદ્મદેવી નામની ગણી હતી તેના મરણ બાદ ફરીથી ન પરણવાનો પણ તેમણે નિયમ કર્યો હતો તેઓ દિવસના રોજ બ્રહ્મચર્ય પાળતા હતા અને સર્વ પર્વતિથિની રાત્રિએ પણ બ્રહ્મચર્ય પાળતા હતા વર્ષાઋતુમા તેઓ મન-વચન-કાયાથી સંપૂર્ણ બ્રહ્મચર્ય પાળતા હતા મનથી લગ થાય તો ઉપવાસ, વચનથી લગ થાય તો આયજિલ અને કાયાથી લગ થાય તો વિગય ત્યાગ કરવાનો તેમણે નિયમ કર્યો હતો એમ કરીને તેમણે સર્વ દોષોનું પ્રલવસ્થાન જે મન છે, તેના ઉપર જ મોટું નિયંત્રણ મૂક્યું હતું થોડા

સમય પછી રાણી લોપલદેવી મરણ પામી, એટલે રાજાને સામન્તો અને પ્રધાનોએ ફરીથી લગ્ન કરવાનો ખૂબ જ આગ્રહ કર્યો, તથાપિ તેમણે લગ્ન ન જ કર્યું. આવી તેમની નિયમદૃઢતા હતી. ત્યારથી તેઓએ યાવ-જનજીવ બ્રહ્મચર્ય પાળ્યું હતું. આથી શ્રી કુમારપાલ મહારાજાને ‘રાજર્ષિ’ એવું અન્નેડ ખિરક પણ મળ્યું હતું.

(૫) અપરિચ્છાદવ્રત-પાંચમા વ્રતમાં કુમારપાલ મહારાજાએ ૬) કોડ સુવર્ણ, ૮) કોડ રૂપું, એક હજાર તોલા કિંમતી મણિ, બીજું અનેક કોડ દ્રવ્ય, બે હજાર કુંભ^૭ ઘી-તેલાદિ, બે હજાર ખારી^૮ અનાજની, પાંચ લાખ ઘોડા, એક હજાર હાથી અને ઊંટ, ૮૦૦૦૦) ગોધન, ઘર, હુકાન, સભા, વહાણો, ગાડાં-દરેક પાંચસો પાંચસો, ચતુરંગ સેનામાં ૧૧૦૦) હાથી, ૫૦૦૦૦) રથ, ૧૧૦૦૦૦૦) ઘોડા અને ૧૮૦૦૦૦૦) પાયદળ રાખેલ; અને મીઠું, તેલ, લોહ, ગોળ વગેરે પાપદ્રવ્યો આવે તેનો ત્યાગ કર્યો હતો. રત્ન, સુવર્ણાદિ વસ્તુઓની

---

૭. વીસ દ્રોણનો એક કુંભ- (જુઓ ‘શ. ચિં.’ કોષ)

૮. સોલ દ્રોણની એક ખારી. દ્રોણ એટલે બત્રીસ શેર (૮૦ રૂપિયાભારનો). જુઓ ‘શ. ચિં.’ કોષ.

ઘણી વૃદ્ધિ છતાં, એ ધર્માત્માએ પોતે રાજધિરાજ હોવા છતાં ઉપર મુજબ સ્વદેય પરિવ્રજ રાખ્યો હતો.

(૬) દિગ્વિરત્તિ—આ વ્રતમા શ્રી કુમારપાલે સર્વ ચૈત્યના દર્શન અને શુકલદન સિવાય ચોમાસામા પાટણના કગવાળ બહાર પણ નહિ જવાનો નિયમ રાખ્યો હતો આ નિયમ સાલગીને શુભગત ઉપર શક રાજાએ ચોમાસામા ચઢાઈ કરી હતી તેમા પૂજ્ય શુકદેવના પ્રતાપે તેને શિકસ્ત મળી હતી તે શક રાજાને છ મહિના મુધી તેના સ્લેગ્ધ ગળ્યમા પણ અહિંમા પાળવાનું કળૂલ કગવીને, પછી માનપૂર્વક છોડી દેવામા આવ્યો હતો.

(૭) લોગોપલોગવિરત્તિ—આ વ્રતમા શ્રી કુમારપાલ મહારાજાએ લોજનથી માય, મદિરા, મધ, માખણ આદિ ખાવીમ અલક્ષ્યોનો અને બત્રીસ અનન્ત-કાયોનો ત્યાગ કર્યો હતો રોગાદિ કષ્ટમા પણ તેમણે તેની છૂટ રાખી ન હતી પ્રભુની આગળ ન ધરવામા આવેલા ફલ, પુષ્પ, પત્ર, આહાગદિ વસ્તુઓ પોતે વાપરતા ન હતા મથિત્તમા માત્ર એક નાગરવેલનું પાન તેઓ વાપરતા હતા દિવસમા આઠ જ પાનળીડાનો નિયમ તેમણે રાખ્યો હતો ખાધાવારે સાંજે દિવસના આઠમા

ભાગે તેઓ ભોજન કરી લેતા હતા. તેઓ રાત્રિએ હંમેશાં ચોવિહાર કરતા હતા. ચોમાસામાં માત્ર એક ઘી વિગય જ તેઓ વાપરતા હતા. લીલું શાક ખાધું તેમણે ત્યાગ કર્યું હતું. તપનાં અંતર અને ઉત્તર પારણા સિવાય આતુર્માસમાં તેઓ હંમેશાં એકાસણું કરતા હતા અને બ્રહ્મચર્ય પાળતા હતા. સર્વ પર્વતિથિઓને દિવસે સચિત્ત તેમ જ વિગઈઓ તેઓ મુદ્દલ લેતા ન હતા. ઘેબરના ભોજનથી તેમને માંસાહારનું સ્મરણ થયું હતું, તેથી તેનો પણ તેમણે ત્યાગ કર્યો હતો. વળી પૂર્વે ખત્રીસ દાંતથી અલક્ષ્ય ખાધું હતું, જેથી તેની પાપ-શુદ્ધિ માટે તેમણે ચોવીસ તીર્થપતિઓ આદિના ખત્રીસ રાજવિહારો કરાવ્યા હતા.

કર્મથી તેમણે પંદર કર્માદાનોમાં અંગાર, શકટ આદિ કર્મોથી થતી આયપતનો નિષેધ કર્યો હતો અને તેના પટ્ટકો પણ રદ કર્યા હતા.

(૮) અનર્થદંડવિરતિ—આ વ્રતમાં તેમણે શીકા-રાદિ સાતેય હૃવ્યસનોની અઢારે દેશમાં ખંધી કરી હતી; તેમ જ પોતે એક મહાન્ રાજવી હોવા છતાં, પ્રમાદ, ક્રીડા, હાસ્યોપચાર, શરીરશૃંગાર, વિકૃત્યા વગેરે અનર્થ-

દેહોનો ત્યાગ કરી ધર્મધ્યાન રૂપી અમૃતસાગરમાં
મગ્ન બન્યા હતા

(૯) સામાયકવ્રત-આ મતમાં શ્રી કુમારપાલે
હુ મેંશા બે સામાયક અને ઉલય ટક આવશ્યક કર-
વાનો નિયમ ગણ્યો હતો. સામાયકમાં તેઓ પૂજ્ય
ગુરુમહારાજ સિવાય અન્ય માથે બોલતા ન હતા.
પાછલી રાત્રિએ સામાયક લખને તેઓ શ્રી યોગશાસ્ત્ર
અને શ્રી વીતગગસ્તોત્રનો પાઠ કરતા હતા. સામાયકમાં
તેઓ ‘પડિલેહેલ વસ્ત્ર’ વગેરે વિધિનો ઉપયોગ
કરતા હતા.

(૧૦) દેગાવકાગિકવ્રત-આ મતમાં શ્રી કુમાર-
પાલ મહારાજ રાત્રિએ પોતાના મકાનમાંથી બહાર
જતા ન હતા અને દિવસે પણ શ્રી જિનમંદિર તથા
ઉપાશ્રય ગમન સિવાય તેમણે ગળપાટી વગેરેનો
ત્યાગ કર્યો હતો.

(૧૧) પૌષધવ્રત-આ મતમાં આ ધર્માત્મા મહારા-
જાનંદ્રએ સર્વ પરંપરાઓએ પૌષધ કરવાનો નિયમ
કર્યો હતો. પૌષધમાં તેઓ ઉપવાસનો તપ કરતા
હતા, રાત્રિએ સુતા ન હતા, શ્રી ગુરુમહારાજની

વિશ્રામણા કરતા હતા, પુંજ્યા વિના ચાલતા ન હતા અને ઉઘાડા મુખે યોલતા ન હતા. પ્રાયઃ આખી રાત્રિ તેઓ ઉભા ઉભા કાઉસ્સગ્ગ કરતા હતા અને અશક્તિએ દર્લાસને જેસી પ્રાણાયામ ધ્યાન કરતા હતા.

(૧૨) અતિથિસંવિભાગવ્રત—આ વ્રતમાં ‘રાજ-પિંડ સાધુને કદપે નહિ.’—આ કારણથી પુણ્યાત્મા શ્રી કુમારપાલ મહારાજને શ્રી ભરત મહારાજની માર્કકે સાધર્મિકલક્ષિત કરવાનો નિયમ સ્વીકાર્યો હતો. તેમણે પોતાના રાજ્યમાં શ્રાવકો ઉપરનો લેવાતો ૭૨) લાખ દ્રવ્યપ્રમાણનો કર લેવો છોડી દીધો હતો. તેઓ સીદાતા સાધર્મિકોને રોજ એક હજાર સોનૈયાનું રોકડ લક્ષિતદાન કરતા હતા. તે ઉપરાન્ત તેમણે દાનશાળાઓ કરાવી હતી, જ્યાં તેઓ સાધર્મિકોને ગૂળ સન્માનપૂર્વક લક્ષિતથી ઘેળર આદિ ઉત્તમ ભોજનો જમાડતા હતા, વસ્ત્રાદિની પ્રશસ્ત પહેરામણીઓ કરતા હતા અને કુટુંબનિર્વાહ માટે ઘણું ધન પણ આપતા હતા. વળી તેમણે સાધર્મિકોને ધર્મક્રિયાઓ કરવા માટે પૌષ્ઠ-શાળાઓ પણ બંધાવી હતી. પારણાને દિવસે તેઓ શ્રી ત્રિભુવનપાલ વિહારમાં સ્નાત્રાવસરે ભેગાં થયેલાં સર્વ સાધર્મિકોને સાથે જમાડીને જમતા હતા. ભોજન

સમયે તેઓ ઢાલ વગડાવીને અનુકમ્પા-દયા દાનની પ્રવૃત્તિ પણ મેવતા હતા દીન, દુઃખી, દુસ્થિત, અનાથ, ભૂખ્યા, સૌ યાચકોને લોજન અપાવીને તથા સર્વ રાજદ્વારે અને જવા-આવવાના માર્ગો ખૂલ્લા રખાવીને, તેઓ ધર્મયુક્ત લોજન કરતા હતા.

ધર્મતિમા શ્રી કુમારપાલ મહારાજના સહૃદયો.

(૧) પચમકાનના ડ'પતર સમાન આ રાજનીએ ચૌદમેક નીન લગ્ય જિનમદિરો બધાવ્યા હતા, ૯ શ્રી ત્રિભુવનપાલ મિહાર બધાવનામા ૯૬) કોડ દ્રવ્યનો વ્યય કર્યો હતો અને મેઢો શ્રી જિનપ્રતિમાઓ લગની હતી, જેમા અનેક સોના, માણેક અને રત્નોની પણ ડગની હતી અજનશયાકા-પ્રતિષ્ઠાના મહોત્સવો પણ તેમણે વણ્યા કર્યા હતા

(૨) તેમણે મોવ હજાર જિણોદ્ધાર કરાવ્યા હતા (જુઓ, શ્રી કુમારપાલ પ્રથમ પૃ ૯૬/૧) તેમણે પોતાના તાબાના રાજાઓ પાસે પણ તેમના દેગોમા શ્રી જિનમદિરો બધાવ્યા હતા

(૩) તેમણે એકનીસ જ્ઞાનભડારો કરાવ્યા હતા, ૧૧ અગ, ૧૨ ઉપાગાદિ સિદ્ધાન્તોની એક એક પ્રતિ, શ્રી ત્રિપણિગવાડાપુરપ ચક્રિત્ર, મેગગામ્ તથા વીતરાગન્તોનાદિ શાસ્ત્રોની પ્રતિઓ

૯ શ્રી શ્રાદ્ધત્રિધિમા (પૃ ૧૭૮/૧) ૧૪૪૪ નીન જિનમદિરો અને ૧૬૦૦ જિણોદ્ધારો કરાવ્યાનો ઉલ્લેખ છે.

સુવર્ણોક્ષરે લખાવી હતી અને પૂજ્ય ગુરુ કલિકાલસર્વજ્ઞ શ્રી સ્ફુરિણ મહારાજ જે ગ્રન્થો બનાવે તે લખાવવાનો અભિપ્રાય કર્યો હતો. ૭૦૦ લઘીયાઓ રાખીને તેઓ લેખનકાર્ય કરાવતા હતા. લખતાં લખતાં તાડપત્રો બ્યારે ખૂટ્યાં ત્યારે ઉપવાસનું પરચખખાણુ કરીને, શ્રી કુમારપાલે પોતાના બગીચામાં ખરતાડોને હસ્તસ્પર્શ કરીને આભૂષણ પહેરાવ્યાં. તેઓની આ અડગ ધર્મશ્રદ્ધાના મદિમાથી ખીણ સવારે તે સઘળાં શ્રી તાડવૃક્ષ બની ગયાં હતાં, અને એથી તાડપત્રી ઉપરનું લખાણ ચાલુ રખાવ્યું હતું.

(૪) તેમણે શ્રી ચતુર્વિધ સંઘપૂજામાં પણ અનેક કોડ દ્રવ્યનો વ્યય કર્યો હતો, તેમજ અનેક પૌપધશાળાઓ, દાન-શાળાઓ અને ભોજનશાળાઓ બંધાવી હતી. સાધર્મિક ઉદ્ધારમાં તેઓ પ્રતિવર્ષ એક કોડ દ્રવ્ય ખર્ચતા હતા. એ રીતિએ ચૌદ વર્ષમાં ચૌદ કોડ તેમણે ખર્ચ્યા હતા. શ્રાવકો ઉપરનો પ્રતિવર્ષ ૭૨) લાખનો લેવાતો કર તેમણે બંધ કર્યો હતો. પ્રતિવર્ષ ૭૨) લાખની અવારસી મીલકતની આવક આવતી હતી, તેનો પણ તેમણે ત્યાગ કર્યો હતો. અવારસી મીલકતનો ધારો રદ કરનારા ઈતિહાસમાં તેઓ પહેલા જ રાજા હતા અને તેઓ એક જ થયા.

(૫) શ્રી સિદ્ધિગિરિજી, ગીરનારજી અને ચંદ્રપ્રભાસપાટણનો જી'રી પાળતો શ્રીસંઘ તેમણે કાઢ્યો હતો. પોતાની વૃદ્ધાવસ્થા છતાં, આ સંઘમાં તેઓએ જી'રી પાળતા, ખૂદા પગે ચાલીને યાત્રા કરી હતી. નવ લાખ સુવર્ણની કિંમતનાં નવ મહા-

રત્નોથી તેમણે શ્રી યુગાદિદેવની નવાગ પૂજા કરી હતી ત્રણેય સ્થળોએ તીર્થમાળ પોતે ન પહેરતા, ઉછામણી યોજાની ડાઘા કોડની તેમણે દેવદ્રવ્યમા વૃદ્ધિ કરી હતી ૨૥ કોડની કિંમતના બે મણિ બે હાગમા નાખીને, તેમણે શ્રી યુગાદિદેવને તથા શ્રી નેમનાથ પ્રભુજીને ચઢાવ્યા હતા શ્રી ગીરનારજી ચઢવા માટે પગથીયાની શ્રેણીરાણો સુગમ માર્ગ તેઓશ્રીએ બધાઓ હતા

(૬) આઠ દિનસનો ભાગે રથયાત્રા મહોત્સવ તેમણે શ્રી પાટણ નગરમા ઉજવ્યો હતો

ઈત્યાદિ અગણિત દ્રવ્યવ્યય સાતેય સદ્ધર્મક્ષેત્રોની સદ્ભક્તિમા અને અનુકંપા તથા ઉચિત દાનમા કરીને, ગુજરાતના સાચા નાથ ગણધિગજ શ્રી કુમારપાળે શ્રી જિનશાસનની અન્નેડ પ્રભાવના કરી હતી

શ્રી કુમારપાલ મહારાજની દિનચર્યા

- ૧ સૂર્યોદય પૂર્વે રાત્રિગેષે શ્રી નમઝાગ મહામત્રના અમરણ પૂનર્વ તેઓ ઉઠતા હતા અને સામાયક-પ્રતિક્રમણ કરીને શ્રી યોગરાસ તથા નીતગગન્તોત્રોતો પાઠ કરતા હતા પંચી-
- ૨ ગાયશુદ્ધિ કરીને તેઓ પુષ્પાદિ વિધિથી ઘર દેગમરમા પ્રાત પૂજા કરતા હતા પંચી-
- ૩ તેઓ યથાશક્તિ પચ્ચખ્ખાણુ કરતા હતા પંચી-
- ૪ શ્રી નિશુનનપાલ નિહાગમા (૪૪ ૭૨) સામન્તો આદિ માથે તેઓ શ્રી અષ્ટપ્રકારી જિનપૂજા કરતા હતા પંચી-

- ૫ તેઓ શ્રી ગુરૂપૂજન કરતા હતા અને ગુરૂવંદન કરીને પચ્ચખખાણુ પ્રકાશતા હતા. પછી—
- ૬ પૂજ્ય ગુરૂમહારાજ પાસે પરલોક સુખાવહ શ્રી ધર્મકથાનું તેઓ શ્રવણ કરતા હતા. પછી—
- ૭ સ્વસ્થાને આવી લોકાની તેઓ અરજીઓ સાંભળતા હતા. પછી—
- ૮ નૈવેદ્યના થાળ ધરી તેઓ ગૃહ્યૈત્યોની પુનઃ પૂજા કરતા હતા. પછી—
- ૯ તેઓ સુઆવક-સાધર્મિક ભાઈઓ સાથે સંવિભાગ કરી, ઉચિત અનુકંપાદિ દાનપૂર્વક શુદ્ધ ભોજન કરતા હતા. પછી—
- ૧૦ સભામાં જઈ વિદ્વાનો સાથે તેઓ શાસ્ત્રાર્થ વિચારતા હતા. પછી—
- ૧૧ રાજસિંહાસને બેસીને સામંત, મંત્રી, માંડલીક, શ્રેષ્ઠિ આદિ મહાજનોને તેઓ દર્શન આપતા હતા. પછી—
- ૧૨ તેઓ આઠમ, ચૌદશ સિવાય દિવસના આઠમા ભાગે સાંજનું ભોજન કરી લેતા હતા. પછી—
- ૧૩ સાંજે પુષ્પાદિવિધિથી તેઓ ગૃહ્યૈતન્યની પૂજા કરતા હતા. પછી—
- ૧૪ પૂજ્ય શ્રી ગુરૂમહારાજ પાસે ઉપાશ્રયે જઈ તેઓ સામાયક-પ્રતિક્રમણ કરતા હતા. પછી—

૧૫ પાટ ઉપર જોખાને તેઓ ગરિના આરતી-મગત દીવો
કગરના દતા પડી-

૧૬ શ્રી ગુનબદ્ધિ મદાપુરોત્તુ ગમણુ અને ભાવના કરી,
મર્મ છવોને ખમાની, તેઓ નમઝાગપૂર્વક શાન્ત નિદ્રા
કગતા હતા

આદ્ધરત્ન શ્રી કુબેરશેઠની નિયમચોથી

- ૧ નિગપગધી ત્રમ છવને દમ્પતીય નહિ
- ૨ પાપ ગખીને અથવા આમાનુ ખરાબ કરવાની છુદ્ધથી
જુદ્ધુ જોવીગ નહિ
- ૩ ચોરી કરીગ નહિ
- ૪ પગ્ગી મેતીય નહિ
- ૫ મધ, મદિગ, માસ, માખનુ ગરિ બોજનનો ત્યાગ કરે છુ
- ૬ પગ્ગિદમા ૬) કોડ મોનુ, ૮) કોડ રૂપ, ૧૦૦૦ તોના
મણિ, ૨૦૦૦) કુલ ધી-તેનાદિ, ૨૦૦૦ ખાગી અનાજની,
૫૦૦૦૦ ઘોડા, ૧૦૦૦ દાથી, ૮૦૦૦૦ ગોંડન, ૫૦૦ દન,
૫૦૦ દુડાન, ૫૦૦ મગન, ૫૦૦ વડાણ, ૫૦૦ ગાડા,
આટલા પૂરોપજીત વદમી છે. તે ઉપગન્ત મારો બૂને
પાડીન વદમીનો ૮ ધર્મમા મદુપયોગ કરેન ઈત્યાદિ

॥ इति त्रानित्वनियमजीयनवत्तेषु आदर्श-
जीवनवृत्तिस्तु या तृतीयो विभाग ॥

વિભાગ ચોથો

૧૨૪ અતિચારોની સમજણ

શ્રી સમ્યક્ત્વ મૂલ બાર વ્રતના એકંદર ૮૦) અતિચારોનું વર્ણન વિભાગ બીજામાં કરી ગયા છીએ. તે ઉપરાન્ત પંચાચારના ૩૯ અતિચારો અને સંલેખનાના ૫ અતિચારો શાસ્ત્રે ફરમાવ્યા છે, તે હવે અનુક્રમે નીચે પ્રમાણે જણાવીએ છીએ.

પંચાચારો

૧-જ્ઞાનાચારના આઠ અાચારો સેવનીય છે.

- (૧) કાલ-અસ્ત્રાધ્યાયાદિ રૂપ અકાલે ન ભણવું, સ્વાધ્યાયાદિ રૂપ કાલે ભણવું અને મધ્યાહ્નાદિ કાલવેલામાં ન ભણવું.
- (૨) વિનય-ગુરુનો વંદનાદિ વિનય કરવો.
- (૩) બહુમાન-ગુરુ પ્રત્યે અંતરથી ભક્તિ રાખવી.
- (૪) ઉપધાન-પાઠ્યસૂત્રનો શ્રાવકે ઉપધાન વગેરે અને સાધુ-ઓએ યોગ વગેરે તપ કરવો.
- (૫) અનિહનવણુ-પાઠક ગુરુ જે હોય તેમનું નામ ન છૂપાવવું.
- (૬) વ્યંજન-શબ્દ ખોટા ન કરવા.

- (૪) મૃપા ઉપદેશ-ધર્મના નામે છુટ્ટો ઉપદેશ, ખોટી સલાહ,
અસાત મત્ર, ઔષધાદિ આપના તે
- (૫) ૨ લેખ-ખોટા દસ્તાવેજ કરના, સામાના અક્ષર બનાવના,
વખેન અમર કાઢી નાખના, વગેરે

છીન વ્રતના આ પાત્ર અતિચારો છે તે પરિ-
ણામે હિંમના કાગળો છે જીવનશુદ્ધિના લક્ષ્યથી
આ અતિચારો પણ ન સેવાય તેનું ધ્યાન રાખવું
નોંધ—

(૩)

“દૌર્ધર્મ્યં પ્રેષ્યતાં દાસ્ય-મહ્નચ્છેદં દરિદ્રતામ્ ।
અદત્તાન્ત્તફલં જ્ઞાત્વા, સ્થૂલસ્તેયં વિવર્જयेત્ ॥૬૫॥”

થો. શા. દ્વિ. પ્ર.

—‘દુર્ભાગ્ય, નોકરી, ગુલામી, અંગચ્છેદ, દરિદ્રતા આદિ ચોરીનાં ફલ છે—એમ જાણીને, નીતિથી નહિ આપેલી વસ્તુ લઈ લેવા ૩૫ અદત્તાદાન—ચોરીનો ભાગ કરો.’

ત્રીજું સ્થલથી અદત્તાદાન વિરમણુ મત

વ્યાખ્યા—પારકી વસ્તુ ધણીની ખુશી વિના લેવી, જેથી પ્રકટ ચોર કહેવાય, રાજદંડ થાય, લોકનિંદા કરે, તેવી બધી ચોરી કરવી નહિ. જેમ કે—ખાતર પાડવું નહિ, ગાંઠ છોડવી નહિ, ખીસ્સું કાતરવું નહિ, તાણું ભાંગવું નહિ, લૂંટ કરવી નહિ, કોઈની પડી ગયેલી ગ્રીજ લેવી નહિ, દાણ કે આવકવેરા આદિની ચોરી કરવી નહિ.

(પેટા નિયમો)

૧ કોઈનું હજીથી વધારે લેવું નહિ અને ઓછું આપવું નહિ.

૨ જેનું વધારે લીધું હોય તેનું આપી દેવાની દાનત રાખવી, અતિ લોભ કરવો નહિ.

૩ ધર્મોદ્ધારુ દેવુ તગત ચૂકની આપવુ જોડી કરીને ગખી
નહિ મૂકનું

૪ વગ્તુની મેળમેળ ડગી કાઢીને હેતગના નહિ, ઇલાદિ

(જયણા)

માવિઠી વિનાની નજીની ચીજ લેવાય, સળધીના ધગ્ની
વગ્તુ લેવાય, ધણી ના પાડે તેમ ન હોય અગર તેના મનને
દશ દુખ થાય તેનું ન હોય તેની ચીજ લેવાય, અજણતા
દાણુ વગેરે ન ચૂકવાય, દપાલ વગેરેની સૂક્ષ્મ ચોરી થઈ જાય,
માન-માપામા અજણતા ફેરબદલ થાય, ગ્રવખમા કાઢીની વગ્તુ
લેવાય, કાચાની ગુચરાણુ, બચકાગિદ આજીવિદાદિ કાગણુ,
નિધાન તથા ધરમગાદિમા અજણતે અથરા પંપગાવી
અદત્તમોગ થાય, તેની જયણા ગખી

(દયેય)

ધગ્ત્યસદાગ અને બીજી મર્ફ લેવડ-દેવડમા મખત નીતિ-
પ્રમાણિકપણુ જાણનાનું ખોય ગખનું અનિ ઉપણુ ધીથી
ચોપડેનું અન તથા માધા વિનાનું રત્ન મજે તેનાથી સધારે
જરૂરીયાત માનવી, તે લોભના વચાગુ છે મમાગમા ને નગ
' પુગ્ગીયા ' આવકે જેવા મતોપી બને તેને ધન્ય છે ' સંતોષી
નગ મગ સુખી ' આધુ મદાગજની ઉત્તમ મતોપજતિને ધ્યાનમા
ગખી તમેા ખચ તમારી નીતિમત્તાનું ધોગણુ ઉચ્ચ જાણવી
ગખનાનું ખોય ગખો

અતિચારો—

- (૧) સ્તેનાદૃત-ચોરની લાવેલી વસ્તુ મફત અથવા થોડી દિંમતમાં લેવી તે.
- (૨) તસ્કરપ્રયોગ-ચોરને ચોરી કરવાની પ્રેરણા કરવી, ચોરીનાં સાધન, ભોજન વગેરે આપી મદદ કરવી તે.
- (૩) તત્પ્રતિરૂપ-વસ્તુ ભેળસેળ કરવી, જે દેખાડી હોય તેને બદલે લખતી બીજી આપવી તે.
- (૪) વિરુદ્ધગમન-રાજ્યે નિષેધેલા અને નિષેધ કરેલા સ્થાને જઈ વેપાર કરવા, અથવા તે હેતુથી જકાત-મહેમુલ આપ્યા વિના છાનીમાની કોઈ ચીજ લઈ જવી-લાવવી તે.
- (૫) કૂટતોલ-લેવા-દેવાનાં માન-માપાં વત્તાં-ઓછાં કરવાં તે.

ત્રીજા વ્રતના આ અતિચારો છે. સુખી થવાની ઈચ્છાવાળાઓએ આ અતિચારોનો પણ ત્યાગ પાળવો.

નોંધ—

(૪)

“વળદત્તમિન્દ્રિયચ્છેદ, વીક્ષ્યાવ્રણફલં સુધી” ।

મવેત્સ્વશ્વરસતુષો-ડન્યદારાન્વા વિવર્જયેત્ ॥૭૬॥ ’

ચો ગા દિ પ્ર

—‘ નપુસકપાણુ, ઈન્દ્રિયછેદ વગેરે અપ્રહાયર્થ-વ્યભિચારનુ
કળ છે, તે જોઈને બુદ્ધિમાને અસ્ત્રીમા સતોપ ગખવો,
પરસ્ત્રીનો ત્યાગ કરવો ’

ચોથુ સ્થૂલ પ્રહાયર્થ, સ્વદારાસતોપ અને
પરસ્ત્રી-વિરમણુ વ્રત

વ્યાખ્યા-કાયાથી સ્ત્રી-પુરુષે પરસ્પર અમાગમ ન
કરવો, અથવા પોતાની પગલેલી સ્ત્રીમા (સ્ત્રીએ પુરુષમા)
સતોપ ગખવો, પરસ્ત્રી સાથેના અમાગમનો (સ્ત્રીએ
પર-પુરુષગમનનો) ત્યાગ કરવો દેવ, તિર્થંત્ર તથા
નપુસક માથેના વિષયનો સર્વથા ત્યાગ કરવો મૈથુન-
સ સ્નાતક થયેલો જીવ તત્ક્રિયાથી જોથી નવ લાખ ગર્ભજ
પચેન્દ્રિય જીવોને, જોઈન્દ્રિય જીવોને તથા અમ જ્ય
સ મૂર્છિમ પચેન્દ્રિયોને હણુ છે શક્યતા પ્રેમાણુ
મૂર્છા જીતીને દરેક મનુષ્યે પ્રહાયર્થ જ ધારણુ કરવું
હિતાવહ છે. સોનાના જિનલવનો કરાવવા કરતાય

બ્રહ્મચર્યપાલનમાં વધારે લાલ શાસ્ત્રકારે બતાવ્યો છે. પરસ્ત્રીનો ત્યાગ કરી નિજ સ્ત્રીમાં સંતુષ્ટ રહેનાર ગૃહસ્થ મર્યાદિત બ્રહ્મચર્યનો લાલ મેળવે છે.

(પેટા નિયમો)

- ૧ દિવસે બ્રહ્મચર્ય પાળવું.
- ૨ અમુક તિથિ, અઠ્ઠાઈ, ચાતુર્માસ વગેરેમાં સર્વથા બ્રહ્મચર્ય પાળવું.
- ૩ સ્ત્રી મિત્રો (સ્ત્રીએ પુરૂષ મિત્રો) કરવા નહિ.
- ૪ વિકારી ખાનપાન, વિકારી નજર, વિકારી ચિત્રો, વિકારી સાહિત્ય અને ખાસ કરીને વિકારજનક એકાન્ત ન સેવવાં.

(જયણા)

સ્વપ્નદોષ, - મન-વચનની ચંચલતા, વ્યવહારિક જવા-આવવાના પ્રસંગે અસાવધતા અને સહશુદ્ધિથી દવા વગેરે કારણે સ્પર્શાદિની જયણા.

(ધ્યેય)

આત્માએ આત્મામાં જ રમણતા રાખવી, એ બ્રહ્મચર્યનો તાત્પર્યાર્થ છે. વિભાવદશામાં જવું એ અધો વ્યભિચાર છે. મન-વચન-કાયાથી સ્વપ્નમાં પણ દોષ ન લાગે તેવું બ્રહ્મચર્ય પાકટ બનાવવાનું ધ્યેય રાખવું. આ માટે જનતેન્દ્રિયોનો ખૂબ સંયમ રાખવો, એટલું જ નહિ, કિન્તુ અન્ય સર્વ ઈન્દ્રિયોને પણ કબજે રાખવી અને સ્વાદૃષ્ટિને ખાસ કરીને જીતવી. કાંમના સંકલ્પ સરખાય કરવા નહિ. રાગ, એટલા જ રોગ

સમજાતે તેનાથી છેડા રહેવું નૈષ્ઠિક અહમયર્થ વગેરેના નામે વિગતીય અહયાગ મેવવાની ભૂલ ન કરવી સર્વ પ્રતોભા દીના-સમાન આ નત હોઈ મનુષ્યે પોતાના ચારિત્રમા જરાય શિથિ-લતા સેવવી નહિ

અતિચારો—

- (૧) અપરિગૃહિતા ગમન-વિધવા, વેસ્યા, કુમારિગદિદોષની ન ગ્રહણ કરેલી સ્ત્રી સાથે વિપય સેવવો, સ્ત્રીએ કુવારા અથવા પ્રિયુર પુત્ર સાથે વિપય મેવવો તે
- (૨) ઈત્યર પરિગૃહિતા ગમન-દોષની અમુક સમય ગખાત કરેલી વેશ્યા પ્રમુખને સેવવી, સ્ત્રીએ યોગ સમય માટે અન્ય વશીકૃત પુત્ર સાથે સબધ કરવો તે (સ્ત્રીને તથા 'શ્વદારા મતો'ના નિયમનાજાને આ બંને અનાચાર જાણવા, અપેક્ષાએ અતિચાર પણ જાણના જુઓ નીચે કુટનોટ-૧)

૧—જેમ કે—સ્ત્રીને અનાભોગાદિયા પરપુત્ર અથવા અહમચારી એના શ્વપતિને મેવતા પ્રથમ અતિચાર થાય, જ્યારે સપત્નીના વાગે પોતાનો પતિ સપત્ની પરિગૃહિત થયો હોય, ત્યારે તેનો વાગે લોપી પોતે સેવે એટલે બીજો અતિચાર થાય પુત્રને અનાભોગાદિથી પહેનો અતિચાર થાય અને પોતે ભાકુ આપી ઈત્યન્ત્રતિન પરિગૃહિત વેશ્યાને શ્વદારાશુદ્ધિથી સેવે ત્યારે બીજો અતિચાર થાય (આ. શ્રી ગત્તગેખરસૂરિમ દૃગ્ધ શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણ સૂત્રવૃત્તિ, ૫ ૮૪/૨)

- (૩) અનંગકીડા-પરસ્ત્રીઓ (સ્ત્રીઓ પુરુષો) સાથે આલિંગનાદિ કામચેષ્ટાઓ કરવી; અથવા સ્વસ્ત્રી (સ્વપુરુષ) સાથે કામાસનો, સૃષ્ટિવિરુદ્ધ કર્મ, હસ્તકર્મ તથા કૃત્રિમ કામોપકરણો સેવવાં તે.
- (૪) પરવિવાહકરણ-પારકાં છોકરાંના વિવાહ કરાવવા, અથવા અસંતોષથી એક ઉપર બીજી સ્ત્રી પરણવી, વૃદ્ધાવસ્થાએ લગ્ન વગેરે કરવાં તે.
- (૫) તીનાભિલાષ-વિષયભોગની અનૃપ્તપણે તીવ્ર ઇચ્છા કરી વારંવાર અભિલાષા કરવી તથા વાળકરણ કે કામવર્ધક ઔષધીઓ વગેરે ખાવી તે.

એથા વ્રતના આ અતિચારો પ્રયત્નથી ટાળવા અને શીયલની રૂનવ વાડો સાચવવાનો ધરાધર ઉપયોગ રાખવો.

નોંધ —

---

૨ “વસહીકહનિસિર્જિજિદિઅ-કુહિંતરપુવ્વકોલિપ્પણીણ ।
અદ્દમાયાહારવિભૂસણાં, નવ વંમચેરગુત્તિઓ ॥”

૧. સ્ત્રીઓ આદિની વસ્તીમાં રહેવું નહિ. ૨. સ્ત્રીઓની અથવા સ્ત્રીઓ સાથે કથા-વાર્તા કરવી કે સાંભળવી નહિ. ૩. સ્ત્રીઓનાં આસન-ઉપકરણ ઉપયોગમાં લેવાં નહિ. ૪. સ્ત્રીઓનાં

(૫)

“અસતોપમવિશ્વાસ-મારમ્ભે દુઃખકારણમ્ ।

મત્સ્યા મૂરછાંફલ કુર્યાન્ત્પરિગ્રહનિયન્ત્રણમ્ ॥૧૦૬॥”

યો શા દિ પ્ર

— ‘મત્સ્યા દુઃખને કળનારા અસતોપ, અવિશ્વાસ, આરભ વગેરે મૂરછાં-પરિગ્રહના કૃત બાંધીને પરિગ્રહ-મૂરછાંનો ત્યાગ અથવા મર્યાદિત પરિમાણ કવુ-મર્યાદા બાધરી ’

પાત્રમ્ સ્થૂલ પરિગ્રહ પરિમાણ મત

વ્યાખ્યા-રોકડ, અનાજ, ખેતર, મકાન, ઝોનુ-રૂપ, અવેગત, રાચગ્રીહ, નોકર-ચાકર, ઢારઢાખર-આ નવવિધ પરિગ્રહનું જુદું જુદું પ્રમાણ નિયત કરવું અથવા બધાનું લેણું અમુક રકમનું ધારવું

અગોપાગ જોવા નહિ, આખે આખ મિનારવી નહિ ૫ ભીત વગેરેના ઓકેથી સ્ત્રી-પુત્રની એકાન્ત ક્રિયા જોવી-જાણવી નહિ ૬ પૂર્વે બોગવેલા વિષયો યાદ કરવા નહિ ૭ અમદાગ-માદક-નિકારી ખાણા-પીણા-વ્યયન એવા નહિ (સાદા આહારમા પણ અક્રાનિયાપણ કવુ નહિ) ૮ માયાના વાળ, પોપાડ આદિમા માન જોવું-ત્રાગીરિદ શ્રુગાગ કે તગ કપડા વગેરેની નિકારોત્પાદક દાપગીપ કરવી નહિ

(પેટા નિયમો)

- ૧ રોકડ   ૨ અનાજ   ૩ ખેતર
 ૪ મકાન   ૫ સોનું-રૂપું   ૬ ઝવેરાત
 ૭ વાસણ-કુસણાદિ રાચરચીલું   ૮ નોકર-ચાકર

૯ ગાય, ભેંસ, બળદ, ઘોડા વગેરે અમુક પ્રમાણથી વધારે રાખવું નહિ, અથવા તમામ વસ્તુનું એકંદર પ્રમાણ અમુક રૂપિયાથી વધારે રાખવું નહિ. જો તે વધારે થાય તો તરત જ ધર્માર્થ કરવું.

૧૦. વધારે રળવા માટે વધુ પ્રવૃત્તિ કરવી નહિ, પરંતુ જે રળવામાં આવે તેમાં ધર્મમાર્ગે સદુપયોગ કરવાની વૃત્તિ જરૂર રાખવી.

૧૧. આવકનો ૦૧-૦૧ કે અમુક ભાગ તીર્થાદિમાં સારા માર્ગે ખર્ચવો.

(જયણા)

રાખેલ પ્રમાણમાં ન્યૂનાધિક કરી એકંદર સરખું રાખવાની; ભેટ, સોગાદ કે લેણ-દેણ તેમ જ અનામત વગેરેમાં કિંમત વધી જતાં તથા અજાણુતે પ્રમાણાતીત થાય તેની જયણા. પરંતુ પછીથી પ્રમાણસર કરી લેવું.

(ધ્યેય)

પરિગ્રહ રાશિ વિનાનો ગ્રહ છે. ત્રીજા વ્રતના ધ્યેયમાં જણાવ્યા મુજબનો સંતોષ રાખવો. વધારે સંગ્રહખોરીથી વધારે મૂરખી

અને પાપબંધ થાય છે પરિગ્રહમા ધારેલ પ્રમાણથી વધુ
 મેળવવાની લાલસા કે પ્રવૃત્તિ ન રાખવી અને તે સર્વ મૂળીને
 જનાવું છે, નાશવત છે, આત્માથી પર છે આથી લક્ષ્મી,
 પરિવાર, શરીર આદિ કાંઈપણ પદાર્થ ઉપર ગૃહસ્થીપણામા
 પણ મૂર્છા-મમતા રાખવી નહિ અનાસક્ત ભાવે જીવતા
 શીખવું અને નિર્ગ્રન્થપદ પામવાનું ધ્યેય ગણવું

અતિચારો—

- (૧) ધન, ધાન્ય, પરિમાણાતિક્રમ-ધન-ધાન્યના ધારેલા
 પ્રમાણનું સ્વ-પુત્રાદિના નામે ચઢાવી ઉત્તરધન કરવું તે
- (૨) ક્ષેત્ર, વાસ્તુ, પરિમાણાતિક્રમ-ખેતર આદિ ધ્યાનર
 વસ્તુનું પરિમાણ, જે એકઠું કરના વગેરેથી ઉત્તરધનું તે
- (૩) રૂપ્ય, સુવર્ણ, પ્રમાણાતિક્રમ-સોના-રૂપાદિનું ધારેલું
 પ્રમાણ પત્ની આદિને આપી દઈ ઉત્તરધનું તે
- (૪) કુખ્ય પરિમાણાતિક્રમ-ત્રાખાદિધાતુ અને રાગ્યગ્રીવાના
 પ્રમાણનું નાનું-મોટું કરી ઉત્તરધન કરવું તે
- (૫) દ્વિપદ, ચતુષ્પદ પ્રમાણાતિક્રમ-ગ્રી-પત્ની, દાસ-દાસી
 તથા જનનગ્નું ધારેલું પ્રમાણ ગર્ભાદિ ગ્રંથણ કરાવી
 ઉત્તરધનું તે

પાત્રમા વ્રતના આ અતિચારો ન લાગે તેનો
 ઉપયોગ ગણવો

નોંધ—

(ત્રણ ગુણવ્રતો)

(૬)

“ જગદાક્રમમાણસ્ય, પ્રસરલ્લોભવારિધેઃ ।

સ્વલનં વિદધે તેન, યેન દિગ્વિરતિઃ કૃતા ॥૩૥ ”

યો. શા. ત્રિ. પ્ર.

—‘ જેણે દશેય દિશામાં ભમવાનું વાર્યું છે, તેણે જગતને
દયાવી ફેલાતા લોભસમુદ્રને રોક્યો છે. ’

છટ્ઠું દિગ્વિરમાણ વ્રત

વ્યાખ્યા—ચાર દિશા, ચાર વિદિશા, ઉર્ધ્વ દિશા
અને અધો દિશા મળી દશ દિશામાં જવા-આવવાનો
નિયમ કરવો.

(ચેટા નિયમો)

- ૧ પૂર્વાદિ ચાર દિશામાં અમુક ગાઉથી,
- ૨ અગ્નિ આદિ ચાર ખુણામાં અમુક ગાઉથી,
- ૩ ઉપર અને નીચે અમુક ગાઉથી,
- ૪ ચાતુર્ભાસમાં સ્વઆમની સીમથી, જયાર ન જવું.
- ૫ સિંદુસ્તાનના કિનારો છોડી વિજાયત રજેરેમાં ન જવું, ઇત્યાદિ.

(જગણા)

તપ્ત દિશાભાગમાંથી આવતાં હાવાં, તાર, કપાસ, માણસ,

ચીજ આદિ લેના-મોકલનાનો ઉપયોગ કરવો પડે, અવાન્તર દિશાભેદ થાય, અકસ્માત કારણ, શારીરિક વ્યાધિ, પગ્વશતા, તીર્થયાત્રા વગેરે પ્રયોજનમાં જ્યણા લાન આવી જતા ધારેના દિશાપ્રમાણમાં આવી જવું

(દ્વયેય)

સસારની અવિરતિમાં પડેનો આ જીવ લોહના પાળતા ગોળા જેવો છે, તેનાથી જ્યાં જાય ત્યાં પટ્ટનનિકાયોનું ઉપમર્દન થાય છે અને ત્યાં પ્રવર્તતા હિસાદિ અઘાતેય પાપ સ્થાનકાની અનુભવનાનો દોષ લાગે છે નિષ્પ્રયોજન અધિક મુમાક્ષરી પણ એક પ્રકારનો રોગ છે આ જાણીને શક્ય એટલું બાહ્ય દિશાગમન નિનારવું અને યાનાદિ ઉપયોગે આત્માની અભ્યંતર દિશામાં નિચાગવાનું વધારે લક્ષ્ય રાખવું

અતિચારો—

- (૧) ઉર્ધ્વાદિક્ પરિમાણાતિક્રમ-અનાભોગાદિથી મર્યાદા કરતા વધારે ઉચે જવું તે
- (૨) અધોદિક્ પરિમાણાતિક્રમ-અનાભોગાદિથી મર્યાદા કરતા વધારે નીચે જવું તે
- (૩) તિર્થાદિક્ પરિમાણાતિક્રમ-અનાભોગાદિથી મર્યાદા કરતા વધારે દિશા-વિદિશામાં જવું તે

- (૪) ક્ષેત્રવૃદ્ધિ-અન્ય દિશાના ગાઉ અન્ય દિશામાં નાખી સ્વેચ્છાથી પ્રમાણ વધારવું તે.
- (૫) સ્મૃતિ અંતર્ધાન-રાખેલું પ્રમાણ ભૂલી જવું અને સંદેહ થવા છતાં આગળ જવું તે.

આ વ્રતના આ અતિચારોનો ત્યાગ કરવો.

નોંધ—

(૭)

“ઉલૂક-કાક-માર્જાર,-ગૃધ-શમ્બર શૂકરા ।
અદિ-વૃશ્ચિક-ગોધાશ્વ, જાયન્તે રાત્રિ-ભોજનાત્ ॥૬૭॥”
યો શા ત્રિ પ્ર

—‘રાત્રિભોજનથી પુરક, ઢાંગ, બીનાડી, ગીધ, સમડી, બૂડ, સાપ, વીછી, ઘો, ગીનોડી વગેરેના અનતારે પ્રાપ્ત થાય છે, આ બાણીને ભોગોપભોગ વિશ્વભુ મત ગ્રહણ કરી તેના સર્વ દોષોનો ત્યાગ કરે.’

સાતમુ ભોગોપભોગ વિશ્વભુ મત

વ્યાખ્યા—આ મત ભોજનથી તથા કર્મથી બે પ્રકારે છે તેમા ભોજનાદિ એક વાગ ભોગવાય તે ભોગ, એકના એક વસ્ત્રાદિ વધુ વખત ભોજવાય તે ઉપભોગ ભગ્નીસ અનન્તકાય મહિત બાવીમ અભક્ષ્યાન્નિ ત્યાગ કરી ભોગોપભોગમા આવતી વસ્તુઓનો મ ભ્રષ્ટ્ર કરવો. અત્રે ધાગવામા આવતા ચૌદ નિયમો—

“સશ્વિત્તદ્વપ્રયિગદ-વાણદ્વતયોત્પત્ત્યકુસુમેષુ ।
ઘાહ્ણસવળત્રિલેપ્ત-ચમદ્વિસિન્ધાણમત્તેષુ ॥”

૧ મગિત-જીવાણી કાચી મનુ, પાખી વગેરે

- ૨ દ્રવ્ય-મુખમાં નાખવામાં આવે તે ખાવા-પીવાદિની વસ્તુ.
- ૩ વિગર્ધ-ઘી, ગોળ વગેરે વિકાર કરનાર વસ્તુ (મધ, માખણ, માંસ, મદિરા-આ ચાર મહા વિગર્ધઓ છે, જે અલક્ષ્ય છે; દૂધ, દહીં, ઘી, ગોળ, તેલ, કઝાહ-આ છ વિગર્ધઓ લક્ષ્ય છે. અલક્ષ્ય વિગર્ધઓનો સર્વથા ત્યાગ કરવો, લક્ષ્ય વિગર્ધઓમાં કાચા તથા નિવિયાતાના ભેદ સમજીને નિયમ કરવો.)
- ૪ ઉવાહણ-પગમાં નાખવાનાં પગરખાં આદિ વસ્તુ.
- ૫ તંખોલ-પાન, સોપારી આદિ મુખવાસની વસ્તુ.
- ૬ વસ્ત્ર-ઘોતીયાં, ખેસ, ટોપી આદિ પહેરવા-ઝોઢવાની વસ્તુ.
- ૭ કુંમુમ-કુંલ, અત્તર, તેલ વગેરે મુંઘવામાં આવતી વસ્તુ.
- ૮ વાહન-ગાડી, ઘોડા, વિમાન આદિ સ્વારી કરવાની વસ્તુ.
- ૯ શયન-ગાદી-ખુરશી-પથારી આદિ સુવા-ખેસવામાં આવતી વસ્તુ.
- ૧૦ વિલેપન-તેલ, સાબુ, યામ આદિ શરીરે ચોળવા-લગાડવાની વસ્તુ.
- ૧૧ અહમચર્ય-ઉપરથેન્દ્રિય-જનતેન્દ્રિયનો સંબંધ-મૈથુન સંબંધનો ત્યાગ કરવો તે.
- ૧૨ દિશી-પૂર્વાદિ દિશાઓમાં જવા-આવવા સંબંધી નિયમ કરવો તે.
- ૧૩ નહાણ-સ્નાન, નહાવું-ઘોવું તે.
- ૧૪ ભક્ત-ભોજન-પાણી, ખાવા-પીવાની વસ્તુનું સમગ્ર પ્રમાણ.

આ સાથે સમગ્ર વપરાશની દૃષ્ટિએ નીચેના
પણ નિયમો ધારવા

- ૧ પૃથ્વીકાય-ભાટી, મીઠું વગેરે (સચિત કે અચિત)
- ૨ અપ્કાય-પાણી (સચિત કે અચિત)
- ૩ તેલિકાય-ચુના, દીના, દીનાસળા
- ૪ વાયુકાય-પખા, દિયકા
- ૫ વનસ્પતિકાય-ચાક, પાન, ફલ, ફુલ વગેરે
- ૬ વ્રમકાય-ખેઈન્દ્રિય આદિ જીવોની રક્ષા કરી તે
- ૭ અગ્નિ-ગોચ, કાતર, સુડી, ચપ્પુ આદિ દહિઆર, અમુક પ્રમાણમાં ગાઢ અમાઠલુ, વગેરે
- ૮ મર્દી-ખડીયા, કનમ, કાગળ, પેન્સીલ વગેરે, અમુક પ્રમાણમાં કાનળો લખરા વગેરે
- ૯ કૃત્રી-નાપ, ઝાઝાળા, ફલ પ્રમુખથી થતુ પૃથ્વીખનન વગેરે

ઉપર મહત્ત્વ રહ નિયમો મરાઠ-સાજ (પોતાની જે વાપર પ્રગ્નિ હોય તેનું મહત્ત્વ પ્રમાણ, આટલું લેવું કે આટલું જેવું વગર) અનુઉપયોગ પ્રમાણે ધારવા અને મહેનત આ વિષયે મજા, રસ તથા વખાઈ વગેરે પ્રમાણથી વા રાખી આવે છે અભ્યાસ માટે તેનો નીચે પ્રમાણે નોંધ કરો

નામ	ધારેલું પ્રમાણ	ઉપયોગ થયો	લાભ રહ્યો	જયણા રાખી રીમાર્ક
સચિત્ત	૧૦	૫	૫	
દ્રવ્ય	૨૫	૨૦	૫	મુખમાં આંગળી કે સળી નંખાય તેની જયણા
વિગઈ	૫ (૧ ત્યાગ)	૩	૨	સ્પર્શસ્પર્શની જયણા

એમ આગળ યથાયોગ્ય સમજવું.

અને કર્મથી આ વ્રતમાં પંદર કર્મદાનોના વ્યાપારો તથા આજીવિકા માટે અતિ ખર-કઠોર કર્મો કરવાં, તે યથાશક્તિ વર્જવું.

(પેટા નિયમો)

- ૧ સાંજ-સવારનાં ચોવિહાર, નવકારશી આદિ પચ્ચક્ષણ કરવાં.
- ૨ ખેસણાં, ઓકાસણાં, આંખેલ, ઉપવાસ આદિ તપશ્ચર્યા રોજ અગર પર્વદિવસે કરવી, જેમ કે-આફમે, ચૌદશે ઉપવાસ કરવા, ઇત્યાદિ.
- ૩ પર્વતિથિએ લીલોતરી ન ખાવી. કાયમતે માટે અમુક લીલોતરીનું લિષ્ટ બનાવી લેવું, એટલે બાકીનાનો ત્યાગ થાય.

૪ આઠા નક્ષત્રથી ફેરી વગેરે, ફાગણ ચોમાસાથી ભાત,
પતંગવેથી વગેરે ન રાખવી

૫ ચા, પાન, ખીડી, તળાકુ, અકીણુ આદિ વ્યસનોનો ત્યાગ
કરવો (આ વ્યસનોથી ડંસર જેના લય કર રોગો થાય છે)

૬ હિંગળેનું પાણી વાપરવું, સથારે સુઈ રહેવું

૭ કાચા ગોરસ સાથે ઢોળ ન ખાવા, વામી દેખરા, પુરી,
ખામુદી ઇત્યાદિ ન રાખવું, મે દો વગેરે ન વાપરવો,
ગત્રિભોજન મર્યાદા (અગર તે ન બની શકે તો છેવટ
પરંતિથિએ પણ) ન કરવા

રખાનીમ અલક્ષ્ય, બત્રીમ અનન્તકાય, પદ્મ કર્મોદ્ધાન
વગેરેમાથી સર્વનો અથવા ગકચ હોય તેટલાનો ત્યાગ કરવો
અને ચૌદ નિયમ ધારણનો ઉપયોગ ગણવો

૩ ખાવીમ અલક્ષ્યો-(૧) માસ, (૨) મહિના, (૩) મધ્ય,
(૪) માખણ, (૫) ઉદુખર વલના ફલ, (૬) રડનો ટેટા, (૭)
કાલીબડા, (૮) પીપરના ઝળ, (૯) પીપરના ટેટા, (૧૦) બગ્દ,
(૧૧) અકીણુ, મામત આદિ વિપ, (૧૨) કગ, (૧૩) કાચી
માટી, (૧૪) ગત્રિભોજન, (૧૫) બહુ ખીજ, (મડમ, દીકોના,
દમોદા આદિ કેટલાક ફલ-ગાંઠ બહુખીજ બના, અદર પડ વગેરે
મહિના દોનાવી અલક્ષ્ય તરીકે વ્યવહાર નથી જુઓ, શ્રી રત્ન-
ગેખમ્બૂરિમ દબ્ધ 'શ્રાદ્ધપ્રતિક્રમણ સૂત્રવૃત્તિ' (પ્ર
૧૧૮/૧) (૧૬) બોળ અથાણ, (૧૭) દિલ, (૧૮) મીંગણા,
(૧૯) અગ્નિમા ફળ, (૨૦) બોર, રાયણ વગેરે તુચ્છ ફળ,

(જ્યણા)

દવા, ભેળ-સંભેળ, શરીર વગેરેના કારણે અલક્ષ્યાદિમાં; તેમ જ ધરવખરીના કારણે લેવાય-દેવાય-વેચાય-સટાય તથા ખાસ ધરકામ અને વેપાર વગેરેના કારણે; અજાણતે તથા પરવશપણે પંદર કર્માદનોમાં જ્યણા. (ન છૂટકે પોતાને માટે

(૨૧) ચલિત રસ, (૨૧) અનંતકાય.

આ અનંતકાય બત્રીસ છે. તે આ પ્રમાણે-

બત્રીસ અનંતકાય-(૧) સુરણ કંદ, (૨) વજ્રકંદ (લસણ), (૩) લીલી હલદર, (૪) બટાટા (આણ), (૫) લીલો કચુરો, (૬) શતાવરી, (૭) હીરલી કંદ, (૮) કુંવરપાદાં, (૯) શેર, (૧૦) ગજો, (૧૧) સકરકંદ (શક્કરીયાં), (૧૨) વંશ કારેલાં, (૧૩) ગાજર, (૧૪) લુણી (સાણ), (૧૫) લોઢી, (૧૬) ગિરિકર્ણિકા, (૧૭) કુમળાં પાન, (૧૮) ખરસૈયો, (૧૯) થેગની ભાણ, (૨૦) લીલી મોથ, (૨૧) લોણ વૃક્ષની છાલ, (૨૨) ખીલ્લુડો, (૨૩) અમૃતવેલી, (૨૪) મુળા (પાંચેય અંગ અલક્ષ્ય છે), (૨૫) ભૂમિદ્વેષ (ખીલાડીના ટોપ), (૨૬) નવા અંકુર (દ્વિદલ વગેરેના), (૨૭) વત્થુલાની ભાણ, (૨૮) સુયરવક્ષી, (૨૯) પક્ષકાની ભાણ (પાલકો), (૩૦) કુણી આંખલી, (૩૧) રતાણ, (૩૨) પીંડાણ (કુંગરી).

આ ઉપરાન્ત નવી ઉગતી અને કુમળી બધી વનસ્પતિ અનંતકાય હોય છે, જેથી તે પણ ન વપરાય તેનું ધ્યાન રાખવું.

નોંધ-વ્રતધારી કે બીજાવ્રતધારી સૌએ આ અલક્ષ્યો અવશ્ય વર્જવા યોગ્ય છે, કારણ કે-ધર્મની આધારશિલા આચર છે અને આચાર ક્રિયાશુદ્ધિ વિપર નિર્ભર છે. ક્રિયા-

અગર કુટુંબાદિ માટે પદર કર્મોદ્ધાનની બનેલી ચીજ લેતી પડે,
 ૫૨ ૫૩૦ ધોળાનનામા, ૫૪ ૫૩૧ રગાવવામા, ૫૫ ૫૩૨
 રેના પ્રમગમા, ૫૬ ૫૩૩ ધરના પગુઓ માટે ઘાસ વગેરે લેવામા, ૫૭ ૫૩૪
 અગર ધર્મના ધ્યાન વગેરે કામનામા, ૫૮ ૫૩૫ ધરકાર્ય માટે ૫૩૬
 ૫૩૭ ગામવામા, તેમ જ બીજી અણુધારી જરૂરીયાતોમાં ૫૩૮
 ૫૩૯, તેની જયણા)

(દષ્ટેય)

ભોગોપભોગ પુદ્ગલ સ્વભાવ છે, જીવ અનાદિની સ્વભાવ
 જે ધર્મકર્મણીમા નગીર નીદાય નહિ અને વ્યવહારમા ધર્મ તથા
 ૫૪-કુટુંબાદિનુ રક્ષણ કરી શકાય તેટલા પૂરતુ ગરીબને બાકુ
 શુદ્ધિ ભાવનાશુદ્ધિ ઉપર નિર્ભર છે અને ભાવનાશુદ્ધિ આધાર-
 શુદ્ધિના આધારે ગહે કે ભોટ, મુખડી પ્રમુખ જે વસ્તુનો કાળ
 થઈ ગયો હોય, અગર કાળ દરમ્યાન પણ જેના વર્ણ, ગંધ,
 રસ, સ્પર્શ અનિષ્ટ થઈ ગયા હોય, તે અસ્થિત રમ કહેવાય
 છે આજકાલ આના અનિત રમો, રામી અને દ્વિદેવોનો (કાચા
 દહી, દૂધ, જાશ, શીખડ માથે, કોળ અથવા કોળરાળા
 વસ્તુઓનો મયોગ કરામા આવે તે દ્વિદેવ કહેવાય કે એનાથી
 બેઈન્દ્રિય જીવોની વિરાધના થાય છે, માટે અભક્ષ્ય છે) વપગરા
 રાહોગમા શોખથી અને ગામડામા અજ્ઞાનનાથી બહુ થતા માણો
 છે, તે બધે થતા બેઈએ વળી, દમણુ દમણુ ગાનિમેજન,
 દમણ, રાત્રે ચ્હાપાણી, બુસા વગેરે પણ ધણુ ધણુ અભક્ષ્ય
 મેરાવા માડ્યુ છે, તે પણ તરત બધે કરી દેતુ બેઈએ મુક-
 નણી વિશે પણ કહેતુ બેઈએ કે-તેમાય પાછળથી ધાગી જાતા

આપવાનું છે, તેમાં વંધારે આરંભમાં ન પડવાનું અને ઈન્દ્રિયા-સક્તિ ન સેવવાનું ધ્યેય રાખવું. ‘ઈશ્વરે જગતમાં બધું ભોગવવા માટે બનાવ્યું છે.’ એવું કેટલાકો માને છે, તે મૂઢ માન્યતા છે. આવી માન્યતાને છોડી દેજો અને જગતમાં સાફ-ખરાબ બધુંય સ્વ-કારણ યોગે હોઈ તેનો વિવેક કરવાનું ભૂલશો નહિ.

અતિચારો—

આ વ્રતના અતિચારો પંદર કર્મોદાન સહિત વીસ છે. તે નીચે પ્રમાણે—

વગેરે થાય છે; અને તે માટેના આરંભનો તો હિસાબ રહેતો નથી, માટે પાપભીડ આત્માઓએ તેના વિના પણ ચલાવી લેતાં શીખી લેવું જોઈએ. શીખંડ તથા કેરીના રસ ફારવામાં અને પાણી વગેરેમાં ઘરફનો ઉપયોગ પણ ઘણો થતો જોવાય છે, તથા કોલડૂંડીન્કો-ઠંડા પીણાં વગેરેથી આગળ વધીને ધીમે ધીમે માંસ-મદિરાના પદાર્થોનો પ્રચાર પણ ચેપી રોગની જેમ વધતો જાય છે, તો સુચ જૈન-જૈનેતરોએ પોતાના તેમ જ પોતાની પ્રજાના કલ્યાણ માટે આ બધી વસ્તુઓ છોડી દેવી જોઈએ, તેમાં જરાય સંદેહને સ્થાન નથી. અભક્ષ્યસેવનથી એક તો જીવવધાદિનું પાપ થાય છે અને બીજું શરીરની તંદુરસ્તી હણાય છે, માટે તેનો અવશ્ય ત્યાગ કરવો જોઈએ. ભારતનું અહિંસાપરાયણ માનસ પલટાવીને, આજે માંસભક્ષણાદિના પ્રચારથી હિંસાપરાયણ બનાવાઈ રહ્યું છે, તેનાથી બચાવનાર ધર્મના નિયમોને માન આપવાની દરેક મનુષ્યની પવિત્ર ફરજ છે, એ યાદ રાખવું.

- (૧) મચિત્ત આહાર-અનાભોગાદિથી ત્યક્ત સચિત્ત વસ્તુ ખાતી તે
- (૨) સચિત્ત પ્રતિબદ્ધ-ઝાડ ઉપરથી શુદ્ધ વગેરે સચિત્ત સાથે વળગેતી વસ્તુ ખાતી તે
- (૩) અપેક્ષ આહાર-લોટ વગેરે અપેક્ષ વસ્તુ ખાતી તે
- (૪) દુષ્પેક્ષ આહાર-અડધા ડાયા-પાકા, નહિ ચઢેલા શાક અને એવા ૭/ પૌવા, ચણા, ધાણી વગેરે વસ્તુ ખાતી તે
- (૫) તુચ્છૌપધિ ભક્ષણ-ખોર, જાશુડા, શેલગી વગેરે જે ખાવા ઝગ્ગા ગણે નાખી દેવાની વસ્તુ ખાતી તે

મચિત્ત-ત્યાગીને ઉપલા પાત્ર અતિચારે લાગે અને મચિત્ત-પરિમાણુવાળાને અનાભોગાદિથી ત્યક્ત કરેલ વસ્તુનો ઉપયોગ થતા ઉપગ્ના અતિચારે લાગે હવે પદ્મ કર્માદાનો, જે અતિ પાપવ્યાપારે છે, તે પણ શ્રાવકે ન સેવવા અતિ ઉત્તમ છે તે આ પ્રમાણે-

- (૧) અ જાર્ કર્મ-ભટ્ટી, ભાડુજન, મોતી, લુહાર, ચુનો, ઇંટ, નળીયા, ફાલસા આદિ પકવવાના વેપાર કરવા તે
- (૨) વન કર્મ-વન, શાક, પાન, અનાજ, લાડડા વગેરે ડાપના-કપાવનાના વેપાર કરવા તે
- (૩) ગદ્ય કર્મ-ગાડી, ગાડા, મોટર, રેલ્વે, જહાજ, ગિમાન રિજેરે વાદનો અને તેના ચક્રાદિ અંગો આદિ ધડનાના વેપાર કરવા તે

- (૪) ભાટક કર્મ—ગાડી, ઘોડા, રેલ્વે, મોટર, ખટારા વગેરે ભાડે ફેરવવાના વેપાર કરવા તે.
- (૫) સ્ટ્રોટક કર્મ—ખેતી, કુવા, બોરીંગ, વોટરવર્ક્સ આદિ જમીન ફેડવાના વેપાર કરવા તે.
- (૬) દંતવાણિજ્ય—કસ્તુરી, દાંત, મોતી, ચામડાં, હાડકાં, શીંગડાં, વાળ, પીંછાં, ઉન, રસાયણીક ખાતર વગેરે ત્રસ પ્રાણીઓને મારી તેનાં અંગોના વેપાર કરવા તે.
- (૭) લાક્ષવાણિજ્ય—લાખ, ગુંદર, સાબુ, ખાર, હડતાલ; મનઃશીલ, રંગ આદિના વેપાર કરવા તે.
- (૮) રસવાણિજ્ય—મધ, માંસ, માખણ, દૂધ, ઘી, તેલ, ગોળ, ખજૂર આદિના વેપાર કરવા તે.
- (૯) વિષવાણિજ્ય—વિષ (અફીણ, સોમલ), દારૂગોળો, ખંદૂક, કારતુસ, તીર, તલવાર, લાલા વગેરે શસ્ત્ર, ક્રોદાળી, પાવડા, હળ આદિના વેપાર કરવા તે.
- (૧૦) કેશવાણિજ્ય—જીવતા મનુષ્યોના તથા ગવાદિ તિર્થંત્રોના વેપાર કરવા તે.
- (૧૧) ચંત્રપીલન કર્મ—મીલ, જીન, ચરખા, ઘંટી, ઘાણી, આદિના વેપાર કરવા તે.
- (૧૨) નિર્લાંબન કર્મ—પશુપંખીનાં પૂંછડાં કાપવાં, પીઠ ગાળવી, ઝામ દેવા, ખસી કરવા, વગેરે કર્મ કરવાં—કરાવવાં તે.
- (૧૩) દવદાનકર્મ—ખેતરો અથવા જંગલો આદિમાં અગ્નિ

આપના, અસાનનાથી પુણ્ય માની જગ્યોમા દન આપના,
પાનકાઉઓ ચવાના, વગેરે કર્મ કરના તે

(૧૪) જલગોપણુ કર્મ-કુના, તળાવ, સરોવર ઉત્તેચના, પાણી
મુકના, બધો બાધના, નહેરો કાઢની, વગેરે કર્મ કરના તે

(૧૫) અસતી પોષણુ-મેના, પોષટ, કુતંગ, વેશ્યાદિ સ્ત્રીઓ
પોષવી અને તે દ્વારા કમાણી મેળવની, કુટુંબના
વગેરેના ધધા કરના તે

આવી જ બીજી જે જલલાદ, દગેગા વગેરેની
કઠોર કર્મવૃત્તિઓ હોય તે પણ નહિ કરવી કર્મદાનો
જાતે કરવા-કરાવવાથી લાગે છે રેલ્લે, મીલો, ઢાર-
ખાનાઓ વગેરેના ગરો ધરાવવાથી તેમ જ શુદ્ધની
લોનો વગેરે લેવાથી પણ લય કર કર્મદાનો લાગે છે
આ કાગણુથી આ વ્રતના વીસેય અતિચારોથી બચવાનું
યથાયોગ્ય ધ્યાન રાખવું

નોંધ—

“ આર્તરૌદ્રમપધ્યાનં, પાપકર્મોપદેશિતા ।

હિંસોપકારિદાનં ચ, પ્રમાદાચરણં તથા ॥૭૩॥ ’

યો. શા. ૧૩. પ્ર.

—૪ ‘ આર્તધ્યાન, રૌદ્રધ્યાન, પાપકર્મોપદેશ, હિંસાકારી વસ્તુઓનું પ્રદાન તથા નાટક—ચેટકાદિ પ્રમાદાચરણ રૂપ અનર્થ-દંડનો ત્યાગ કરે. ’

૪-આર્તધ્યાન ચાર પ્રકારે થાય છે.

- (૧) પૈસો, સ્ત્રી, પુત્ર, માન, કીર્તિ આદિ ઇષ્ટિપદાર્થો મેળવવાની ચિંતા કરવી, તે ઇષ્ટસંયોગાર્તિ.
- (૨) વેપારમાં તુકશાન, ઘરમાં અપ્રિય સ્ત્રી-પુત્રાદિ, કોટમાં વિરૂદ્ધ પક્ષ વગેરે અનિષ્ટ સંયોગો ટાળવાની ચિંતા કરવી, તે અનિષ્ટવિયોગાર્તિ.
- (૩) શારીરિક વ્યાધિઓ ન થાય અને થયેલી હોય તેને દૂર કરવાની મહાચિંતાઓ કરવી, તે રોગાર્તિ.
- (૪) ‘ આ ભવમાં તો સુખ-વૈભવ ન મળ્યાં, પણ ધર્મ કરવાથી પરભવમાં મળે—એમ ઇચ્છવું, ’ તે નિદાનાર્તિક.

આવી રીતે થતા આર્તધ્યાનનાં ચિહ્ન શોક, રૂદન, છાતી, માથું કુટવું વગેરે છે.

આઠેસુ અનર્થદંડ વિરમણુ વ્રત

વ્યાખ્યા-સ્વશરીર અને કુટુંબાદિ પ્રયોજને જે આરભ વગેરે પાપ કરાય છે, તે અર્થદંડ છે આ મિત્રાય ખોટા વિચારો, અતિ વાચાળપણુ, અયોગ્ય દાક્ષિણ્યતા અને કુતહલ વગેરે પ્રમાદથી જે પાપ કરાય, તે અનર્થદંડ છે આવા અનર્થદંડથી બચવા માટે અમદ્ વિચારો ન કરવા, પાપોપદેશ ન આપવા, શસ્ત્ર, અગ્નિ વગેરે હિંસક સાધનો કોઈને આપવા

ગૌદ્રધ્યાન ચાર પ્રકારે થાય છે—

- (૧) 'મરી જાઉં, મારી નાખુ' ઇત્યાદિ પ્રકારના વિચારો કરવા, તે હિંમાનુષધી
- (૨) પોતાનો જુદકો બચાવ તથા મામાને છેતરવા માટે જુદકાણું ગચાતા વિચારો કરવા, તે મૃયાનુષધી
- (૩) પોતાનું છપાવવાના તથા સામાનુ ઉપાડી લેવાના વિચારો કરવા, તે સ્તેયાનુષધી
- (૪) પોતાની માનેલી ભૌતિક વસ્તુઓના રક્ષણ માટે સગા બાપ આદિની પણ થકા રાખતા જે વિચારો કરાય, તે સંરક્ષાનુષધી

આની રીતિએ થતા ગૌદ્રધ્યાનના ચિહ્ન અતિ ક્રોધ, અડગઈ, વફના અને મૂર્છા વગેરે છે લલ્યાત્માઓએ આ બન્ને પ્રકારના વિચારો પોતાના મનમાં ન મેળના, ધન્યુ અવ-પરનુ ભનુ થાય તેવા ભદ્ર વિચારો મેળવા

નહિ, તેમ જ ‘અવાજ કરી’ કોઈને ઉઠાડવા, ઘી, ગોળ વગેરેનાં લાજન ઉઘાડાં રાખવાં, વિકથાઓ કરવી, વ્યસનો સેવવાં, તમાસા જોવા, રમતો રમવી, વગેરે પ્રકારનાં પ્રમાદાચરણ પણ કરવાં નહિ. સાતેય દુર્વ્યસનોનો ત્યાગ કરવો.

(ચેટા નિયમો)

- ૧ શીકાર, માંસલક્ષણ, મદિરાપાન, જુગાર, ચોરી, વ્યભિચાર-પરસ્ત્રીગમન તથા વેશ્યાગમન,—આ સપ્ત દુર્વ્યસનો ત્યાગ કરવો.
- ૨ ક્રીડા ખાતર કુતરા, ખીલાડાં વગેરે તિર્થ્યો લગાવવાં નહિ કે પાળવાં નહિ.
- ૩ તમાસા, સાઠમારી, નાટક, સીતેમા તથા કોઈને ફાંસી અપાતી જોવા જવું નહિ.
- ૪ ધરકાર્ય તથા સ્વ-જનમાલતું રક્ષણ આદિ હેતુ વિના શસ્ત્ર-સરંજમ ન રાખવા. જો તે રાખેલા હોય તો કોઈને આપવા નહિ અને જ્યાં-ત્યાં રખડતાં મૂકવા કે ભૂલી જવા નહિ.
- ૫ કોઈની નિંદા અને સાત વિકથાઓ કરવી નહિ. (સ્ત્રીકથા, દેશકથા, રાજકથા, ભોજનકથા, શ્રદ્ધાભેદિની-કોઈની શ્રદ્ધા પડી જાય તેવી, ચારિત્રભેદિની-ચારિત્રમાંથી પડી જાય તેવી અને મૃદુકાર્ણિકી-શોક સંતાપ થાય તેવી; આ સાત પ્રકારની

- વાર્તાઓ જોડા રાગ-રૂપ અને પતિત પરિણામને પેદા કરનાર
 હોવાથી ન કરવી) તેમ જ અતિ નિદ્રા વગેરે પણ કરી નહિ
 ૬ પાના, ખીઝીક, ચોપાટ, ગેતર જ વગેરે ખેતના નહિ
 ૭ ખીલત્સ સાહિત્ય, નવવસ્થાઓ, પાપશાસ્ત્રો વગેરે ખાસ
 વાચના નહિ
 ૮ જોડી સવાહો આપી કાઢીને લઢાવવા નહિ
 ૯ શ્રી જિનસનનમા 'વિલાસ, હાસ્ય, યુક્તિ, નિદ્રા, રૂઝઓ,
 સાસાગિડ વાતો, ચતુર્વિધ આહાર' આદિ આશાતનાઓ
 કરી નહિ, ઈસાદિ

(જયણા)

ધરકામ, વ્યાપારસબંધ અને દક્ષિણતાથી આપવું-વેવું
 પડે તથા માનસિક ચચલતા વગેરે કારણથી આત્મધ્યાનાદિ
 થાય, તેની જયણા

(દયેય)

મિથ્યાન અવિનિતિ, કપાયો અને મન-ચચન-કાયાની
 ચચળતા વગેરે પ્રમાદોને આધીન થઈને, આ જીવે પોતાનું
 શુ જગાડયું નથી ? વલુ જગાડયું છે અનાદિ ભરમસાગ્રમા
 આત્માનું જગાનાગ શ્રેયો એ જ છે તો તે મિથ્યાત્વાદિ
 પ્રમાદોને પોતાના ડાનનાથી હાપી કાઢવાનું દરેક પુણ્ય
 જોય નખવું

અતિચારો—

- (૧) કંદર્પ—કામોત્પાદક હાંસી, હંકા, ચરકરીઓ કરવી તે.
- (૨) કૌકુચ્ય—આંખ, મોઢું, નાક, હાથ વગેરેના વિકારગર્ભિત ચાળા કરવા તે.
- (૩) મૌખ્યર્થ—અસંબદ્ધ, અસબ્ય, બહુ પ્રલાપ કરવા તે.
સંયુક્તાધિકરણુ—ખાણીયા—સાંમેલાં, ધનુષ્ય—ખાણુ, બંદુક—
કારતુસ, હળ પ્રમુખ જોડેલાં રાખવાં તે.
- (૪) ભોગાતિરિક્તતા—સ્નાન, ભોજનાદિ ભોગોપભોગોમાં
જોઈએ તેનાથી વધુ વસ્તુ લેવી, કે જે આપવા વગેરેથી
વિરાધના થાય તે.

આ પાંચેય અતિચારોનો સમજીને ત્યાગ કરવો.

નોંધ —

(ચાર શીક્ષાવ્રતો)

(૯)

“ સામાયિકવ્રતસ્થસ્ય, ગૃહિણોઽપિ સ્થિરત્મનઃ ।
 ચન્દ્રાવતંસકસ્યેવ, ક્ષીયતે કર્મસચિતમ્ ॥ ૮૩ ॥ ”
 યો ગા ત્રિ ૩

— ‘ ચંદ્રાવતસંકની માકડ સામાયક વ્રતમા ગહેયા ગ્રિગત્મા
 ગૃહસ્થતો પણ ઈર્મસમૂહ ક્ષણ પામે છે ’ સામાયક ૭૧ અને
 ઈર્મને છટા પાડનાગ ગયાડા ૩૫ છે આથી ગૃહસ્થ, વધાગતો
 જે સમય મળે અગર મેળનીને પણ તેનો ઉપયોગ સામાયક
 સાધનામા કરે

નવમુ સામાયક વ્રત

વ્યાખ્યા—આવધ વ્યાપાગનો ત્યાગ કરી, સમતા-
 ભાવને ધાગણ કરવાની જે જે ઘડીના નિયમપૂર્વકની
 ઇગ્રિયાવહી આદિ વિધિથી ક્રિયા કરવી, તેનું નામ
 સામાયક છે તેમા ચરવણો, મુહપત્તિ, ડટાસણ
 અને પહેરવાનું વસ્ત્ર, આ ઉપકરણો અવશ્ય જોઈએ
 તેની પરિલેહણ પણ કરવી જોઈએ સામાયકમા ઠાડા-
 ચડીયાળ કે વાલની વીટી મગ્નીય અગર ઉપર ગળવી
 ન જોઈએ

(પેટા નિયમો)

- ૧ રોજ મહિનામાં અગર વર્ષમાં અમુક સામાયક કરવાં.
- ૨ સાંજ-સવાર પ્રતિક્રમણ કરવું.
- ૩ સામાયકમાં મૌન રહેવું, સ્વાધ્યાય કરવો, કાઠિસ્સગ્ગ અથવા માળા વગેરે ગણવી.
- ૪ સામાયકમાં ભીંત વગેરેનો વિના કારણે ટેકા લેવો નહિ.
- ૫ સામાયિકમાં શત્રુ-મિત્રાદિ પ્રત્યે સમવૃત્તિ લાવીને, જ્ઞાનાદિ આત્મગુણોનો વિશેષ લાભ થાય તેવો અભ્યાસ પાડીને નિજાત્મસ્વરૂપના દર્શનમાં તત્ક્લીન થવું, ઇત્યાદિ.

(જયણા)

અશક્તિ, માંદગી, મુસાફરી, ચિત્તની વિકલતા આદિ કારણે સામાયક ન થાય અગર તેમાં પ્રમાદ વગેરે થાય, તેની જયણા.

(દ્યૈય)

જ્ઞાનાદિ રત્નત્રયી રૂપ આત્માના સ્વભાવ ધર્મોનો જેમાં લાભ રહેલો છે, તે સામાયકની શુભ કરણીમાં જ પોતાની નિવૃત્તિનો સધજો સમય ગાળવો. સર્વોત્તમ સર્વવિરતિ-સાધુપણાની એ વાનગી છે. મમતાને હટાવી સમતામાં આવવાનું અને ઉંચી અધ્યાત્મદશાને પામવાનું સામાયક ઉત્તમ રસાયણ છે. દિવસમાં જોટલાં વધુ સામાયક થાય તેટલાં કરવાનું, અને તે દ્વારા શત્રુ, મિત્ર, સ્ત્રી, પુણુ, દેહુ, સુવર્ણ, સુખ, દુઃખ, સ્વજન, પરજન,

સર્વમા સમભાવ લાવવાનું તથા લભા સહિત સહિષ્ણુ થવાનું
ધ્યેય રાખવું

અતિચારો—

- (૧) મનોદુષ્પ્રશિદ્ધાન—મનમા કુવિક્રોધો કરવા તે
- (૨) વચનદુષ્પ્રશિદ્ધાન—સાવધ કડોર વચન બોલના તે
- (૩) કાયદુષ્પ્રશિદ્ધાન—ઓઠી ગણુ લેતું, કાયા અન્યથાથી
હવાનરી, નિદ્રા વગેરે લેની તે
- (૪) અનવસ્થાન—નિયત સમયે સામાયક ન કરવું, સામા
યકનો સમય પૂરો થના ન દેવો અને જેમ-તેમ કરી
તે પ્રત્યે અનાદ્ય ખતાવવો તે
- (૫) સ્મૃતિવિહીન—સામાયક કર્યું કે ન કર્યું, પાળ્યું કે ન
પાળ્યું, તેનું કાઈ લાભ ન ગણવું તે

આ પાચેય અતિચારો આમાયક વ્રતમા ન લાગે
તેનો બ્યાલ રાખવો

નોંધ—

(૧૧)

“ગૃહિણોઽપિ હિ ધન્યાસ્તે, પુણ્યં યે પૌષધવ્રતમ્ ।
દુષ્પાલં પાલયન્ત્યેવ, યથા સ ચુલનીપિતા ॥૮૬॥”

થો. શા. ત્રિ. પ્ર.

—‘ચુલનીપિતાની જેમ ગૃહસ્થીઓ પણ, જે દુઃખે પાલન કરી શકાય તેવા પુણ્ય પૌષધવ્રતને સુંદર પાળે છે, તેઓને ધન્યવાદ છે.’

અગિયારમું પૌષધોપવાસ વ્રત

વ્યાખ્યા—અષ્ટમ્યાદિ પર્વદિવસે નિયમથી અને અનિયમથી અપર્વદિવસે પણ જ્ઞાનાદિ આત્મધર્મોની વિશેષ પુષ્ટિ કરનાર વ્રતવિશેષમાં રહેલું, તે પૌષધોપવાસ વ્રત છે. તે આહારના ત્યાગ રૂપ, શરીરસત્કારના ત્યાગ રૂપ, સંસારવ્યાપારના ત્યાગ રૂપ અને બ્રહ્મચર્યના પાલન રૂપ ચાર પ્રકારે છે. તેના દેશથી અને સર્વથી પરસ્પર એંશી ભાંગા થાય છે. વર્તમાનમાં પ્રામાણિક પૂર્વાચાર્યોની શાસ્ત્રીય પરંપરાથી આઠ અથવા ચાર પ્રહરના એકાસણાદિ તપપૂર્વકના સામાયકયુક્ત પૌષધ કરાય છે. તેમાં આહારત્યાગ દેશથી

અને સર્વથી હોય છે બાકી શરીરસત્કારના ત્યાગ
આદિ પ્રકારો સર્વથી કરાય છે

(ચેટા નિયમો)

- ૧ ૪૧મા અમુક પૌષ્ઠ અમુક પ્રહરના અમુક તપશ્ચાક્રાદિ કરના
- ૨ પૌષ્ઠમા દિવસે નુનુ નહિ અને ગત્રે પણ અમુક કનાડથી
વધારે સુનુ નહિ પુજના-પ્રમાર્જનાનો અને ખોલતા
મુખપતિ વગેરેનો ખાસ ઉપયોગ રાખવો
- ૩ મથાગ આદિમા જરૂર કરતા વધારે ઉપદ્રવો, નગીની
મુખશીનના માટે વાપરના નહિ
- ૪ દિવસના આધ્યાય, ગત્રિના ધ્યાન, બાકી મૌન, અને
કાલિસંગ, માળા, ખમાસમણામા વગેરે અમુક દેના પાત્ર
અભિતિ અને ત્રણ ગુપ્તિના પાલનમા સતત પ્રયત્નશીન રહેવું
સામાયકમા આપેલા નિયમોનો આમા પણ ખ્યાલ રાખવો.

(જયણા)

ગારીરિઠ અમમાનિ આદિ કાગળે જયણા

(દયેય)

ચાગ્રિના ઉત્તમ અભ્યાસ ૩૫ આ પૌષ્ઠવ્રત છે તે અમુક
દિવસનો માત્ર ઉતારવા માટે નથી, કિન્તુ કર્મની નિર્જગ
માધીને ચાગ્રિ માટેની સગસ તૈયારી કરના માટે જે આથી
ઉદયન રાજપિની માફક પૌષ્ઠવ્રત કરનાનું ધ્યેય રાખવું

અતિચારો—

- (૧) અપ્રતિલેખીત અથવા દુષ્પ્રતિલેખીત શય્યા સંસ્તારક-શય્યા, મકાન, સંસ્તારક, પીક, ફલકાદિ ઉપધિ દ્વિતી બીલકુલ અથવા બરાબર ન જોવાં તે.
- (૨) અપ્રમાર્જિત અથવા દુષ્પ્રમાર્જિત શય્યા-શય્યા વગેરે સર્વ રજોહરણથી બીલકુલ અથવા બરાબર ન પુજવાં તે.
- (૩) અપ્રતિ-દુષ્પ્રતિ ઉચ્ચાર-પ્રશ્રવણ ભૂમિ-સ્થાંડિલ-માતરાની જગ્યા ઉપર પ્રમાણે ન જોવી તે.
- (૪) અપ્રમા-દુષ્પ્રમા ઉચ્ચાર-સ્થાંડિલ-માતરાની જગ્યા ઉપર પ્રમાણે ચોગ્ય ન પુંજવી તે.
- (૫) પૌષ્ઠવિધિ-વિપરીતતા-પૌષ્ઠવિધિનું પાલન બરાબર ન કરવું, 'મોડો લેવો-વહેલો પાળવો,' ઇત્યાદિ.

પૌષ્ઠવ્રતના આ પાંચ અતિચારો પણ ટાળવા. પૂજા કરીને પૌષ્ઠ લેવાનું પ્રતિમાધર શ્રાવક માટે આવશ્યક છે. બીજાઓ પૂજા કર્યા વિના પણ તે લઈ શકે છે, જેથી સવારે પ્રતિક્રમણ સાથે વહેલો લેવો જોઈએ.

નોંધ—

(૧૨)

“વડ્ય સગમકો નામ, સપદ વત્સપાલક ।
 ચમત્કારકરી પ્રાપ, મુનિદાનપ્રમાવત ॥ ૮૮ ॥ ”
 ચો શા ત્રિ પ્ર

—‘લુઓ, સગમ નામનો ભગવાં છોડો મુનિદાનના
 પ્રભાવથી વિનમ્ય પમાડનારી સપત્તિને પામ્યો.’

બારમું અતિથિસ વિભાગ ત્રત

વ્યાખ્યા—મુખ્ય ગીતિએ ચાઠ પ્રહરનો ચોવિહારો
 ઉપવાસવાળો પૌષ્ઠ કરીને પાગલો એકાસણાતુ પરચ-
 ખજાણા કર્યું હોય (અપવાદે યથાવશિત), પછી શ્રી
 નિનપૂજનાદિ કરીને, પૂજ્ય માધુ-સાધ્વી મહાગજને,
 તે તે ન હોય તો વ્રતધારી શ્રાવક-શ્રાવિકાને નિમત્રી,
 જેટલી ચીજ તેઓ ગ્રહણ કરે તેટલી જ વાપગવી, તેને
 અનિયમ વિભાગ ત્રત કહે છે અનિયમ એટલે માધુ
 મહાગજ. તેમને આદેશ^૫ પ્રકારના આહાર, વસ્ત્ર, પાત્ર,

૫ સ્વગનાદિ ચાર પ્રકારના આહારો—

૧ અન્ન-ખાન, દાળ, ગેટલા, ધુગી, ખાખરી, શાક,
 ૨ પાન આદિ શ્રુષ્ઠ સમાનનાની વસ્તુઓ અન્ન કહેવાય છે
 ૩ પાન-પગ, પાણી આદિ પાનાદાન કહેવાય છે

ઔપધ, પુસ્તક, વસતિ પ્રમુખ રત્નત્રયીને ઉપકારક સર્વ વસ્તુઓનું દાન દેવું, તે ગૃહસ્થનો પ્રથમ નાંખરનો ધર્મ છે.

(પેટા નિયમ)

૧ વર્ષમાં ઉત્સર્ગ વિધિથી અમુક અતિથિસંવિભાગો કરવા.

૨ સુપાત્રે દાનભક્તિના હંમેશાં ખપી રહેવું, તેનો લાભ ન મળે તે દિવસે અમુક ચીજનો લાગ કરવો. શ્રી જિનેશ્વર ભગવંતની નૈવેદ્ય પૂજામાં પોતાને વાપરવાના ભોજનનો થાળ હંમેશાં યતનાથી ચઢાવવો.

૩ ખાદિમ-દાડિમાદિ ફળો, શેરડી, પૌંવા, ધાણી, મુખડી પ્રમુખ ખાદાહાર કહેવાય છે.

૪ સ્વાદિમ-સુદ, હરડે, મરી, જીરું, અજમો, ગાયફલ, જાવંત્રી, કાથો, ખેરવટી, જેડીમધ, તજ, તમાલપત્ર, એલચી, લવીંગ, પીપળીમૂલ, પાન, સોપારી આદિ સ્વાદિમ આહાર છે. શ્રી કલ્પવૃત્તિના અભિપ્રાયે જીરું ખાદ્યમાં છે. અજમાને પણ કેટલાકો ખાદ્યમાં ગણે છે.

સઘળું સ્વાદ્ય અને કપુર, ઇલાયચી આદિનું જળ દુધિહારમાં કહ્યે છે. ખેસણ, વરીયાલી, સુઆ આદિ ખાદ્ય હોવાથી દુધિહારમાં ન કહ્યે. તિવિહારમાં શુદ્ધ પાણી કહ્યે. શાસ્ત્રોમાં મંદ, ગોળ, સાકર, ખાંડ આદિ સ્વાદ્ય કહ્યાં છે. દ્રાક્ષ, સાકર આદિનાં પાણી તથા છાશ વગેરે યદ્યપિ પાનાહારમાં કહ્યાં છે, તથાપિ તે દુધિહાર-

૧ અર્થિઃ ગરભનિ, ગીરના મધર્મિક અને દીન, અનાથ,
૨ માં વનગેને વધાવેલા મનાસીને જાણુ

(વચાણા)

૧ ગીરે અમુકાં આદિ કંચે ન્યામુ.

(શ્રેય)

૧ ગીરે અમુકાં 'લેવાની' મેલના વાંચી છે આ
જનો 'લેવાની' મેલના જણાવે તેનો નાથ હોય વધારી
૧૦૦ રૂપિયા ૧૦, ૨૦૦ મે નાગરક છે તેનો ન્યામની
નિર્ણય, જેમ જોઈએ નિર્ણય નિર્ણયના પચાસપામુમ
મુખનું અર્થ ૧૦૦ રૂ. ૧૦ (૧૦૦, આ શ્રી રામદેવજી-
મુનિશ્રીમદ્ આદિવિધિ મુનિશ્રી ૧ ૧૫/૧)

અજાણી

ભક્તિ અર્થે, સદ્ધર્મ ક્ષેત્રોની ઉન્નતિ અર્થે, દીન-હીનાદિની અનુકરણ અર્થે, આપત્તિમગ્નનો ઉદ્ધાર કરવા અર્થે ત્યાગ કરવામાં ઉદ્ધાર બનવાનું ધ્યેય રાખવું.

અતિચારો—

- (૧) સચિત્તનિશ્લેષ—નહિ દેવાની ભુદ્ધિથી દેવાની વસ્તુ સચિત્ત વસ્તુ ઉપર મૂકવી તે.
- (૨) સચિત્તપિધાન—દેવાની વસ્તુ સચિત્ત વડે ઢાંકવી તે.
- (૩) પરવ્યદેપશ—પોતાની વસ્તુ પારકી અથવા પારકી વસ્તુ પોતાની કહીને આપવું તે.
- (૪) સમત્સરદાન—કોષ કરવો, હોય છતાં ન આપવું, ગુસ્સો કે અવજ્ઞા કરીને આપવું કે પરતી ઈર્ષ્યાથી આપવું તે.
- (૫) કાલાનિકંઠ—સમય વિત્યા પછી કે પહેલાં 'નહિ લે'—એમ માની સાધુ-સાધ્વીને નિમંત્રણ કરવું તે.

આ પાંચેય અતિચારો ટાળીને પૂ. સાધુ-સાધ્વીને દાન દેવાનો ખપ કરવો. ગુણવાનની પૂજા રૂપ આ વ્રતગુણના ખપી આત્માઓને ગુણાતુરાગની વૃદ્ધિ અર્થે અવશ્ય આદરણીય છે.

નોંધ—

છે. જેનો સ્વાદ કરાય અને તેથી વધુ વપરાશ થાય, તેવી વસ્તુઓ અણાહારી છતાં આહારી બની જાય છે, તે ધ્યાનમાં રાખવું.

આદિથી કદાચ કોઈ મૂઝમ દોષ લાગી જાય, તો તેની શુદ્ધિ માટે અમુક તપ કરી આપવાની ધારણા રાખવી. (જેમ કે-બાર વ્રતની શુદ્ધિ માટે બાર માસમાં બાર એકાસણું વગેરે કરવાં.) નિયમોમાં જે તપ, માળા, સામાયક વગેરે રાખેલ હોય, તે કારણપ્રસંગે ગુરૂત્ત આલોચણમાં વાળવાં હોય તેની જયણા રાખવી.

વ્રત-નિયમના પાલનને માટે ભવભીરૂ ભવ્યાત્માઓએ પોતાનું જીવન જેમ અને તેમ સાદું, સંયમી, સંતોષી, ઉપયોગીશીલ અને વિરક્તભાવી બનાવવું. વ્રતને દૂપણ લાગે તેવી કારવાઈથી અને સંસર્ગથી દૂર રહેવું. દેશવિરતિનો પરિણામ તે જ સત્ય મનાય છે, કે જે સર્વવિરતિની લાલસાવાળો હોય. આથી બધા વ્રત, નિયમ, ક્રિયા, તપ, જપ, દાન અને ભક્તિ સર્વમાં સર્વવિરતિ માટેનો અવિહત પ્રેમ રાખવાનું તો ચૂકવું જ નહિ. વ્રત-નિયમની આ ટીપ દરેક નિયમધારીએ કમમાં કમ મહિનામાં એક વાર તો અવશ્ય વાંચવા-વિચારવાનું ધ્યાન રાખવું.

“પવં વ્રત સ્થિતો ભક્ત્યા, સન્તક્ષેઽપાં ધનં વપન્ ।

વ્યયા ચાતિદીનેષુ, મહાશ્રાવક ઉચ્યતે ॥૧૧૯॥”

યો. શા. ત્રિ. પ્ર.

સ્વ-મનના સાધારણ દોષો પશ્ચાત્તાપ કરવાથી શુદ્ધ થાય છે, વચનના દોષો મિચ્છા મિ દુક્કડ દેવાથી શુદ્ધ થાય છે અને કાયાના દોષો પ્રાયશ્ચિત્ત કરવાથી શુદ્ધ થાય છે.

—‘આ પ્રમાણે વ્રતમા રહેયો, ભક્તિથી સાતેય ધર્મક્ષેત્રોમાં અને અનુક્ર પાથી અતિ દીન-દુઃખીઓમા પોતાના ધનને વાપરતો, મદા શ્રાવક કહેવાય છે

શ્રાવણનને ઉગ્ગળના માટે દોઢ ગૃહ્યે ઉપર મુજબ વ્રતો શ્રદ્ધાપૂર્વક જેવા, પાળના, લક્ષ્યાદિનો સદુપયોગ કરવો, જૈન ગામનની પ્રભારના કરી, પગપીડાના પરિણામ ટાળના, તેમ જ સમાગની અસાગતા ચિતવની અને—

(૧) ૨૧-દ્રવ્યવધી દેવદ્રવ્ય (જિનમદિ, જિનમૂર્તિ ખાતુ), જ્ઞાનદ્રવ્ય (જ્ઞાનખાતુ), ગુરુદ્રવ્ય (સાધુ-સાધ્વી ખાતુ) અને સાધાગણુદ્રવ્ય (શ્રાવક-શ્રાવિકા ખાતુ)ની વૃદ્ધિ કરી (પ્રતિ-ક્રમણાદિમા સૂત્રો વગેરેની બોલી સામાયક લેતા પહેલાં બોલવાનો ઉપયોગ ગખવો તોઈએ સૂત્રોની બોલી જ્ઞાન ખાતે લઈ જવાય છે અને ગુરુપૂજન, આરતી, પૂજા, ઉપધાનમાળા તથા મુપનાદિની બોલી દેવદ્રવ્ય ખાતે લઈ જવાય છે આમા નવ-મન ક્ષિપ્ત જોડાણો કરવો નહિ)

(૨) જૈનધર્મી ભાઈ-બહેનોનું મદાય વગેરે કરીને વાત્સલ્ય કરવું નવધર્મનું નમેનસમા અભિમાન ગખવું નહીં જૈનો બનાવવા જૈનધર્મનો માંગ કરવો જૈનધર્મનું બગાડતું વ્યવહાર કરવું

(૩) જે બોલી રંગર બોલ્યા હોય તેના રકમ તન્ત જ આપી દેવી ધર્માદાનુ ગ્રાઈ પણ દેવ માથે ગખવું નહિ જે બાપાનાનું જુ બાપી હોય, તો તે પપુ આપી દેવ ધર્માદાના વહીવટ

(૭) વાત્સલ્ય-શ્રી ચતુર્વિધ સંઘ-સાધર્મિકાનું હેતુભયું વાત્સલ્ય કરવું, તેમના દ્વિતસંબંધોની સતત ચિંતા રાખવી.

(૮) પ્રભાવના-સર્વોદયકારિ શ્રી જૈનશાસન ઉપર આવતાં આક્રમણ દૂર કરવાં અને તેની સર્વતોદિગ્ગામી ઉન્નતિ કરવી.

આ આઠ આચારોથી વિપરીત કારવાઈનું નામ આઠ અતિચારો છે, જે ત્યાગ્ય છે.

૩-ચારિત્રાચારના આઠ આચારો સેવનીય છે.

(૧) ધર્યાસમિતિ-જોઈને ઉપયોગથી ગમનાગમન કરવું.

(૨) ભાષાસમિતિ-મોંઠા આગળ મુહપતિ વગેરે ઉપયોગ રાખી નિરવધ વચન બોલવું.

(૩) એષણાસમિતિ-દુષિત આહાર, પાણી, વસ્ત્ર, પાત્ર, વસતિ પ્રમુખ ન લેવાં.

(૪) આદાન-ભંડ-મત્ત-નિક્ષેપણા-સમિતિ-પાત્ર પ્રમુખ વસ્તુ જોઈને ઉપયોગથી પુંજ-પ્રમાળ લેવી-મૂકવી અને પુંજ-પ્રમાળ બેસવું-ઉઠવું.

(૫) પારિષ્ઠાપનિકા-સમિતિ-થુંક, શ્લેષ્મ, સ્થંડિલ, માતરં, વગેરે નીચે જગ્યા જોઈને ઉપયોગથી પરઠવવું.

(૬) મનોચુષ્તિ-મનમાં ખોટા વિચારો ન કરવા, સારા-કુશલ વિચારો કરવા.

(૭) વચનગુપ્તિ-ખરાખ-અકુશલ વચન ન બોલવાં, સારાં-કુશલ વચન બોલવાં.

(૮) કાયગુપ્તિ-કાયાથી અકુશલ-ખરાબ ક્રિયા ન કરવી, કુશલ-સારી ક્રિયા કરવી

આ આઠથી વિપરીત વર્તવું તેનું નામ ચારિત્રા-ચારના આઠ અતિચારો છે, તે ન સેવવા

૪-તપાચારના બાર આચારો સેવનીય છે.

- (૧) અનશન-ખાવા-પીવાની વસ્તુનો ત્યાગ કરવો
- (૨) ઉનોદરિતા-નિયત પ્રમાણથી ઓછું વાપરવું
- (૩) વૃત્તિસંક્ષેપ-ખાદ્ય દ્રવ્યોમાં ઓછાશ કરવી
- (૪) રસત્યાગ-ઘી, દૂધ વગેરે લક્ષ્ય વિગર્હિતોમાં પણ ત્યાગ કરવો, તેનો મનાદ છૂતવો
- (૫) કાયકલેશ-શીત, આતાપના, લોચ આદિ કાયકણો સહન કરવા
- (૬) સદ્વીનતા-શરીરના અગોપાગ કાયબાની માફક સંકોચી રાખવા તે જોમ-તેમ લાખા-પહેળા કે ફેલાવના નહિ
- (૭) પ્રાયશ્ચિત્ત-ગીતાર્થ યોગ્ય ગુણ પાસે મન-અપગધો જપટ ગાખ્યા વિના પ્રકટ કરી, તેઓ આપે તે પ્રાયશ્ચિત્ત કરીને પોતાનું શુદ્ધિકરણ કરવું
- (૮) વિનય-શ્રી અગ્નિજ્વાલો આતોનો આશાતનાપરિહાર અને ભક્તિ-નદનાદિ ઉપચાર કરવા રૂપ વિનય કરવો

- (૯) વૈયાવચ્ચ-આચાર્ય, ઉપાધ્યાય, બાલ, વૃદ્ધ, ગ્જાન, તપસ્વી તથા સ્વગુર્યાદિની સેવા-સુશ્રૂષા કરવી.
- (૧૦) સ્વાધ્યાય-શ્રી જિનપ્રવચનનો અભ્યાસ, ઉપદેશ, ચિન્તન-નાદિ રૂપ સ્વાધ્યાય કરવો.
- (૧૧) ધ્યાન-સ્થિરતાથી આજ્ઞાવિચારાદિ^{૧૦} રૂપ ધર્મધ્યાન કરવું.

૧૦. ધર્મધ્યાનના ચાર પ્રકારો છે.

- (૧) આજ્ઞાવિચય-સર્વ પ્રાણીગણને એકાન્તે ગુણ કરનારી અને દોષને દાળનારી શ્રી જિનવરની આજ્ઞા દુર્લભ છે. તેના વિચારમાં ચિત્તને એકાગ્ર કરવું.
- (૨) અપાયવિચય-અકાર્યસેવનથી અને કપાય વગેરે કરવાથી પ્રસક્ત અને પરોક્ષ ફેટલું નુકસાન થાય છે, તે સમગ્ર તેમાં મન સ્થિર કરવું.
- (૩) વિપાકવિચય-રહેજ રહેજમાં પ્રમાદ વગેરેથી બધાતાં કર્મોના વિપાક પણ કેવા ભયંકર ભોગવવા પડે છે, તે એકાગ્રતાથી વિચારવું.
- (૪) સંસ્થાનવિચય-ચૌદ રાજલોકપ્રમાણુ અનાદિ સંસારમાં જીવ ફેટલું ભટકે છે તે જાણી, તેના ઉપયોગમાં મનને સ્થિર કરવું.

ચિત્તમાં પરમ શાન્તિ, વૈરાગ્ય, પાપભીરતા, આત્મસંતોષ, ક્રિયાભિરતિ વગેરે ધ્યાનનાં શુભ ચિહ્નો છે. જગતના સર્વ જીવો પ્રત્યે મૈત્રી, ગુણાધિક્ષા પ્રત્યે પ્રમોદ, દીન-દુઃખી પ્રત્યે કરુણા

(૧૭) કાચોત્સર્ગ—કાચાની સ્થૂલ ચેષ્ટાનો ત્યાગ કરી પગ્મ
આદર્શ શ્રી અરિહતાદિનુ અમરણ કરતા રહેવું
આર્થી વિપરીત કરવાઈને તપાચારના ખાર અતિ-
ચારો કહેવાય છે, જે ત્યાજ્ય છે

પ-વીર્યાચારના ત્રણુ આચારો એવનીય છે

- (૧) મનોવીર્ય—આવશ્યકાદિ ધર્મક્રિયાઓમા મનની શક્તિ
ન ગોપવતી
- (૨) વચનવીર્ય—આવશ્યકાદિ ધર્મક્રિયાઓમા વચનની શક્તિ
ન ગોપવતી
- (૩) કાયવીર્ય—આવશ્યકાદિ ધર્મક્રિયાઓમા શરીરની શક્તિ
ન ગોપવતી

આર્થી વિપરીત થાય તેનુ નામ અતિચાર છે,
અને તે ત્રણેય વીર્યાચારમા ન લગાડવા
સલેખનાના પાત્ર અતિચારો—

સલેખના દરેક મનુષ્યને માટે કરણીય છે તેના અતિચારો
અર્જનીય છે છેવટનુ અમાધિમરણુ સાધના માટે ગામ્ત્રિવિધિથી
તપશ્ચર્યા કરીને યોગ્ય બનાવેના મનને તથા તનને આરાતુસાર
અનરાનાદિ વિધિથી મ કેત્રી લેતુ, તેનુ નામ સલેખના તેના
પાત્ર અતિચારો—

અને કિનિષ્ટ છતો પ્રયે માધ્યમ્ય ભાવ ઈળવરાથી મનમા બહુ
રાતિ મળને ધેગમ્ય માટે અસામ્પન્દ્યોની અનિલનાદિ ૧૨
ભાવનાઓ નિરતર ભાવતી

- (૧) ઈહલોકાશંસાપ્રયોગ-રાજવૈભવાદિ મનુષ્યપણાની સાલખી ઇચ્છવી તે.
- (૨) પરલોકાશંસાપ્રયોગ-પરલોકમાં દેવાદિપણાની સાલખી ઇચ્છવી તે.
- (૩) જિવિતાશંસાપ્રયોગ-પોતાને માનપૂજા વગેરે સુખ મળતું દેખીને વધારે જીવવાની ઇચ્છા કરવી તે.
- (૪) મરણશંસાપ્રયોગ-પોતાને અવજ્ઞા વગેરે દુઃખ મળતું દેખીને વહેલા મરી જવાની ઇચ્છા કરવી તે.
- (૫) કામભોગાશંસાપ્રયોગ-પોતાના કરેલા તપશ્ચર્યા વગેરે ધર્મના બદલામાં પોતાને રૂપ-સૌભાગ્ય, સ્ત્રીવત્સલતાદિ મળે તેમ ઇચ્છવું તે.

લબ્યાત્માઓએ ધર્માનુષ્ઠાનમાં ઉપર પ્રમાણેના પાંચ અતિચારો લગાડવા નહિ.

આમ સમ્યક્ત્વમૂલ દ્વાદશવ્રતના ૮૦, જ્ઞાનાચારાદિ પાંચ આચારોના ૩૬ તથા સંલેખનાના ૫, એમ એકંદર મળી ૧૨૪ અતિચારો થયા તે જાણવા યોગ્ય છે, પરંતુ આચરવા યોગ્ય નથી; માટે જીવનવર્તાવમાં તેનો સદંતર ત્યાગ રાખવો.

‘ મુખડી પ્રમુખનો કાળ

- ૧ માસ-કારતક સુદ ૧૫ થી ફાગણ સુદ ૧૪ સુધી ગિયાળામા
મુખડી પ્રમુખનો કાળ એક માસનો ગણાય છે
- ૧૦ દિવસ-ફાગણ સુદ ૧૫ થી અપાડ સુદ ૧૪ સુધી ઉનાળામા
મુખડી પ્રમુખનો કાળ ત્રીસ દિવસનો છે
- ૧૫ દિવસ-અપાડ સુદ ૧૫ થી કારતક સુદ ૧૪ સુધી ચોમાસામા
મુખડી પ્રમુખનો કાળ પંદર દિવસનો છે

યુગપ્રધાન શ્રી ડાકિણાર્ય મહારાજે જ્યાગથી ભાદરવા સુદ
૫ ની સવત્સરીનું પરિવર્તન ભાદરવા સુદ ૪ નું કર્યું, ત્યારથી
કારતક સુદ ૧૫ આદિની ચોમાસીનું પરિવર્તન પણ કારતક
સુદ ૧૪ આદિમા થયેલું છે તે જૂથનું ન લેઈએ એટલે હવે
આપણા ગીમાચિહ્નો પાચમ અને પૂર્ણિમા નથી ગયા, કિન્તુ ચોથ
અને ચૌદના રહેવા છે ઉપર જે કળ જણાવ્યો છે, તે કાળ પૂરો
થતા મુખડી પ્રમુખ અનિત ગમ થાય છે અને તેથી અભદ્ય
બને છે તે તેના વર્ણ-ગંધદિ વગેરેની ફરી જાણ, તે કાળ
પૂરો થયા પહેલાં પણ તે અભદ્ય બની જાય છે

પાણીનો કાળ

- ૪ પ્રહર-કારતક સુદ ૧૫ થી ફાગણ સુદ ૧૪ સુધી ગિયાળામા
ત્રણ ઉકાળાથી પરિપૂર્ણ ઉકેલેલા પાણીનો કાળ ચાર
પ્રહરનો છે

૫ પ્રહર-દાગણ સુદ ૧૫ થી અપાડ સુદ ૧૪ સુધી ઉનાળામાં ઉક્ત રીતિએ ઉકળેલા પાણીનો કાળ પાંચ પ્રહરનો છે.

૩ પ્રહર-અપાડ સુદ ૧૫ થી કારતક સુદ ૧૪ સુધી ચોમાસામાં ઉક્ત રીતિએ ઉકળેલા પાણીનો કાળ ત્રણ પ્રહરનો છે.

પાણીનો આ કાળ પૂરો થાય તે પહેલાં, પાણીમાં ચુનો વગેરે નાખવાનો ઉપયોગ બરાબર રાખવો નોંધ્યો. તેમાં ને પ્રમાદ થાય તો આલોચણ લેવાની આવે છે. પ્રમાણયુક્ત ચુનો નાખ્યા પછી પાણી ૨૪) પ્રહર સુધી અચિત્ત રહી શકે છે. કાચા પાણીમાં ગોળ, સાકર પ્રમુખ દ્રવ્યો ભેળવવાથી પણ બે ઘડી પછી તે અચિત્ત થાય છે, પણ પ્રમાણમાં તે વસ્તુઓ બરાબર ભેળવેલી હોવી નોંધ્યો. આ દ્રવ્યોથી પણ પરિણત-અચિત્ત થયેલા પાણીનો કાળ ઉપર કહ્યા પ્રમાણે જ છે. (જુઓ, પૂ. સ્વ. પરમગુરુ આ. શ્રી વિજયદાનસૂરિકૃત 'વિવિધ પ્રશ્નોત્તર'—ભા. ૧, પૃ. ૭૮, પ્રશ્નોત્તર ૧૧૬) કાંજીતું પાણી તથા શેલડીનો રસ કાઢ્યા પછી બે ઘડી રહીને અચિત્ત બને છે. તેનો કાળ બે પ્રહરનો છે. (જુઓ, પૂ. સ્વ. પરમગુરુ આ. શ્રી વિજયદાનસૂરિકૃત 'વિવિધ પ્રશ્નોત્તર'—ભા. ૧, પૃ. ૬૫, પ્રશ્નોત્તર ૧૦૨)

કામળીનો કાળ

૪ ઘડી-શિયાળામાં (કા. સુ. ૧૫ થી કા. સુ. ૧૪ સુધી) સવારે

સૂર્યોદયથી ચાઝ ઘડી સુધી અને સાંજે સૂર્યાસ્તમા ચાઝ
 ઘડી બાકી રહે સારથી, કામળી નાખનાનો કાળ લાગે છે
 ૨ ઘડી-ઉનાળામા (કા સુ ૧૫ થી અ સુ ૧૪ સુધી)
 કામળી નાખનાનો કાળ બે ઘડી છે

૬ ઘડી-ઝોમાસામા (અ સુ ૧૫ થી કા સુ ૧૪ સુધી)
 કામળી નાખનાનો કાળ છ ઘડી છે

સાધુ, સાધ્વી અને પોષાતી આદિએ જે આ સમયમા
 ખામ ન છુટ્ટે બહાર નીકળવું પડે, તો માથેથી સરીર ઢકાય
 તે પ્રમાણે કામળી ઝોડાનો ખ્યાલ ગણવો જોઈએ જ્યાં
 દીરાની બેઝેલી લાગતી હોય, ત્યારે પણ કામળી ઝોડાના
 શૂંકવું નહિ

લોટની મિશ્રતાદિનો કાળ

દળાયા પત્રી ચાળેનો લોટ બે ઘડી બાદ અચિત્ત થાય છે
 અને ચાળ્યા વગરનો લોટ મિશ્ર રહે છે તેનું કાળપ્રમાણ જુદા
 જુદા ગદિનાઓને આશ્રી નીચે પ્રમાણે છે—

આગળ-સાફરવા મારમા-પાય દિવસ

આગે-કાગલક માગમા-ચાઝ દિવસ

માગશર-પોષ માગમા-ચાઝ દિવસ

માઘ-ફાગન માગમા-પાય પ્રદર

ચૈત્ર-વૈશાખ માસમાં-ચાર પ્રહર.

જેઠ-અષાઢ માસમાં-ત્રણ પ્રહર સુધી નહિ ચાળેલો
લોટ મિશ્ર પરિણામી જાણવો.

સચિત્ત-અચિત્તાદિની સમજણ

આ મહિનાઓમાં લોટ ચાળ્યા પછી એક અન્તર્મૂર્ત્ત-એ
ધડી સુધી મિશ્ર રહે છે, તે પછી અચિત્ત ગણાય છે. જીવવાળી
વસ્તુ હોય તે સચિત્ત કહેવાય છે, જીવરહિત બનેલી વસ્તુ
અચિત્ત કહેવાય છે; અને જેમાં કેટલાક અવયવ જીવવાળા
હોય, કેટલાક અવયવ જીવરહિત હોય તે વસ્તુ મિશ્ર કહેવાય
છે. કાચી પૃથ્વી, પાણી, અગ્નિ, પવન તથા ધાન્યાદિ વનસ્પતિમાં
એકેન્દ્રિય જીવો હોય છે; શંખ, કીડા વગેરેમાં બેઈન્દ્રિય જીવો
હોય છે; કીડી, મકાઈ આદિમાં તેઈન્દ્રિય જીવો હોય છે,
માખી, વીંછી, ભમરા વગેરેમાં ચતુરિન્દ્રિય જીવો હોય છે
અને નારકી, દેવતા, મનુષ્ય, સાપ, પશુ, પંખી આદિ શરીરો
પંચેન્દ્રિય જીવોનાં હોય છે. આ જીવોની હિંસા ન થાય તથા
ઈન્દ્રિયવિકાર ન વધે, તે હેતુથી શાસ્ત્રમાં તેમ જ લોકવ્યવહારમાં
લક્ષ્યાલક્ષ્યાદિની વ્યવસ્થા નિયમિત કરવામાં આવી છે. તેને
અનુસરીને અલક્ષ્યાદિનો ત્યાગ કરવો, જીવદયાના પરિણામ
સાચવવા તથા શાસ્ત્રોક્ત વ્રત-નિયમો બરાબર ગ્રહણ કરવા
અને પાળવા, એ પ્રત્યેક મનુષ્યનું કર્તવ્ય છે. આ યતનના
જ એક સુંદર હેતુથી ગૃહસ્થે મકાનમાં રસોઈ, ખાવા, પીવા,
દળવા, ખાંડવા, સુવા, બેસવા, ન્હાવા, આદિના દશ ઠેકાણે

અદ્યક્ષા બાધવા, અને ૧-પાણી ગાળવાનું, ૨-ઘી ગાળવાનું,
૩-તેલ ગાળવાનું, ૪-દૂધ ગાળવાનું, ૫-જગ ગાળવાનું, ૬-
ઉકાળેનું પાણી ગાળવાનું અને ૭-આદો ચાળવાનું, એમ સાત
સામગ્રી-૧-પાણી-ચાળણી યથાયોગ્ય ગાળવાનો પણ ઉપયોગ કરવો.

ઈન્દ્રિય, કથાય, યોગો, રાગ અને દ્વેષની પ્રગત્તતા-અપ્રગત્તતા.

અવગ્નેન્દ્રિય-દેહ-ગુરુન્દ્રિયા ગુણો સાબળવા, નાઅવચન-
મર્મ આબળવો, તે રંગે અવગ્નેન્દ્રિયનો પ્રગત્ત ઉપયોગ છે.
અ-પર ગુણિ, નિર્ગ, સ્વગીત આદિ ઈષ્ટાનિષ્ટ સમ્પ્રદોષો ગગ-
દેહ કા, ગગ રંગેથી ગાયનો, અ-સ્તુતિ, પગનિદા વગેરે
કાંઈ પણ, તે અપ્રગત્ત ઉપયોગ છે

અવગ્નેન્દ્રિય-દેહ, પ્રતિમા, ગુરુ, મધ, માધર્મિક, આગમનાં
પુસ્તક, માર્ગશાસ્ત્ર વગેરે અવગ્નેન્દ્રિયનો પ્રગત્ત
ઉપયોગ છે. અ-રંગેથી નાદક, એકદં, આઓ, નાવેતો વગેરે
કાંઈ-સાચું તે અપ્રગત્ત ઉપયોગ છે

વાયુન્દ્રિય-પ્રવચન તથા ગુરુન્દ્રિયા ભક્તિ વગેરે માટે
પ્રવચન ગાળવાની ગુરુ પદ્ધતિ, તે વાયુન્દ્રિયનો પ્રગત્ત
ઉપયોગ છે. અ-રંગેથી ને, અન-આદિ બોલવા તથા
તેની પ્રવચન-દર્શણી પણ ઉચ્ચ-સ્તિતુ કરવું, તે અપ્રગત્ત
ઉપયોગ છે

રસનેન્દ્રિય-દેવ, ગુરૂ, ધર્મ, સંઘ અને સાધર્મિકની સ્તુતિ બોલવી, શાસ્ત્ર ભણવાં-ઉપદેશવાં, ભક્તિ વગેરે હેતુથી ભોજન-પરીક્ષા કરવી, તે રસનેન્દ્રિયનો પ્રશસ્ત ઉપયોગ છે. સ્ત્રીઓ વગેરે સંબંધી વાતો-વિકથાઓ કરવી, પાપશાસ્ત્રો ભણવાં, સ્વલાઘા તથા પરનાંદા કરવી, સારા-માઠા ભોજનના સ્વાદથી જીભને સહવલાવવી, તે વગેરે રસનેન્દ્રિયનો અપ્રશસ્ત ઉપયોગ છે.

સ્પર્શનેન્દ્રિય-જિન-સ્નાત્રપૂજા, ગુરૂ-ગ્લાનાદિની સેવા-માવજત વગેરેમાં સ્પર્શ કરાય, તે સ્પર્શનેન્દ્રિયનો પ્રશસ્ત ઉપયોગ છે. રાગ વગેરેથી સ્ત્રી વગેરેનું આલિંગન તથા કામળ કે કર્કશ શય્યા વગેરેના સ્પર્શ કરવા, તે અપ્રશસ્ત ઉપયોગ છે.

ક્રોધ-દુર્વિનીત શિષ્યાદિની હિતશીક્ષા માટે અને દેવ-ગુર્વાદિ ધર્મના રક્ષણ માટે ક્રોધ કરવો, તે પ્રશસ્ત છે. પૌદ્ગલિક હેતુથી અસહિષ્ણુપણે સ્વ-સ્ત્રી આદિ ક્રોધની પણ સાથે કલેશ વગેરે કરવો, તપી જવું, તે અપ્રશસ્ત છે.

માન-આપત્તિમાં અદીનવૃત્તિ કેળવવી, ધર્મરક્ષણ અને સત્યપ્રતિજ્ઞાના પાલન વગેરેમાં અડગ રહેવું, સત્ય ધર્મનું અભિમાન ધરાવવું, તે માન પ્રશસ્ત છે. નમન કરવા યોગ્ય દેવ-ગુરૂ વગેરેને નહિ નમવું, સ્વ-દુરાગ્રહાદિને અસત્યતાથી પકડી રાખવા, ખોટું જાતિ વગેરેનું અભિમાન-અહંકાર ધરાવવો, તે અપ્રશસ્ત માન છે.

માયા-શીકારી વગેરેથી ક્રોધ જીવને ખચાવવા સાડ, રોગી વગેરેના હિત માટે કડવું ઔષધ આદિ આપવા સાડ અને

દીક્ષા વગેરે ધર્મ સાધના માટે સ્વ-માતા-પિતા વગેરેને અમન-નરના સાત અમત્ય વચન વગેરે ઉપ માયા કમય, તે પ્રશસ્ત છે પેમા વગેરે માટે કમના અથવા છપાવના આદિ કામ, અમત્ય વચન, માયા, કપટ વગેરે કમય તથા ઈન્દ્રજાળ, જાદુ, દગો વગેરે રમાય, તે માયા અપ્રશસ્ત છે

લોભ-જાન, દર્શન, આગ્નિ, વિનય, ધૈયાવચ્ચ, ગિધ્ય, દેવ, ગુરુ, ધર્મરથાન વગેરે સુકૃત વિષયક અમત્ય તથા અધિકની તૃષ્ણા ઉપ લોભ કમો, તે પ્રશસ્ત છે ધન, ધાન્ય, મતનિ, કુટુંબ, ધર, દુકાન, વેપાર, સગીર, સ્ત્રી વગેરે વિષયક મૂર્છા, મગના તથા અધિકની તૃષ્ણા, એ સર્વ અપ્રશસ્ત લોભ છે

કેટલાક પશ્ચિમાસી અને પોરીઓ પણ પ્રચારે છે કે- 'જગત ઉપર ગત્ય ના પ્રાપ્ત છે' આ પ્રચારનારાઓ જગતને લોભ દાસાનગના લોભના મદા ભયકર દિનચત્રો છે આને ખતે એ પ્રચાર લેઈએ કે- 'જગતને ઉપાડનાર લોભ છે' લોભ, એ સર્વ પાપનું મૂળ છે એના ત્યાગમા અને સતોષાશ્રીતની મેરામા જ જગતનું ક્રેય મમાયેતું છે

મન અવધા વિચ્યાયોગ-સસાનમયોગ અનિત્ય છે, પ્રાણી માનુષ જનુ થાઓ, સર્વ જીવ સ્વ-સ્વ કર્મવશ છે, આ નિત્યધર્મ વિશ્વ બીજું કાઈ કાંઈ નથી, પાપ માનનો દાવ ધનના' દર્શન વિશ્વ વિચારે કમના, તે પ્રશસ્ત મનોયોગ છે કેમનું જુદા નાકનું, વિશ્વ-દર્શનપોષક ચિત્તા, શોક, આર્તમાદ, ગેહજાન કમના, તે અપ્રશસ્ત મનોયોગ છે.

વચનયોગ-દેવ, ગુરુ, સંધ, સાધર્મિક આદિની યોગ્ય સ્તુતિ વગેરે કરવી, તે પ્રશસ્ત વચનયોગ છે. કાઈને 'ચોર, લુચ્ચો, અદમાશ' આદિ અસભ્ય આક્ષેપો, ગાળો વગેરે આપવી, તે અપ્રશસ્ત વચનયોગ છે.

કાયયોગ-શ્રી જિનપૂજા, ગુરુભક્તિ, ગ્જાન-ખીમારની સેવા, તપશ્ચર્યા, સામાયકાદિ ધર્મકૃત્ય અને સંયમ યોગોમાં કરાતો શરીરવ્યાપાર, એ પ્રશસ્ત કાયયોગ છે. વિપય, વ્યસન, વ્યાપાર વગેરે અર્થકામના હેતુમાં કરાતો શરીરવ્યાપાર, એ અપ્રશસ્ત કાયયોગ છે.

રાગ-શ્રી અહંદાદિમાં શ્રી ગૌતમાદિવત્ રાગ ધરાવવો તે પ્રશસ્ત રાગ છે, ન્યારે કંચન, કામિની વગેરેમાં રાગ કરવો તે અપ્રશસ્ત રાગ છે.

દ્વેષ-સ્વ-પરનાં પ્રમાદાદિ દુષ્કર્મો જોઈને તે તરફ તથા શ્રીસંધ-શાસનના પ્રત્યક્ષ-વિરોધીઓના વિરોધો જોઈને તે તરફ દ્વેષ કરવો તથા તેનો યોગ્ય પ્રતિકાર કરવા માટે શક્ય ઉદ્યમ કરવો, તે પ્રશસ્ત છે. મિથ્યા અહંકાર વગેરે પૌદ્ગલિક હેતુઓથી પ્રેરાઈને, કેવલ તુચ્છ સ્વાર્થબુદ્ધિથી સ્વ-શત્રુ તથા સત્ય ઉપદેશક વગેરેનો દ્વેષ કરવો, પરિણામે ઈર્ષ્યા અને વૈર-વિરોધની વૃત્તિઓને પોષવી, તે અપ્રશસ્ત છે.

સુસ વાંચકોને આ ઉપરથી શું કરવા જેવું છે અને શું કરવા જેવું નથી, તે સહેલાઈથી સમજી શકાશે. આત્માની ઈન્દ્રિયો વગેરે પુણ્ય-પાપના એજન્ટો છે. પોતાના જીવનમાં

પુણ્યના ખપી પુણ્યોએ તે સર્વને તેના પ્રગમ્ત એટલે સુદર વ્યાપારમાં લેડના, તથા તે દ્વારા અનાદિ મોહમગ્નાથી સેવાતા અપ્રગમ્ત પાપવ્યાપારોને છોડી દેના આમ કરવાથી તમે અનુક્રમે ઈન્દ્રિયાદિ ઉપર ડાણુ, નિગ્રહ યાને વિજય મેળવી શકશો, અધારમાંથી પ્રકાશમાં અને પ્રકાશમાંથી વધુ પ્રકાશમાં જઈ શકશો, એ નિશ્ચિત હકીકત છે

ઉપર જણાવેલી દિશા અનુસાર દરેક જાગૃતમાં તે તે વસ્તુના શુદ્ધ ધાર્મિકપણાથી પ્રસન્નપણુ અને અધાર્મિકપણાથી અપ્રસન્નપણુ વચ્ચેના અવધિ નિયારી લેવું પ્રગમ્ત એટલું કઠણીય છે, અપ્રગમ્ત એટલું વર્જનીય છે અપ્રસન્ન ભાવોથી છવે પ્રકારમાંથી અધારમાં અને અધારમાંથી વધુ અધારમાં ગળાડી પડે છે

નિશ્ચિ આરાધના કેમ કરવી ?

‘શ્રાવક દિનકૃત્યાદિ’ ગાત્રોમાં જણાવે છે કે—
 પ્રાત કાલમાં ઉઠીને શ્રાવકે વિચાર કરવો કે—‘આજે કયી તિથિ છે ?’ જૈન દિપ્પણા વિચ્છેદ પામ્યા છે, એટલે શાસ્ત્રની આજ્ઞા મુજબ લૌકિક માન્ય કહેલા પચાગ ઉપરથી જ તિથિનો નિર્ણય કરવો રહે છે એટલે ‘આપણામાં બાર પર્વિઓની સય-વૃદ્ધિ મનાય નહિ,’—

ક્ષય-વૃદ્ધિની માફક આ પણ શાસ્ત્રના મૂલાધાર વિનાની એક અધપરપરાનું નામ ન પડી જોશે, તે માટે સુજોએ સાવચેત થવાની જરૂર છે. જન્મ-મરણના સૂતકો સંબંધી શ્રી તપાગચ્છને માન્ય થઈ શકે તેવા શુ' વિચારો છે, તે જાણવા માટે પરમપૂજ્ય, સ્વ. પરમગુરુદેવ, સકલાગમરહસ્યવેદિ, આચાર્ય શ્રી વિજયદાનસૂરીશ્વરજી વિરચિત 'વિવિધ પ્રશ્નોત્તર' ભા. ૧ માંથી નીચેનો પ્રશ્નોત્તર ઉદ્ધૃત કર્યો છે તે, પ્રિય વાંચકો ! ધ્યાન આપીને વિચારશો.

પ્રશ્ન ૨૩૦-જેના ઘરમાં જન્મ અથવા મરણ થયેલ હોય, તેના ઘરના માણસોથી દેવપૂજા થઈ શકે ? તેના ગોત્રીઓને કેટલા દિવસનું સૂતક લાગે ? પરદેશમાં જન્મ-મરણનું કેટલા દિવસનું સૂતક ? તથા તેના ઘરે સાધુઓ આહાર-પાણી અર્થે કેટલા દિવસે વહોરવા જાય ?

“ઉત્તર-જેના ઘરમાં જન્મ અથવા મરણ થયેલ હોય, તેને સ્નાન કર્યા પછી દેવપૂજા થઈ શકે. પુત્ર અથવા પુત્રીના જન્મ સંબંધી સૂતકમાં કંઈ પણ વિશેષ નથી. ‘શ્રી વ્યવહારભાષ્ય’ની પીઠિકામાં ‘સૂતક વર્જવાના જે ભેદ-લૌકિક અને લોકોત્તર, લૌકિક સૂતકના જે ભેદ-અલ્પકાળનું અને જલ્પજવનું, તેમાં અલ્પકાળનું લૌકિક સૂતક દશ દિવસ વર્જવું’-એમ સામાન્યપણે કહેલ છે. ગોત્રીઓને આશ્રિત અથવા પર-

દેશમા જન્મ-મરણ સબધી સૂતક જુદુ કહેલ નથી મૃતક સબધમા નાના પ્રકારના બેદો કાઠડ કહે છે, તેના બેદો કાઠ પણ પ્રામાણિક ત્રથોમા ન હોવાથી ક્ષોલકપિત, અજતાસચક જાણવા સૂતકીના ઘેર ગોચરી આશ્રી 'જે દેશમા બ્રાહ્મણાદિકા જેટલા દિરમે લિખાએ જાય, તેટલા દિવસે સાધુઓને જવાનુ કરપે ' (અહીં શ્રી હીરપ્રશ્ન વગેરેના પાઠો છે, તે ત્યાથી જોઈ લેવા)

“ શ્રી પ્રભુપણ આશ્રિત શ્રી 'સેનપ્રશ્ન'ના ચોથા ઉત્તરમા ઉત્તરેષ છે કે-

“ જન્મસૂતકે મરણસૂતકે ચ પ્રતિમા પૂજયતે ન વેતિ પ્રશ્નોઽપ્રોત્તરમ્-ઉભયત્રાપિ સ્નાનકરણાનન્તર પ્રતિમા પૂજનનિવેધો હાતો નાસ્તીતિ ॥ ૭૮ ॥ ”

“ સારાશ-’ જન્મ સૂતકમા તથા મરણના સૂતકમા શ્રી જિનપ્રતિમાની પૂજા થાય કે નહિ ? ઈતિ પ્રશ્ન અત્ર ઉત્તર-બન્ને સૂતકમા સ્નાન કર્યા પછી શ્રી જિનપ્રતિમાની પૂજનો નિવેધ જાણ્યો નથી. ’

“ સાધુઓને વહોગવા જવા આશ્રિત શ્રી સેનપ્રશ્નના ત્રીજા ઉત્તરમા કહેલ છે કે—

“ સૂતકગૃહ સાઘવ આદારાયં યાન્તિ ન વેતિ પ્રશ્નોઽપ્રોત્તરમ્-યત્ર દેશે સૂતકગૃહે યાવદ્ભિર્વાસરૈઃ બ્રાહ્મણાદયો મિશ્ત્રાર્થં વ્રજન્તિ તત્રાત્મમિરપિ તથા વિધેયમિતિ શુદ્ધવ્યવહાર ॥ ૨૦૧ ॥ ”

“ સારાંશ-‘ સાધુઓ સૂતકવાળા ધરે આહારને અર્થે જાય કે નહિ ? ઈતિ પ્રશ્ન. અત્ર ઉત્તર-જે દેશમાં વ્યાહણાદિકો સૂતકીના ધરે જેટલા દિવસે સિક્ષાને અર્થે જાય, તે દેશમાં આપણે પણ તેમ કરવું-એવો વૃદ્ધવ્યવહાર છે.”

“ ઉપર જણાવેલા શ્રી હીરપ્રશ્નના અને સેનપ્રશ્નના પાઠોનો વિચાર કરતાં, જન્મ અને મરણનું સૂતક લોકોત્તર નથી, લૌકિક વ્યવહાર છે; અને તે પણ અમુક દિવસ જ પાળવાનો પ્રતિબંધ નથી, કિન્તુ દેશરીતિ જ કહેલ છે. સ્નાન કર્યા પછી પ્રભુપૂજનો નિષેધ નથી. ૧-ગોત્રવાળાને અમુક દિવસનું સૂતક, ૨-પરદેશમાં જન્મ અથવા મૃત્યુ થયું હોય તો અમુક દિવસનું સૂતક, ૩-મૃતકને અડકે, ખાંધ દે કે બાળવું, વગેરે કાર્ય કરે તેને અમુક દિવસનું સૂતક, અમુક વર્ષની વયવાળો મરણ પામે તો અમુક દિવસનું સૂતક, ઇત્યાદિ વિષયમાં કોઈ પણ પ્રામાણિક ગ્રંથમાં કોઈ પણ જાતનો વિશેષ ખુલાસો નથી; છતાં કેટલાકો મરણ મુજબ જે લખે છે અને બોલે છે, તે લખવું અથવા બોલવું શાસ્ત્રવિરૂદ્ધ હોવાથી અપ્રમાણિક સમજવું.”

આ લ'ખાણુ પ્રશ્નોત્તરથી વાંચકોને માલુમ પડશે કે-આજકાલ સૂતકના નામે સમાજમાં જે પ્રવૃત્તિને ઉત્તેજન અપાય છે તે અનુચિત છે. આમાં એક મોલીયા ઘરવાળાને કશોય બાધ હોવાનું શાસ્ત્રકાર મહારાજે જણાવ્યું નથી. જેઓ ‘ એકતાલીસ વગેરે દિવસો સુધી વહોરાવવું નહિ, પ્રભુપૂજ કરવી નહિ, સામાયક-

પ્રતિક્રમણ કરવા નહિ,' ઇત્યાદિ માને છે, તેઓ દેવલ
ધર્મમાં પોતે અતરાય પામે છે અને ણીજાઓને
પમાડે છે આની વધુ માળીતી માટે શ્રી 'તપા-
'ખરતર સ્વાદ' ગ્રંથના નીચેના ઉદ્દેશ વાચો-

“ખર૦ (ખરતર) લોકાચાર આવ્યા પછે પદ્મ ૮, ૧૨,
૧૬, ૨૪, ણીજા લોક કાંધીયા કાંધ દીધી હુનઈ તે દાનઈ,
સામાઈ-પોસક-પડિકમણુક દિન ૩ પૂજા દાવે, ધરના ધણી
દિન ૩ સામાયિક-પડિકમણુ-પોસક ન કરઈ, દિન ૧૨ પૂજા
દાનઈ ધરશે ધણી સુ? ઈસડા તક કિણુડી આગ્રેમાહે
હીમતા નથી, એ પણિ સાસતરવિરૂદ્ધ ઘરરા આચાર
છે. તપા તિણુ વેસાઈ કરઈ. ॥ ૫૧ ॥

“ખર૦ જનમરે સુતે દિન ૧૨ ધરનઈ દેવરામરરી પૂજા
ન કરઈ, તે પણુ આપણા ધર ॥ આચાર છઈ, માત્રવિરૂદ્ધ છઈ
કાઈ? જેલ લણી કપસત્રમાહી શ્રી મહારીર જનમરે અધિગરઈ
“જાણ દાણ મણુ કરે” (ક) કારવે”, જે જગન્યા ॥ (યજ્ઞ)
દેવપૂજા વિશેષ, તે મિદ્ધાન્થ ગળાઆપ પૂજા કીધી તથા અતેરા
પાહે કરાની, સૂચ્યા (મૂતક) માહે કરાવી, શ્રી સિદ્ધાન્થ રાજા
તે શ્રી પારસનાથરે સામણુઈ શ્રાવડ છે, તેણિ પૂજા કીધી, પછે
ખર૦ નિષેધઈ છઈ તે શાસત્રવિરૂદ્ધ છઈ, આપણઈ ઘરરા
આચાર. ॥ ૫૨ ॥”

આ ઉપરથી પણ જન્મ-મરણના સૂતકો તથા

મને પ્રાપ્ત થયું હોય, તેનાથી અવિરતિ વગેરે દોષમાં પડેલા આ અખિલ વિશ્વના કલ્યાણકામી આત્માઓ શુદ્ધ શ્રદ્ધાગુણને ધારણ કરે. અને પાપનો ત્યાગ કરવા રૂપ શ્રી વિરતિધર્મને અંગીકાર કરે, એમ હું અલિલપ્ત છું. લખવામાં જો ક્યાંક પ્રમાદ-દોષ થયેલો જણાય, તો તેને સુધારવાની હું સત્જનોને વિનંતિ કરું છું.

આ પુસ્તિકાની પ્રથમાવૃત્તિ સં. ૧૯૬૭ના આશ્વિન માસની શુક્લ દશમી દિને, શ્રી વઢવાણ શહેરના સંવેગી ઉપાશ્રયમાં શ્રીસંઘને આનંદ મંગલકારી આતુર્માસ રહીને પૂર્ણ કરી હતી. થોડા જ વખતમાં જનતાને તે ખૂબ જ ઉપયોગી નીવડી અને ખીજી આવૃત્તિની માગણી વધવા માંડી. સંયમ-સ્વાધ્યાયાદિની અન્યાન્ય પ્રવૃત્તિઓમાં તેને પહોંચી વળવાનો સમય તત્કાળમાં લઈ શકાયો નહિ.

પશ્ચાત્ સં. ૨૦૦૨ માં શ્રી પાદરા સંઘની આગ્રહભરી વિનંતિથી ક્ષેત્રસ્પર્શના જાગતાં, પાદરામાં આતુર્માસની સ્થિરતા થઈ. ત્યાં મુનિવર શ્રી બાહુ-વિજયજીનું સ્વાસ્થ્ય ટી. ખી.ના રોગથી લથડી ગયું હતું. તેમની સારવાર અને નિર્યામણા કરાવતાં બચત રહેતા સમયમાં ખીજી આવૃત્તિ કરવાનું કાર્ય શરૂ કર્યું. ઉક્ત મુનિશ્રીનો અષાડ સુદ ૪ મંગળવારે

અપૂર્ણ સમાધિપૂર્વક દેહોત્તર્ગ થયો તેમના કાલધર્મે
 તેમનાથી બાર વર્ષ પૂર્વે સ. ૧૯૯૦ ના રાગણ સુદ
 ૬ ને દિવસે અમદાવાદ-વિદ્યાશાળામા મુનિવર શ્રી
 રક્ષિતવિજયજીના કાળધર્મને યાદ કરાવ્યો તેઓ
 પણ સમાધિપૂર્વક ટી બી ના રોગમા કાળધર્મને પામ્યા
 હતા આ જ ને શિષ્યોના સ્વર્ગારૂઢ આત્માઓને સ્મ-
 રણાજલિ આપવી અસ્થાને નથી સૌને એ રસ્તે
 જવાનું તો છે જીવનનું સાર્થક્ય કરી જવા માટે
 ઉત્તમ કોટિની આગધના પામી જવી એ જ સૌને
 માટે આવશ્યક છે એ માટે જ્ઞાનદષ્ટિથી આત્માને
 ઓળખવો જોઈએ તેના એક સાધન તરીકે કેટલાક
 જરૂરી મુદ્ધારા-વધાન સાથે આ પુસ્તિકાની બીજી
 આવૃત્તિ સ. ૨૦૦૨ ના અપાઠ વદ અમાસના દિવસે
 તૈયાર કરી હતી

આ બીજી આવૃત્તિનો ઉઠાવ પણ ઘણો માર્ગ
 થઈ ગયો તેનાથી ઘણા જનોની આધ્યાત્મિક ભૂખ
 સંતોષાતી જોઈએ જૂન પ્રમત્તતા થઈ યોગાનુયોગ શ્રી
 બીજાપુર(કર્ણાટક)ના ભાવિક મધની લાદિક વિન-
 તિથી સ. ૨૦૧૧નું અમારૂં ધર્મચાતુર્માસ બીજાપુરમા
 થયું અહીં શ્રી વર્ધમાન તપના પાયા, આગેલ ખાતું,

નવનિધાન, અષ્ટમહાસિદ્ધિ, અક્રમો, અદ્વાઈઓ, ઉપ-
ધાન તપ આદિ ઘણી આરાધનાઓનો શ્રીસંઘે અનેરા
ઉમંગથી લાલ લીધો. એથી ખીજા અનેક આત્માઓની
જાગૃત થયેલી ઉપર્યુક્ત આધ્યાત્મિક ભૂખને ત્રીજી
આવૃત્તિ વિના સંતોષી શકાય તેમ હતું નહિ. ખીજી
આવૃત્તિ ખલાસ થઈ ગઈ હતી, જેના ફલસ્વરૂપ ત્રીજી
આવૃત્તિ સં. ૨૦૧૧ ના આશ્વિન શુકલ ૧૦ બુધવારે
તૈયાર કરી હતી. તેનોય લાલ દ્રંક સમયમાં લેવાઈ જતાં
આ એથી આવૃત્તિ ખાલાસિનોરના સં. ૨૦૧૬ ના
ચાતુર્માસમાં તૈયાર કરી છે. આ ચાતુર્માસમાં ગુરૂકૃપાથી
શ્રી શંખેશ્વરજીના અક્રમો આદિ અનેક અદ્ભુત
તપશ્ચર્યાઓ, શ્રી શાંતિક્ષનાત્ર-સિદ્ધચક્ર ખૂંટતપૂજન,
રથયાત્રાઓ, ૧૮ અભિષેકાદિ મહોત્સવો, નવકારશીઓ,
મખમલના નવ ભારે છોડોતું ઉદ્યાપન, શ્રી ભગવતીજી
સૂત્રની વાચના, વ્રત-તપોચારણો, વગેરે અનેક ધર્મ-
ક્રિયાઓ અને શાસનપ્રભાવનાઓ ઘણી સારી થઈ
હતી. આ અપૂર્વ ધર્મજાગૃતિની જ્યોતને સદા તેજ-
સ્વી રાખનાર આ એથી આવૃત્તિ સં. ૨૦૨૦ ના પ્રથમ
કારતક સુદ ૧૪-ચોમાસી ચૌદશના રોજ સંપૂર્ણ કરી
છે, તે ચિરં જયતુ-સ્થિરં નન્દતુ ।

એક સુસુક્ષ્મ જનની માગણીથી આત્મોપયોગી

સમય-પત્રક

(૧) અનાદિ મોહનિદ્રામાં સુતેલા હે આત્મનું! પ્રમાદ ”
છોડી તુ ઉઠી વહેવો જગૃત થા! સમારે વહેલા ઉઠવું

“ ત્યજ પ્રમાદ જાન, તુ ભી તેરે કામ લાગ,

ચિદાનન્દ સાથ પાય, વૃથા નહિ ખેવના. ”

(૨) સાધ્ય, સિદ્ધ અને આધ્યક્ષાનુ લાન થવા માટે, હે
આત્મનું! ઉઠીને તું શ્રી પદપરમેષ્ઠિનમઃકાર મહામત્રનું ધ્યાન
કર! અને આગ્નિચીક્ર મહા સના-સતી આત્માઓને યાદ કર

(૩) લાનમય ઘોષ નાખવા માટે, આત્માને લાન-આરો-
ગ્યનું વ્યાયામ આપવા માટે અને યોગની સાધના કરવા માટે,
યોગીકૃતના જન્મેલા હે આત્મનું! તુ ઉઠીને પ્રાતઃકાલે પડા
વશ્યક પ્રતિક્રમણ ઉભા ઉભા વિધિમર કર

(૪) લાનાન્ધકારને તરી જવા માટે, અતરાત્મ ચક્ષુ ઉઘાડ-
નારો તરનાબ્યામ, હે જાતશુદ્ધિ આત્મનું! તુ મનનપૂર્વક
શ્રદ્ધાસંકિત કર

(૫) મહા મોહથી મન્ત બનેલા અરે આત્મનું! તે પુદ્ગલ
પૂજા અનાદિકાલથી કરી છે, તેથી તુ ભૂયો છે-ભટક્યો છે-
ભવાટનથી થાકેલા હે આત્મનું! હવે તુ પરમ ચૈતન્યમ્-રૂપ
દેવાધિદેવની પ્રથમન્સ ઝગતી પ્રતિમાને પૂજ, અષ્ટર્મને ટાળવા
માટે પ્રભુની ભક્તિપૂર્વક અષ્ટપ્રકારી પૂજા કર અને ત્રણેય
કાળની પાપશુદ્ધિ માટે ત્રિજાવ પૂજા કર

(૬) સસારકથાઓના શ્રવણથી રોગીષ્ટ બનેલા તારા કાનોને
નિરોગી કરવા માટે, હે આત્મનું! સત્કર્તવ્યપ્રેરણાના અમીપાન

કરાવનારી શ્રી જિનવાણીનું તું શ્રી સુવિહિત ગુરુમુખે સમ્યક્ શ્રવણ કર.

(૭) જ્યાં-ત્યાંથી પારકું પડાવી લેવાની કુબુદ્ધિથી કંગાલ થયેલા અતે જે-તે પણ ‘ખાવું’ એ સંજ્ઞાથી ધન્યના ધનેરીયા રૂપ બનેલા હે આત્મન! તું હવે સતપાત્રે દાન દે! શાસનભક્તિ અતે દીન-અનુકમ્પામાં શરો થા! અભદ્ય તથા અપેય પદાર્થોથી દેહને અભડાવીશ મા! તારો દાતારીપણાનો ગુણ અતે અનાહારી સ્વભાવ યાદ કર-યાદ કર! પાંગજો અતે પામર થા મા! દાનમાં તથા ત્યાગ-તપમાં આત્મશક્તિ ખીલવ-ખૂળ ખીલવ.

(૮) ઉદરપોષણ તો શ્વાનાદિ જનવરો પણ કરે છે. શ્રી વીતરાગ પ્રમુના ન્યાયમાર્ગને અનુસરનારા હે આત્મન! ઉદરવૃત્તિ માટે પણ તું અન્યાય, અનીતિ કે અધર્મનો અશ્રય કરીશ નહિ-કરીશ નહિ!

(૯) આધિ, વ્યાધિ અતે ઉપાધિના ખારા સમુદ્રમાં મીઠા પાણીની એક સરવાણી રૂપ સામાયક જેવી પ્રભુપ્રસાદીનો અનુભવ, હે આત્મન! તું ધરખારની તમામપ્રવૃત્તિઓ છોડી દઈને અવશ્ય કર-અવશ્ય કર! જો, જો, એનો કેવો સરસ અનુભવ છે? જાણે કે-જેવો આરિસાલુવનમાં શ્રી ભરત મહારાજનો.

(૧૦) રાત્રિચર રાક્ષસોના અધમ ઉપનામથી જો બચવું હોય, તો હે આત્મન! ભોજન-પાણીની ખટપટ વહેલી પતાવી દઈને, સૂર્યાસ્ત પહેલાં ચોવિહાર વગેરેનાં પરચખખાણ કરી લે.

(૧૧) આધ્યાત્મિક તાઝગીને ચાહનારા, એ મારા બહાલા આત્મા! સુગુરૂની પાસે જઈને સાયંકાલનું પડાવશ્યક પ્રતિક્રમણ

કર ! ધ્યાનમાં રાખ કે-સમગ્ર ક્રિયાઓ જો તું નહિ કરે, તો અવગણી ક્રિયાઓ તને પળે પળે લગ્નની જ ગહેલી છે

(૧૨) કેવો તું ભાગ્યશાલી ! આધ્યાયનો પુણ્ય અનસર તને પુનઃ પ્રાપ્ત થયો છે આત્મન ! તત્ત્વાભ્યાસની આલેખ જગાવ ! સદ્ભાવનાની ધૂન લગાવ ! તારી ચિત્ત-અટ્ટનીતો ધ્યનને લઈ બેઠેના મહા મોહ ચોરટાઓને મારી હડાવ ! તારા સ્વજનોને પણ ધર્મઢથામૃતનું સિચન કરી હમેશા મોહમુક્ત રાખ

(૧૩) તારૂં ‘જીવન સર્વન’* ત્રણ છે તેને યાદ કર ! ક્ષણ પણ ન ભૂન ! અનાદિથી થયેના અપાર દેહસંબંધો ભૂલી જા ! એક જ પરમ પરિત્ર ધ્યેયમાં મગ્ન બની જા ! સસાર પણ એ અંતે મોક્ષ પણ એ ! બીજી અગતી ધ્વજાઓ છોડી દે ! “સલ્લં કામા, વિસ કામા, કામા આસીવિસોવમા”- ‘કામેશ્વરો ગય્ય ૩૫ છે, નિપ ૩૫ છે, સર્પ ૩૫ છે’-એ જોખી રાખ ! તારક પ્રભુના ધ્યાનમાં-

“તુ ગતિ તુ મતિ તુ મુજ પ્રીતમ,

જીવ જીવન આધાર રે;

રાત દિવસ સ્વપ્નાતરમાહિ,

તુ મારે નિરધાર.

ના રે પણ નહિ માનુ, નહિ માનુ અવરની આણ,

મારે તારૂં વચન પ્રમાણ ”

—એમ ગાઈલે

(૧૪) હે આત્મન ! તુ ઘોડેસાર તો થયો છે, પરન્તુ

* પ્રભુ શ્રી વીરનું શાસન

લગામ હાથમાં રાખ ! કુટિલ ચપલ ઈન્દ્રિયો તને ન ચૂકાવે
માટે તેમને અપ્રમત ભૂમિશયનાદિ તપસ્યા કરાવ !

અવણુ, વપન અને કરણ-એ શ્રાદ્ધજીવનનો આદર્શ છે
તત્ત્વશ્રવણ, સદ્ધર્મક્ષેત્રમાં ધનવપન, શ્રી જિનારાનું શક્ય એટલું
અવશ્ય કરણ અને અશક્યનું સંપૂર્ણ શ્રદ્ધાપૂર્વક લાવન, -અ
છે એની સદી રૂપરેખા. વેપારી વગેરેને જેમ ધન વગેરેનું
લાલસા રહે, તેમ શ્રાવકજીવનમાં સિદ્ધાન્તની વફાદારીપૂર્વક પણે
પણે ત્યાગની, ધર્મ કરવાની અને સર્વવિરતિ-સંયમ સાધવાની
લાલસા રહેવી, એ જ હિતાવહ છે. એક કવિએ કહ્યું છે કે-
“ તારા સ્વજન તને છોડી જશે, તેમાં ચિંતા કર્યે ચાલશે ના.”

જૈન શાસ્ત્રોમાં ઠીકજ કહ્યું છે કે-‘પમોઽહં નત્થિ મે કોઈં’
માટે જ એ વિવેકી મિત્ર ! તમે સંસારમાં હો તો પણ નિરા-
સક્તભાવે જીવતાં શીખો.

ઇતિ તપોગણનાયક પૂ. પરમ ગુરૂદેવ આ.ભ.
સકલાગમરહસ્યવેદિ શ્રીમદ્વિજયદાનસૂરીશ્વરજી મહારાજ
સાહેબના સુવિહિત પટ્ટાલંકાર, સિદ્ધાન્તમહોદધિ,
પૂ. ગુરૂદેવ આ.ભ. શ્રીમદ્વિજયપ્રેમસૂરીશ્વરજી મહારાજ
સાહેબના સુવિહિત પટ્ટપ્રભાવક, પૂ. આગમપ્રજ્ઞ, શાસન-
પ્રભાવક, આચાર્યદેવ શ્રીમદ્વિજયજીભૂસૂરીશ્વરજી મહારાજ
સંદૃષ્ઠ ‘શ્રી નિત્ય નિયમવ્રતો યાને આદર્શ’
જીવનની ચાવીઓ’ નામક કૃતિના વિભાગ ૧-૨-૩-૪
સમાપ્ત.

